



MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının

Araştırma ve Yayın Organıdır

ISSN 1301-2762

4. Büyük Üstat Mesajı Kaya PAŞAKAY
6. Message from the Grand Master Kaya PAŞAKAY
9. Büyük Mahfil Umumi Hey'et Toplantısı No: 5
06.01.1952 Derleyen: Suha UMUR
24. Meclis-i Mebusan ve Âyan Reisi
Ahmet Rıza Bey'in Kendisine Yapılan Masonluk Teklifine
Karşı Mektubu (17 Kasım 1892) Tamer AYAN
43. İslâm Ansiklopedisinin
Hürmasonluk Başlıklı Maddesi:
Farmäsüniyya Çeviren: Can KAPYALI
50. Bir Masonun Biyografisi:
Namık Kemal K. Eralp POLAT
78. Quatuor Coronati
(ya da Taçlandırılmış Dörtlü) Hasan AKDENİZ
91. Localardan Haberler Mimar SİNAN
106. Aramızdan Ayrılanlar Mimar SİNAN
107. Fihrist Yavuz AKSEL

YIL : 2004

NO : 134



MİMAR SİNAN

***Gevşemeyin, endişe etmeyin.
İnancınız sağlamsa, mutlaka başarılırsınız.***

Şâni Yüce Kur'an (III:139)



Kapak Kompozisyonu : ŐİNASI BARUTÇU
YENİLİK BASIMEVİ
Tel. 243 55 72 - 245 32 48 ☆ İSTANBUL - 2005



MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının
araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına
İmtiyaz sahibi : KAYA PAŞAKAY

Yazı İşlerini fiilen idare eden : TAMER AYAN

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR.

ISSN 1301-2762

SAYI : 134 Nuruziya Sokağı 25, 80050 – Beyoğlu Tel : 0 212 251 26 50 ARALIK 2004

4. Büyük Üstat Mesajı Kaya PAŞAKAY
6. Message from the Grand Master Kaya PAŞAKAY
9. Büyük Mahfil Umumi Hey'et Toplantısı No: 5
06.01.1952 Derleyen: Suha UMUR
24. Meclis-i Mebusan ve Âyan Reisi
Ahmet Rıza Bey'in Kendisine Yapılan Masonluk Teklifine
Karşı Mektubu (17 Kasım 1892) Tamer AYAN
43. İslâm Ansiklopedisinin
Hürmasonluk Başlıklı Maddesi:
Farmäsüniyya Çeviren: Can KAPYALI
50. Bir Masonun Biyografisi:
Namık Kemal K. Eralp POLAT
78. Quatuor Coronati
(ya da Taçlandırılmış Dörtlü) Hasan AKDENİZ
91. Localardan Haberler Mimar SİNAN
106. Aramızdan Ayrılanlar Mimar SİNAN
107. Fihrist Yavuz AKSEL



BÜYÜK ÜSTAT MESAJI

Ritüelik çalışmalarımıza ara verdiğimiz yaz aylarını bir kez daha geride bıraktık. Tekrar bir araya gelmenin sevinci içinde hepinizi Kardeş sevgilerimle selamlıyorum.

Aslında Mason ömür boyu ham taşını yontmakla yükümlü olduğundan; Masonlar için tatilin periyodik toplantılarımıza ara vermekten öte bir anlamı yoktur.

Nitekim, yaz ayları boyunca özlem yemekleriyle hep bir arada olan Kardeşlerimin her türlü konuda birbirlerine destek olarak, özellikle sağlık söz konusu olduğunda Kardeşler arası dayanışmanın en güzel örneklerini vermek yolunda yaptıkları çalışmaları görmek hepimizi mutlu etmiştir.

Bu mutluluğumuzun temelinde tüm çalışmaların ve katkıların gönüllü olarak yapılmasına özen

gösterilmesi, zorlama ve yarışmaya meydan verilmemesi prensibi yatmaktadır.

Bildiğiniz gibi bu dönemin önemli bir özelliği Büyük Loca seçimlerinin olmasıdır. Her seçimde olduğu gibi, adaylar ve taraftarlar arasında bir rekabetin olması doğaldır. Ancak bu rekabetin, evrensel ve kutsal Kardeşlik anlayışı ve davranışı sınırları içinde kalmasına ve Kardeşlik bağlarını zedelememesine özen göstermeliyiz. Rekabetin birbirimizi kötüleyerek kırma pahasına sürdürülmesi ve hele seçimden sonra da devam ettirilmesi kesinlikle Masonluğa yakışmaz.

Yeminlerimizi hatırlayalım, zaman zaman kimimiz yönetecek, kimimiz yönetileceğiz.

O halde Kardeşlerim, şimdi önümüzdeki çalışma döneminde Masonluğumuzu bir adım daha ileriye götürmek için Kardeşçe el ele verip, Masonluğun yazılı veya yazısız tüm kurallarını çiğnetmemek, toplumun gözünde Masonluğa söz getirecek davranışlardan kaçınmak, her fırsatta insanlığa yararlı olmak, küçük hesaplarla uğraşmamak, hırslımıza dur demek ve idealimiz olan kâmil veya mükemmel insana yaklaşmak için çalışmaktan başka işimiz kalmıyor. Bütün bu saydıklarımın zaten bilincinde olduğunuz inancı ile yeni dönemin tüm Localarımıza ve Masonluğumuza hayırlı olmasını diler, hepinizi Kardeş sevgilerimle kucaklarım.

**Kaya PAŞAKAY
Büyük Üstat**

MESSAGE FROM THE GRAND MASTER

We have once more left behind the summer months where we had given a break to our formal studies and now I would like to express my sincere regards to all my brethren with the joy of gathering together once again.

In fact, every mason is responsible for chopping his rough ashlar all life long and therefore a summer recess has no further meaning than giving a break to our periodical meetings.

During this recess period many of our brethren have gathered around lunch or dinner tables to meet each other and strengthen their masonic solidarity and seeing their

achievements in these relations especially when the health of a brother was concerned, has enhanced our gratitude.

The volunteraly approach in all these efforts and contributions increases the value of all these deeds and it is a real pleasure to see that no constrain or competition has taken any effect in the achievements of our brethren.

As you may know, we are now entering a new period of our studies and an important aspect of this period is the election of the Officers of the Grand Lodge. It is very obvious that there will be a competition among the candidates and their supporters arising from the nature of an election but we must be more careful that this competition will not detoriate our universal and sacred fraternal relations and we hope that all the activities towards this purpose will be performed within the borderlines of our brotherly behaviour and tolerance. No success or victory will mend the broken heart of a brother caused by any misbehaviour arising from this competition and there is no single masonic attidute to allow us to convey this competition even beyond the elections.

We all have to remember the oaths we have taken. Some of us will administer and the remaining will obey.

My Dear Brethren,

In order to be able to carry Turkish Freemasonry one step further we all have to gather together to conform all rules, regulations and landmarks of Masonry, to avoid behaviours which will scorn our craft and

instead work harder to be more useful to humanity, prune our ambitions and improve ourselves to reach our main ideal of becoming a perfect man. I am confident that all my brethren are already aware of all these aspects and taking this opportunity I would like to wish that our new working period will bring success to all Lodges and Freemasonry.

Kaya PAŞAKAY
Grand Master

BÜYÜK MAHFİL UMUMİ HEY'ET TOPLANTISI NO:5 6.01.1952(*)

Derleyen: **Suha UMUR**

GRAND OFFICERS MEETING NO: 5, JANUARY 6, 1952

SUMMON AND AGENDA :

- 1 — Opening of the Session
- 2 — Reception of the Visitors
- 3 — Reading the Minutes of the Previous Meeting
- 4 — Hearing and approval of Grand Officers' Report
- 5 — Approval of the bye-laws of the Lodges Ülkü and Bilgi
- 6 — Benefits

The minutes of the Grand Officers Meeting held on January 6, 1952 is published due to its historical importance which should be kept as an important document to shed light to the history of Turkish Freemasonry.

(*) 06.01.1952 tarihindeki beşinci Umumi Hey'et Toplantısı Tersimatını tarihi önemi ve belge niteliği dolayısıyla **aynen** yayınlıyoruz. 1982 yılında o dönemin Bü. Sek.'i Pek Muh. Suha UMUR K.'in derlediği şekliyle eldeki mevcut tek nüshadan faydalanılmıştır. Tersimat'ın orijinali şu ana kadar Bü. L. Arşivinde bulunamamıştır.

MİMAR SİNAN

DAVETİYE VE GÜNDEM :

Bü.: Mah.: 'imiz 6 Ocak 1952 Pazar günü saat 10.30 da toplanacak ve âtideki gündemi müzakere edecektir.

- 1 — Celsenin açılması
- 2 — Ziyaretçilerin kabulü
- 3 — Geçen tersimatın okunması
- 4 — Daimî Hey'et raporunun okunması ve tasvibi
- 5 — Ülkü ve Bilgi Mah.: Muh.: 'lerinin dahili nizamnamelerinin tasdiki.
- 6 — Menafii Umumiye.

Lütfen teşrifinizi K.: sevgi ve saygılarımla rica ederim aziz Üs.:

Muayyen Sel.:
Bü.: Kâ.:
T â r ı k Z i y a l

* *
*

TERSİMAT :

**Büyük Mahfil'in 6 Ocak 1952 tarihli
5. ci toplantısı Tersimatı :**

Yüksek Şûra'ya bağlı Büyük Mahfil, 6 Ocak 1952 Pazar günü Beyoğlu vâdisinde kâin malûm noktai hendesiyede Bü.: Üs.: Mustafa Hakkı Nalçacı B.: 'in riyasetinde toplandı.

Bü.: Üs.: muavini Dr. Fethi Erden B.: huzuriyle Bü.: 1. ci Nâ.: vekâleten Cevdet Caculi, Bü.: 2. ci Nâ.: vekâleten Nazmi Dühanî, Bü.: Hat.: Dr. Şükrü Hâzım Tiner, Bü.: Kâ.: Tarık Ziyal, Bü.: Muhak.: Dr. İsmail Kenan Sunal, Bü.: Hz.: Em.: Jak Esseyan, Bü.: Hs.: Em.: Armand Mossé, Bü.: Teş.: vekâleten Edouard Lebet, Bü.: Muha.: Dah.: vekâleten Necdet Ekrem Olcay BB.: mevkilerini işgal ettiler.

Hâ.: Bü.: Â.: Kaymakamı Ferit Zühtü Örucü Pek Mün.: ve Muk.: Üs.: ile Büyük İdare Encümeni azâları şarkı tezyin ettiler.

İcra kılınan yoklamada, haklarında yazılı ve sözlü olarak arzı mazeret edilmiş olan Hakkı Türegün, Muzaffer Uras, Hasan Yusuf Başkam, Hamza Rüstem, Necip Hancı, Muhsin Türen, Safa Feyzi İksel ve Suat Arpad BB.: 'den maada 27 Üs.: 'ın mevcut oldukları ve bu suretle ekseriyet hasıl olduğu anlaşılmaqla, hazırı bilmeclis züvvar BB.: 'in de işti-rakiyle, celse usulü dairesinde açılarak çalışmalara başlandı :

1.— Bir evvelki toplantıya ait tersimat okunarak aynen ve ittifaqla kabul olundu.

2.— Büyük Üs.: , Daimî Hey'et'in 4. No.lu raporunu okumasını Bü.: Kâ.: 'den reca etti ve okunduktan sonra müzakeresine geçilerek sün-tunlara söz verildi;

İsmail Memduh Altar Üs.: , raporun altıncı maddesinin bazı fıkralarından, Bü.: Mah.: 'in mahafili remziye'den istemiş olduğu malûmatın vaktinde verilmemekte olduğunu anladığını, bunun şayanı tecviz olmadığını, Daimî Hey'etin keyfiyeti bu suretle nev'ama şikâyet sadedinde Bü.: Mah.: 'e bildirmekdense selâhiyetlerini kullanarak icabeden kanunî ve idarî müeyyidelere başvurmasının daha hayırlı olacağı mütaleasında bulunduğunu, bu cümleden olarak muhaberatta tekâsül gösteren veya tebligat ve evamiri zamanında nazarı itibare almayan veya infaz etmiyen varsa, bunlara, tekrisini istizan ettikleri Hâ.: 'ler hakkında cevabî levha gönderilmemek, senelik kelime verilmemek vesaire nevinden idari tedbirlerin tatbik edilmesinin isabetli olacağını tebarüz ettirdi.

Cemil İpekçi B.: söz aldı; göçmenlere yardım bahsinde toplandığı bildirilen rakama, bütün mahafilin hissei iştirâklarının fi'len tahsil edilip edilmediğini istifsar ederek, Bü.: Üs.: tarafından tamamının tediyeye edilmiş bulunduğu bildirildikten sonra teşekkür ve memnuniyet beyanı ile Teavün sandığı işine nakli kelâm eyledi: Daimî hey'etin bu hususta mahafili Muh.: 'den istemiş olduğu cetvellerin ne Daimî Hey'ete ne Lokal Komisyonuna tamamen gelmemiş olmasından dolayı teessürünü beyan ve bu nevî ihmâller hakkında az evvel konuşmuş olan İsmail Memduh Altar Üs.: 'ın fikrine iştirâk ettiğini de ilâve ettikten sonra, bu malûmatın verilmemiş olmasının Teavün Sandığının fa'aliyetine de tesir etmekte olduğunu söyleyerek KK.: 'in alâkalarını celp etmek istediğini bildirdi.

Bü.: Kâ.: B.: her iki Üs.: 'a cevap vermek üzere söz aldı; Mahafili remziyenin dahili hizmetlerinin çokluğu nazarı dikkate alınarak şimdiye

kadar bütün gecikmelerin müsamaha ile karşılandığını, ancak 1951 senesi nihayetinin bu müsamahaların da sonu olması gerektiğini, esasen mahafildeki vazifedaran KK.: 'imizin alâkaları uyanmış ve işler yavaş yavaş nizam ve intizama konulmağa başlanmış bulunduğundan, bâdema bu kabil gecikmelerle karşılaşılmayacağı ümit edilmekte olduğunu, yoksa ilk kuruluş ve hazırlık devresinden sonra Büyük Mahfilin icraî selâhiyetlerini haiz bulunan Daimî Hey'etin bâdema muktazi tedbirlere tevessül etmesinin tabî olacağını arz etti.

Bu müzakerattan sonra sütunlarda sükût cari olduğundan raporun heyeti umumiyesi re'ye konularak ittifakla aynen tasvip ve kabul olundu.

3.— ÜLKÜ ve BİLGİ Mah.: Muh.: 'lerinin Dahili Nizamnamelerinin Büyük Mah.: 'ce tasvibi bahsine geçildikte; evvel emirde prensip ve selâhiyet bakımından müzakerat cereyan etti. Bu nizamnamelerin tetkiki cihetiyle Da.: Hey'etin ne dereceye kadar alâkadar olması kanunen caiz bulunabileceği hakkında fikirler dermayan edildi. Bu meydana; Cemil İpekçi, Ferit Up ve Ali Galip Taş Üs.: 'lar kendi görüşlerini tebarüz ettirerek, nizamnamelerin madde be madde Büyük Mahfilce tetkik edilmesi lâzımgeldiğini, hattâ Daimî Hey'etin, Büyük Mah.: 'den karar ve tâlimat almadıkça hiçbir muamelede bulunamayacağını, Nizamnamemizde Bü.: Mah.: 'in senede altı toplantı yapması kaydının asgarî bir had ifade etmesi itibariyle, iş icabettirirse çok daha sık içtimalar akdedilmesi gerektiğini, Daimî Hey'etin bu toplantılar haricinde hiç bir karar vermiyerek bütün evrak, muamelât ve cereyanı hadisatı Bü.: Mah.: içtimalarına getirmesi iktiza ettiğini müdafaa ettiler. Bu noktai nazara cevaben, işlerin bu şekilde idaresinin evvelâ tatbikat bakımından netice veremeyecek olduğu, çünkü her günün ihtiyacını sür'atle karşılayabilecek selâhiyetli bir merciin mevcut bulunması zarurî olup, bu merciin de Daimî Hey'etten ibaret bulunduğu, Daimî Hey'etin Bü.: Mah.: 'in icraî organı olup, bir taraftan mevzuat ve nizamata ile mukayyet olarak, diğer taraftan da Bü.: Mah.: ilham ve direktiflerini göz önünde tutarak selâhiyetle fa'aliyette bulunmasının esas olduğu noktaları tebarüz ettirildi. İcraî ve fa'al organ olarak herhangi bir mesele ile derhâl alâkalanması gereken Da.: Hey'in vazife ve hikmeti vücudu bakımından her türlü tetkikatı ifa ile mükellef bulunduğu, ancak neticei tetkikatını Bü.: Mah.: 'e bildirerek esbabı mucibe serdi suretiyle mukarreratını tasvip ve teyide arz etmesi lâzımgeldiği, yoksa yapılacak bütün işleri sadece toplayıp Bü.: Mah.: 'e getirerek orada müzakere ve tetkike konulmasının faide ver-

miyeceğinden sarfi nazar zaten böyle bir vaziyette Bü.: Mah.: 'in envarından, yani fi'lî idare unsurlarından müteşekkil ve ibaret bulunan bir Da.: Hey.: mevcudiyetinin de vazife, selâhiyet ve mesuliyet mefhumlarıyla kabili telif olamayacağı prensipi ileri sürüldü. Neticeî müzakeratta bu prensip kabul olunarak Dahilî Nizamnamelerin tetkik ve tasvibi hususunda İsmail Memduh Altar Üs.: tarafından teklif olunan âtideki formül aynen ittifakla kabul olundu: "Da.: Hey.: Mahfillerin dahilî nizamnamelerini tetkik eder. Tasdiki için raporla Büyük Mahfile getirir. Büyük Mahfil isterse tasdik eder, isterse bir komisyona havale ederek tekrar tetkik ettirir."

Bu prensip kararından sonra ÜLKÜ ve BİLGİ Mah.: Muh.: 'lerinin nizamnameleri hakkında muhafızı kanun sıfatıyla tetkikatta bulunmuş olan Bü.: Hat.: B.:, Daimî Hey'et namına mütalaasını bildirdi;

ÜLKÜ Mah.: Muh.: 'i nizamnamesinin 15.ci maddesindeki terfi fıkra-sının, kanunî müddetleri taksir mahiyetinde olmayacağı hususunun tasrihi şartı ile bu nizamnamenin tasdiki muvafık olacağı beyan edildiğinden re'ye müracaat olunarak nizamnamenin bu suretle tasdiki ittifakla kararlaştırıldı.

Bâdehu BİLGİ Mah.: Muh.: 'i nizamnamesi hakkında da söz alan Bü.: Hat.: bu nizamnamenin tetkiki neticesinde, Bü.: Mah.: 'e arz edilmezden evvel BİLGİ Mah.: Muh.: 'ince bir defa daha gözden geçirilerek nizamamati umumiyeye mütebayin olabilecek hususların ıslâhı maksadıyla iadesinin Daimî hey'etce daha muvafık telakki edilmiş olduğu bildirildiğinden, bu şekilde muamele yapılması keza ittifakla kabul olundu.

4.— Menafii umumiye hakkında söz verildikte;

Bü.: Kâ.: B.: 'in teklifi üzerine, henüz yeminleri icra edilmemiş ve bugünkü toplantıda hazır bulunan Edvart Löbe, Sezai Konukgil, Kemâl Servet Ülgen ve Refet Hakul ve Fahri Arel BB.: şarka davet olunarak, usulü dairesinde tahlifleri icra ve imzaları defteri mahsusuna kayıt olundu.

Fehmi Fındıkoğlu B.:, gerek Mason Dergisi neşriyatında, gerek rüzname ve rapor gibi mütat mesai tebligatında rümuzaatı masoniyenin istimaline ehemmiyet verilmesi hususunda alâkalıların dikkat nazarını çekti.

Refet Hakul B.: 'in bu kabil evrakı, matbaalarda bastırtmaktansa taksir makinemizden istifade edilmesi hakkındaki temennisini Üs.: Az.:,

bir evvelki celse tersimatında münderiç bulunan ve az evvel okunmuş olan bu baptaki fıkrayı hatırlatmak suretiyle cevaplandırdı.

Son zamanlarda maşırıkı ebediyeye intikal etmiş olan TAHSİN AK-GÜRGEN K.'imizin hatırası yâd olunarak çok fakir düşen ailesine Teavün Sandığından alel'usûl yapılabilmiş olan yardımın, pek cüzî olmasına rağmen ne kadar makbule geçmiş olduğu Bü.: Üs.: tarafından beyan ve bu sandığa bütün KK.'in iştirâki halinde sağlanabilecek yardımın bais olacağı huzur ve teselli derecesine bir defa daha KK.'in dikkat nazarları celp edildi.

Bu müzakeratı müteakip sütunlarda sükut cari olduğundan sadaka kesesi dolaştırılarak şarka (975) tuğla getirdiği ilân ve muhteviyatı Bü.: Em.: Hs.: B.: tevdi olundu.

Mesainin tam, mükemmel ve kanunlarımız dairesinde cereyan etmiş olduğu hususunda Bü.: Hat.: B.: 'in kanunî mutaleası alınarak Bü.: Mahfil toplantısı usulü dairesinde muvakkaten tâtil edildi ve ketumi-yete riayet vaadini teyid eden Delege BB.: sulhü selamete ayrıldılar.

S.S.T.

Bü.: Hat.:	Bü.: Üs.:	Bü.: Kâ.:
Şükrü Hazım TİNER	Mustafa Hakkı NALÇACI	Tarık ZİYAL
(İmza)	(İmza)	(İmza)

* *
*

RAPOR :

İstanbul, 21 Ocak 1952

Bü.: Mah.: 'in 21-1-1952 de toplanan senelik 5. ci celsesine Daimî Heyetin 4 No.lu Raporu :

Sayın delege Üs.: 'lar.

1.— Muhterem Remzi Mah.: 'lerimizin son birbuçuk iki ay zarfındaki mesaisinin, daha ziyade fikrî sahalara tevcih edilmiş olduğu memnu-niyetle müşahede olunmaktadır. İlmî, felsefî, remzî ve masonik kıy-met ve şümulleri cidden mühim olan çeşitli mevzular; İstanbul, Anka-

ra ve İzmir vâdilerinin her birindeki muhtelif mahfillerde, çok değerli büyük Üs.: 'larımız ve KK.: 'imizin tarafından selâhiyetle incelenmiş ve her bir konferansa KK.: 'imizin mutad mesai toplantılarından daha geniş nispetlerde iştirak ettiği görülmüştür.

Kudsî meslekimizin, diğerleri kadar nurlu ve feyizli olan bu ilim ve fikir cephesine gösterilmekte olan alâkayı şükranla kaydederken bu musahabelerden toplanan manevî gıdanın faidelerinden mahrum kalmamak için ma'betlerimizdeki toplantılardan hiç birinin ihmal edilmemesi gerektiğini de bilmünasebe hatırlatmış olmak isteriz. Metodlu bir program dahilinde çalışan mahfillerde okunan ve dinlenen ritüellerimiz dahi, remzî mana ve delâletleri bakımından zengin birer düşünce ve ilham kaynağı mahiyetindedir.

2.— Azâ adedi 50 den yukarı olan mahfilleri, muvakkat bir zaman için yeni harici teklif ve kabulünden men eylemiş olan mevzuatın, ahiren Yüksek Şûranın muvafakatıyla, yürürlükten kaldırıldığı mahafili muhteremeye tamim olunmuş, ancak tekris merasiminin mana ve ehemmiyetinin zail olmaması için, bir celsede henüz ikiden fazla tekris yapılmaması, haricilerin imtihan ve isticvap kısımlarının yekdiğerinin gıyabında cereyan etmesi hususundaki talimat teyid edilmiştir.

3.— Ecnebi obediyanlara mensup Mason KK.: 'imizin mesaimize iştirak arzu ettikleri takdirde ne suretle muamele yapılması iktiza edeceği, evvelce mahafili muhteremeye tebliğ olunmuştu. Bü.: Mah.: 'in teşekkülünden sonra, doğrudan doğruya olsun Yü.: Şû.: delâlet ve müsaadesiyle olsun Mas.: 'ik temas ve muarefe peyda etmiş ve edecek olduğumuz ecnebi obediyanların mensuplarını mütakabiliyet esasları dahilinde ma'betlerimize kabul edebileceğimizden, bu husustaki tebligatın Yü.: Şû.: 'nın ilham ve direktifleri dairesinde tadili iktiza etmektedir. Filhakika, Bü.: Mah.: elyevm temas ve muarefede bulunduğumuz ecnebi obediyanların bir listesini tamamen mahfillere bildireceği gibi, bundan sonra da muarefe tesis edildikçe ayrıca haberdar edecektir. Bu suretle belli olacak ecnebi Yü.: Şû.: veya Bü.: Mah.: 'lere mensup KK.: 'in masonik vesikalarını, ziyaret etmek istedikleri mahfil Üs.: Muh.: ve Hat.: 'ine ibraz etmeleri kâfi gelebilecektir. Aranacak masonik vesikaların nelerden ibaret olması lâzımgeleceği tamimde ayrıca zikir ve tasrih olunacaktır.

4.— Göçmenlere yardım maksadıyla KK.: 'imizin teberrü etmiş oldukları miktar, Ankara ve İzmir vâdilerinin de iştirakiyle 3871 liradır. Bu

meblağ tamamen tahsil olunmuş, Türkiye Mason Derneği namına Büyük Millet Meclisi Başkanı sayın Bay Refik Koraltan'a dervesti takdim bulunmuştur.

5.— ÜLKÜ ve BİLGİ Mah.: 'i Muh.: 'lerinin dahili nizamnameleri Bü.: Mah.: 'in tasvibine arz edilmiştir. 7.X.1951 tarihindeki 3. cü toplantı mukarreratı mucibince her ikisini tetkikinize sunuyoruz.

6.— Kuruluş tarihi 25. Şubat 1950 olan Bü.: Mah.: 'in bu içtimaı, ilk is'at celsesi hariç, bu sene zarfındaki 5. ci toplantısını teşkil etmektedir. Son ve altıncı içtimamızı da, bir senelik devre tamam olmazdan evvel, akdetmek suretiyle nizamnamemizin 13. cü maddesi ahkâmını yerine getirmiş olacağız. Önümüzdeki toplantımızda, bir senelik mesaimizin muhassalasını ölçmek vaziyetinde bulunacağımızdan, elyevm muâllâkta veya tetkikte bulunan işlerimizin hayırlı neticelere ulaşabilmesini temenni ve bu maksada varılmak için de, muhterem mahfillerimizin gayret ve fa'aliyetini reca ederiz. Bu cümleden olarak :

a) Mahafil nizamnamei umumisinde yapılması düşünülmekte olan ıslahat ve tadilât münasebetiyle Muh.: Mah.: 'lerimizde şimdiki kadar ki tatbikatta nazarı dikkate çarpmış hususlar varsa bildirilmesi hakkındaki 29.6.1951 tarih ve 130 sayılı tamime cevap verecek olanların bu cevaplarını ta'cil etmelerini.

b) Satın alınmış olan yeni Lokal binamız için KK.: 'imizin teberrû ve ikrazları hakkında 9.X.1951 tarih ve 150 sayılı tamimle tevzi edilmiş olan matbu formüllerin her Mah.: 'de elde edilmiş olan neticelere göre tanzim ve irsalini,

c) Vefat Teavün Sandığına hangi BB.: 'in hangi mahfillerden iştirak etmekte olduklarının bilinmesi için 28.8.1951 tarih ve 146 sayılı tamimle istenmiş olan muntazam ve kat'i cetvellerin ikmalini ve gönderilmesini,

d) Sicil ve matrikül kayıtları hakkında geçen celsemizde arz edilmiş olan 16.XI.1951 tarihine göre tesbit edilmiş ihşaî rakkamların Muh.: mahafil kayıtları ile mukayese edilerek, farklar varsa, hatanın bulunduğu yerde tashih edilebilmesi için Bü.: kitabette temas temin edilmesini ve bu hususta mutabakat temin edildikten sonra 16.XI.1951 tarihi ile 31.XII.1951 tarihi arasında tekris, tebenni, istifa, vefat ve saire suretleriyle vaki olmuş değişikliklerin de mahfillerce tesbit ve Bü.: Mah.: 'e bildirilmesi suretiyle 1951 senesi nihayeti için gelecek toplan-

tımızdan evvel kat'i ve hakiki rakkamlar teminine bezli gayret ve muavenet olunmasını, ehemmiyetle reca etmek isteriz. Daimî Hey'etiniz, mahafili muhteremeye bu hususat için tamimler ve tekitler göndermiş olmakla beraber ehemmiyet ve müstaceliyetine binaen, delege Üs.: 'ların da kendi mahfillerinde bu işleri mevzuu bahis eylemelerini faideli telâkki eyler.

Maruzatımızı tasvibinize arz eder, ilham ve direktiflerinizi K.: sevgi ve saygılarımızla bekleriz.

Bü.: Üs.:
Mustafa Hakkı NALÇACI
(İmza)

Bü.: Kâ.:
Tarık ZİYAL
(İmza)

* *
*

DEVAM CEDVELLERİ :

Bü.: Mah.: 'in 6.1.1952 tarihli 5. ci toplantısına iştirak eden mahafil murahhasları :

	Adı ve Soyadı	İmzası
İDEAL	: Mecdi Ali Akasya B.: M. Reşit Çavdar B.: Y. Ziya Erdem B.:	
KÜLTÜR	: Celâl Öget B.: Ruhi Vamık B.: Cevdet Caculi B.: Necdet Ekrem Olcay B.:	(imza) (imza) (imza)
ÜLKÜ	: Reşat Mimaroglu B.: İsmail Memduh Altar B.: Jak Esseyan B.:	(imza) (imza) (imza)

- İZMİR : Muzaffer Uras B.:
Hamza Rüstem B.:
Hakkı Türegün B.:
- UYANIŞ : Mümtaz Tarhan B.:
Rıfat Köknar B.:
T. H. Özyazıcı B.:
- KARDEŞLİK : Ferit Up B.:
H. Noradonkiyan B.:
Dr. Abravanel B.:
- HÜRRİYET : Ali Galip Taş B.: (imza)
İsmail Kenan Sunal B.: (imza)
Dr. Ş. Hâzım Tiner B.:
Dr. A. Fahri Arel B.: (imza)
- SEVGİ : Hüsamettin Sunol B.: (imza)
Kaludi Laskari B.:
Necip Hancı B.:
- ATLAS : Cemil İpekçi B.: (imza)
Edouard Lebet B.: (imza)
Armand Mosse B.: (imza)
- DOĞUŞ : Dr. Saip Özer B.:
Mümtaz Somer B.:
Sezai Konurgil B.: (imza)
- MÜSAVAT : Nazmi Dühani B.: (imza)
Tark Ziyal B.: (imza)
F. Ramiz Öker B.:
- YÜKSELİŞ : Muhip Kuran B.: (imza)
Hilmi Dilgimen B.:
Fikret Çeltikçi B.:

N U R : Dr. Hasan Y. Başkam B.:
Dr. Osman Yunus B.: (imza)
Sedat Abut B.:

Üs.: Âz.: Mustafa Hakkı Nalçacı B.: (İmza)

Üs.: Âz.: Mua.: Dr. Fethi Erden B.: (İmza)

Bü.: Mah.: 'in 6. Ocak. 1952 tarihli
5. ci toplantısındaki remzî mahafili
Muh.: Üs.: 'ları :

Adı ve Soyadı

İmzası

İDEAL : Sadık Bigat B.:
KÜLTÜR : İ. Memduh Seydol B.:
ÜLKÜ : Nazmi Sevgen B.:
İZMİR : Dr. M. Sakarya B.:
UYANIŞ : Mecit Duruiz B.:
KARDEŞLİK : C. Hıfzı Oşan B.: (imza)
HÜRRİYET : Vedat Başar B.: (imza)
SEVGİ : Dr. S. Ahmet Çalışkan B.:
ATLAS : Pier Psaltı B.:
DOĞUŞ : Dr. Ekrem Tok B.:
MÜSAVAT : G. Hamdi Tekyeli B.:
YÜKSELİŞ : Süreyya Aygün B.:
N U R : Dr. İhsan Özgen B.:

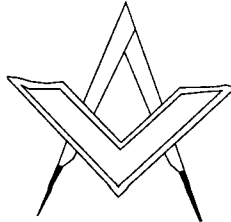
* *
*

Bü.: Mah.: 'in 6. Ocak. 1952 tarihli
5. ci toplantısında hazır bulunan
mülâzım Üs.: 'lar :

	Adı ve Soyadı	İmzası
İDEAL	: Yakup Çelebi B.:	(imza)
	Fehmi Fındıkoğlu B.:	(imza)
	Dr. Hüseyin Salor B.:	
KÜLTÜR	: Saffet Rona B.:	
	Sedat Aziz Erim B.:	
	Dr. F. Günergin B.:	(imza)
	Refet Hakul B.:	(imza)
ÜLKÜ	: İzak Menşe B.:	
	M. Zühtü İnhan B.:	
	Yaşar Ali B.:	
İZMİR	: Mithat Güldü B.:	
	Z. Kâmil Ergin B.:	
	Kemâl Servet Ülgen B.:	(imza)
UYANIŞ	: Nüzhet Tüfekçi B.:	
	Asım Köknar B.:	
	Muammer As B.:	
KARDEŞLİK	: T. Kâmil Koperler B.:	
	Hikmet Baykal B.:	(imza)
	İsmail Hakkı Kırgız B.:	

- HÜRRİYET : S. Sırrı Tümer B.: (imza)
H. Bezmi Ötkeren B.:
Reşat Tığrak B.:
Muhsin Türen B.:
- SEVGİ : Eftatynos Sandalcıoğlu B.:
Hüsamettin Reha Çalı B.:
Grigoryadis Güner B.:
- ATLAS : Raul Rozenthal B.: (imza)
Antoine Kyap B.:
Affan Balzar B.:
- DOĞUŞ : Safa Feyzi İksel B.:
Ömer Omay B.:
- MÜSAVAT : S. Güvendiren B.:
Kemâl Salih İren B.:
A. Faik Yüce B.:
- YÜKSELİŞ : Arif Rüştü Görgün B.:
Dr. Servet Alko B.: (imza)
- N U R : Suat Arpad B.:
M. Sadullah Sander B.:
Suat Gürel B.:

* *
*



L Ū G A T Ç E

(KŪÇŪK SŌZLŪK)

- alel'usŭl:** usulŭnce, yol yordam gereğince
âti: gelecek
bâdehu: ondan sonra
bâdema: bundan sonra, bundan böyle
bais: sebebolan; gönderen; icabettiren
bezli gayret: çok çaba
bilmŭnasebe: sırası gelince
Bŭ. . Kâ. . : Büyük Kâtip = Büyük Sekreter
Daimî Hey'et: Büyük Gŏrevliler Kurulu
delâlet: yol gŏsterme; kılavuzluk
derdest: tutma, elde etme; elde olan, yapılmakta olan
derdesti takdim: sunma, sunulma
dermayan: (dermiyân) ortaya koymak, sŏylemek
ekseriyet: çoğunluk
elyevm: bugŭn; Şu anda; henŭz
esbabı mucibe serdi: gerekçe sŏylenmesi
evamir: emirler; buyruklar
feyiz: bolluk; verimlilik; ilim, irfan
hususat: hususlar
ihsaî: sayım ile, sayma ile ilgili
imtihan: sınama
infaz etmiyen: uygulamayan
isticvap: soru sorup cevap alma
istifsar: sorma, sorulma
istizan: izin isteme; danıŐma
kâin: bulunan
kudsî: kutsal
mahafili remziye: Sembolik Localar
mefhum: fehmolunmuŐ, anlaŐılmıŐ; sŏzden çıkarılan anlam, kavram
menafii umumiye: genel yararlar
muarefe: bilinenler; tarif edilmişler; tanımlı olanlar
muavenet: yardım
muhaberat: haberleŐme
muhassala: elde edilen sonuç
muhteviyat: içerik
mukayyet: kayıtlı; kaydolunmuŐ; bir işe Önem veren
muktazi: (muktezi): iktiza eden, gereken

murahas: ruhsatlı, izinli; delege
musahabe: sohbet etme; görüşme
müeyyide: yaptırım
mülâzım: stajyer; (burada: yedek delege); (askerlikte: teğmen)
mütebayın: zıt, birbirine uymayan, uyuşmaz
müzakerat: görüşmeler
nakli kelâm eyledi: sözü getirdi
nizam: nizamlar, düzenler, kanun (tüzük) hükümleri
noktai hendesiye: geometrik nokta
riyasetinde: başkanlığında
rüzname (rûznâme): gündem
selâhiyet: yetki
şark: doğu
şart: koşul
şayan: yakışır, yaraşır, değer
şayanı tecviz: izin verilebilecek
ta'cil: acele ettirme, çabuklaştırma
tahlif: yemin ettirme
taksir: (burada) kısaltma; (ayrıca) kusur
tasrih: açıkca belirtme
tebarüz: görünme, gözükme; belirme, belirtme
tecviz: izin verme, verilme
teessür: üzüntü
tekâsül: üşenme; ilgisizlik
tekit: sağlamlaştırma; üsteleme; önceden yazılan bir yazıyı tekrarlama
teşrif: şereflendirme, şeref verme; gelme
tezyin etmek: süslemek
vazifedaran: görevliler; memurlar
zikir: anma, anılma
züvvar: ziyaretçiler

KAYNAKLAR

Abdullah Yeğin, *er. Al., Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat, Türedav, 1997*
Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 1998*
Mustafa Nihat Özön, *Osmanlıca Türkçe Sözlük, İnkilap Kitabevi, 1997*
Şevket Rado, *Hayat Büyük Sözlük, Hayat Mecmuası Yayınları, t.y.*



MECLİS-İ MEBUSAN VE ÂYAN REİSİ AHMET RIZA BEY'İN KENDİSİNE YAPILAN MASONLUK TEKLİFİNE KARŞI MEKTUBU

(17 Kasım 1892)

Tamer AYAN

AHMET RIZA BEY REPLIES THE INVITATION TO MASONRY
(NOVEMBER 17, 1892)

Ahmet Rıza Bey, the Chairman of the Turkish Parliament and the President of the Party of Union and Progress Paris Branch was a legendary portrait in the last decade of the 19th Century. Born in 1857 in Istanbul, he completed his education in Lycée de Galatasaray and studied agriculture in Grigon Agriculture School in France. He was a supporter of the Positivist activity founded by Auguste Comte and became a member of the related Association. Taking the leadership of the Young Turk organisations, he began lecturing his thoughts towards a secular system which completely separates religion from education, administration and politics. At his age of 34, his such activities attracted the attention of the Masonic Lodge in Paris and was invited for a membership. However, he refused this invitation emphasising on the point that he did not agree in the hierarchical body of the Order, whereas he did not share the ideas and the approach of Freemasonry towards religious aspects.

GİRİŞ

Bu araştırmada bir zamanların efsane adı, Jön Türk, İttihat ve Terakki Cemiyeti Paris şubesi başkanı, İstanbul'da Meclis-i Mebusan ve Âyan Meclisi başkanlıklarına seçilen Ahmet Rıza Beyin yaşamı incelenecek ve kendisinin Masonluğa kabul edilmemesine neden olan 1892 tarihli mektubu sorgulanacaktır.

Yaşamı

Ahmet Rıza Bey, Eylül 1857'de İstanbul-Vaniköy'de doğdu. Babası İngiliz Ali Beydi. 'İngiliz' denmesinin nedeni, İcadiye Kasrı'na yerleşen İngiliz Subaylarıyla, iyi İngilizce bilmesi nedeniyle sıklıkla görüşmesiydi. Ali Bey, Hariciye memuru olduğu için, yabancı dil bilirdi. İngiliz Ali Bey, daha sonra, Şura-yi Devlet ve Meclis-i Âyan üyeliklerinde; Ziraat ve Darphane Nazırlıklarında bulunmuştur. İleri fikirliliği dikkati çektiğinden, 1879'da Konya'ya sürüldü. Ahmet Rıza, Beylerbeyi Rüştüyesini bitirdikten sonra Mahrec-i Aklâm⁽¹⁾a, daha sonra da Galatasaray Mektebi Sultanî'sine devam etti. Annesinin etkisiyle küçük yaştan beri Batı kültürüyle yetişti⁽²⁾ ve özel hocalardan dersler aldı. Liseyi bitirdikten sonra Hariciye Vekâleti Tercüme Kaleminde bir süre kâtiplik yaptı. Babasını ziyarete gittiğinde gördüğü Anadolu manzarasının etkisiyle, 1884'de Fransa'ya gidip tarım öğrenimi gördü; Grigon Tarım Okulu'nu üç yılda tamamladı ve babasının ölüm haberi üzerine yurda döndü. 1894'de Tarım Bakanlığında işe başladı. Oradan ayrıldıktan sonra, Bursa Milli Eğitim Bakanlığına geçti; Bursa Mülki İdadisi müdürü, ardından da Bursa Maarif Müdürü oldu. Ahmet Rıza Bey sermaye bulamadığı için ve kırsal yerlerde güvenlik olmadığı düşüncesiyle tarım yapmaktan vazgeçti. 1889'da Fransız Devrimi'nin 100. yılı dolayısıyla Paris'te açılan sergiye Osmanlı hükümetini temsilen gitti ve görevinden istifa ederek Jön Türk hareketinin başına geçti.

Ahmet Rıza Bey Paris'e gitmeden önce pozitivism ve pozitivismin kurucusu Auguste Comte (1789 - 1857) ile ilgilenmişti. Paris'te o zaman bir kült haline gelen pozitivistler derneğine girmişti. Paris'te, bir yandan Sorbonne Üniversitesi'nde doğa tarihi derslerine, diğer yandan

(1) *Mahrec-i Aklâm: Kalem Erbabının Çıkış Kapısı*

(2) *Babası "İngiliz" lakabıyla tanınan Ali Bey, annesi ihtida etmiş Avusturyalı asil bir ailenin kızı olan Naile Hanım'dır.*



Ahmet Rıza Bey
(1857 - 1930)

da pozitivizmin başı olan Pi-erre Lafitte'in derslerine devam etti. Fransız Devrimi'nde büyük bir gelişme gösteren pozitivism (*Akıl-cılık*) akımına karşı, devrimin ve savaşların büyük çalkantıları içinde mistik, dinci, gerici tepkiler doğmakta gecikmedi. Pozitivizm, metafiziği reddederek yeniden bilimin, gerçekçiliğin üstünlüğünü ilân ediyordu. Hatta toplumbilim⁽³⁾ ve birey -ruhbilim- olaylarını da açıklayacağını ileri sürüyordu. Fakat toplum olaylarını açıklarken, pozitivism tutucu bir renk alıyor, bulunduğu toplum ya-

salarına göre toplumsal ilerlemenin düzen içinde olabileceğini, artık ilerlemek için ihtilâl (*devrim*) gerek olmadığını söylüyordu. Herhalde bunda Comte'un yeni bir devrimin bir işçi devrimi olacağı sezgisinin ve kurulu düzeni destekleme çabasının etkisi olmaktaydı. Ahmet Rıza, pozitivistlerin derneğine üye oldu. Derginin yayın organı **La Revue Occidentale**'de İslâmiyeti tanıtıcı yazılar yazdı. Pozitivist Derneğinin⁽⁴⁾ sloganı olan **Ordre et Progrés**⁽⁵⁾ kuralına sonuna kadar bağlı kaldı. Ahmet Rıza için pozitivism akımı çekiciydi, çünkü bir kere doğrudan Hıristiyanlıkla ilgisi olmayan bir düşünceydi. Osmanlı Devleti maddi ve akılcı bazı esaslara göre değil, resmen ve fiilen bir padişahın lütfuyla ve keyfi olarak yönetiliyordu. Akılcı ve bilimci bir düşünce tarzı bu sebepten Ahmet Rıza'ya çok ferahlatıcı geliyordu. Ahmet Rıza Bey'in hayranı olduğu Fransız filozofu Auguste Comte'un:

"Pozitif bilimden başka bilim yoktur. İnsanlığa, hiçbir insanüstü varlığa dayanmayan ve insan sevgisinden doğan yeni bir insanlık dini gereklidir. Bu din pozitif (*müspet*) sebeplerin

(3) *Auguste Comte, sosyoloji terimini bulan kimsedir*

(4) *Societe des Positivistes*

(5) **Ordre et Progrés: İntizam ve Terakki - Nizam ve Terakki - Düzen ve Gelişim**

üzerine kurulmalı, teolojiye (*din ilimleri*) olduğu kadar metafiziğe de sırt çevirmemelidir. İnsanlık dini nereden geldiğimizi ve nereye gideceğimizi düşünmeden, kısa hayatımızı uygun hâle (*pozitif hâle*) koyacaktır. Bu ise birbirimizi sevmekle, birbirimiz için yaşamakla gerçekleşecektir. İnsanlığı, bir insanı sevdiğiniz gibi seviniz."

diyerek felsefi fikirlerini yaymaya çalıştı.

Pozitivizm Jön Türk hareketi içinde Ahmet Rıza'nın çabalarıyla yaygınlık kazanmıştır. Ahmet Rıza grubunun Osmanlı toplumunun geleneksel yapısı üzerine yaptıkları eleştirilerde pozitivizm arka plânı oluşturur. Hem siyasi, hem de kültürel açıdan bu arka plân, eleştirilerin belli odaklara yönelmesini sağlamış, neden-sonuç ilişkilerini kurmada organik bir bütünlük sağlamıştır. Gençliğinde Anadolu'ya yaptığı yolculuklar onu, bir tarım ülkesi sayılan Osmanlı toplumunun teknolojik geriliğiyle yüz yüze getirmişti. Comte'un pozitivizminin Ahmet Rıza'yı etkilemesinin diğer bir boyutu da, Osmanlı toplumunun 19. yüzyıl süresince geçirdiği sarsıntıların, tıpkı Fransız toplumunun 1789 Devriminden sonra girdiği karmaşa dönemini andırması ve dolayısıyla pozitivist toplum teorisinin devlet yönetimi konusundaki önerilerinin bu karmaşaya bir son verebileceğine olan sarsılmaz inancıydı.⁽⁶⁾ Böylece, Comte'dan aldığı **Ordre et Progrés** sloganı, Ahmet Rıza'da en geniş biçimiyle yankısını bulmuş oluyordu.

Ahmet Rıza, pozitivizmden yalnızca ana hatlarıyla etkilenmemiş, **Ordre ve Progrés** motiflerini somutlaştıran toplumsal tabaka analizlerini de benimsemişti. **Ordre** motifine bağlı olarak Osmanlı toplumunun tabakalaşma yapısı üzerinde ve bu noktadan hareket ederek bizdeki ilk modern siyaset teorisine göre kapı aralanmıştı. Bunun yanı sıra siyaseti yönlendirici temel öge olarak İnsan'ı ele almış ve bu öge etrafında pozitivist bir etik geliştirmeye çalışmıştır. Ahmet Rıza'nın bu konulardaki düşüncelerini, Comte'un teorik çerçevesine yönelik olarak izlemek mümkündür.

Ahmet Rıza Bey'in de aralarına katılımı ve Paris'te oluşmakta olan muhalif Türkler grubu arasındaki yayınlar 1894'de büyük yankı uyandırdı. Jön Türklerin Avrupa kamuoyundaki faaliyetleri Ahmet Rıza Bey'in aralarına katılması ile hız kazandı. Ahmet Rıza Bey'in, 1895'de Auguste Comte'un **Ordre et Progrés** sloganından ilham ala-

(6) Ekrem İşin, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi-Osmanlı Modernleşmesi ve Pozitivizm*, Cilt 2, s.356 -359

rak teklif ettiği **İttihat ve Terakki Cemiyeti** adı kabul edildi, 1895'de Ermeni olaylarının alevlenmesi üzerine artan hürriyetçi akımlarla birlikte **İttihat ve Terakki**'nin yayın organı **Meşveret** (7) gazetesini ve Fransızca eki olarak da **Mechveret Supplement**'i çıkardı. Meşveret'i Selanikli bir Yahudi olan Albert Fua, Rum kökenli Aristidi Paşa ve Lübnan-Marunî kökenli Halil Ganem ile kurmuş olması hayli Osmanlı yanlısı bir yaklaşımı olduğunu gösterir. Ahmet Rıza Bey, sonradan İttihad ve Terakki'nin Paris şubesinin başkanı oldu.

Meşveret'te ve Paris'te kaldığı uzun dönem boyunca diğer dergilerde basılan yazılarında Ahmet Rıza Bey, dinin eğitim, idare ve siyaset üzerindeki nüfuzundan vazgeçtiği 'laik' bir düzenin inançlı bir savunucusu olduğu görülmeye başlar. Açık bir biçimde, İslam'ın vahy edilmiş bir inanç olması Ahmet Rıza Bey için önemli değildi. Ancak onun için İslamın toplumsal birleştirici yönü önem taşıyordu. İslam'ın temel rasyonelliği ve bilime açıklığını savunan yazıları giderek yoğunluk kazanıyordu. Ahmet Rıza Bey'e göre, İslam'dan materyalizme, hatta pozitivistliğe geçiş, Hıristiyanlıktan geçişe nazaran çok daha kolaydı. Özel yazışmalarında bile, Ahmet Rıza bilim ve materyalizmle uyumlu 'gerçek' bir İslam'ın varlığına daha inanır gibi görülmekteydi.

Ahmet Rıza Bey'e göre, toplumu yeniden örgütleyen ve ilerlemesini sağlayan güç, rasyonel kurallar çevresinde düzenlenmiş bürokratik elit'in denetimine yer verilmesiydi. Ahmet Rıza, Osmanlı'da elit sorununa büyük önem veriyordu. Bu fikrini desteklemek amacıyla da İslam tarihinden örnekler vermeye gayret ediyordu:

İslam ülkelerinde hükümdarlar etrafına aristokratları toplar ve onlarla istişarede bulunurlardı. Bunlar memleketlerinin aydın tabakasını oluşturan kimselerdi. Bu tabaka, halkı idare eder, hükümdar ile halk arasında bir saygınlık tabakası oluştururlardı. Hükümdarın şiddetini yumuşatır, halkın isteklerini frenler; buhran zamanlarında iki tarafı da dengeye getirmeye gayret ederlerdi. Konakları kabiliyetlerin sığınağı, misafirperverliğin müşterek yuvası, geleneklerin ve milletin ahlâk kurallarının canlı arşivini teşkil ederlerdi. Tarihin büyük olaylarında yararlı müdahaleleri müşahede edilmiş bulunan devletin bu kudretli destekleri, yavaş yavaş yok oldular. (8)

(7) *Meşveret (Mechveret): Paris'te Ahmet Rıza tarafından Türkçe-Fransızca olarak 1895'de yayımlanmaya başlanan onbeş günlük bir gazete.*

(8) *Ekrem Işın: Age: s.358*

Ahmet Rıza Bey Paris'te yaşamaya gayret ettiği 19 yıl boyunca, her türlü fakirlik, maişet darlığı ve yoksulluktan yakasını kurtaramadı. Onun bu yönünü, 'Yıldız ve Jön Türkler' isimli kitabıyla Süleyman Kâni İrtem'den (9) dinleyelim:

'Ahmet Rıza Bey'in Paris'te kendisine geçimini temine medar olacak bir iş aramasını doğal sayarız. Bu araştırmanın Abdülhamit'e sığınmak şeklinde olacağına hiç ihtimal vermeyiz. Herhalde muhakkak olan Ahmet Rıza Bey'in Paris'te maişet sıkıntılarından kurtulamadığıdır. Abdülhamit'in onu bu sıkıntılardan kurtarmak istemesi onu susturmak içindir.

Bazen ekmeğine katık edecek bir parça peynir bulamıyordu, bazen pantolonunu çıplak bacağına geçiriyordu, kışın üstüne giyecek bir pardösüsü bile bulunmuyordu.

Hürriyet fikirlerini samimiyetle savunan genç Türkler arasında:

Abıruya batırıp yiyemem ekmeğimi!

diyerek yaşayanlar az değildi.

Meşveret gazetesinin devamı için maddi sermaye gerekiyordu; Cemiyet bunu temin edemedi. Ahmet Rıza Beyin, Meşveret'in daha ilk sayısında İttihat ve Terakki programını (3 Aralık 1895) ilk kez yayınlaması, kendisini Avrupa Jön Türklerinin lideri durumuna getirdi. Sultan Abdülhamit'e eğitim sisteminde köklü değişimler öneren mektuplar yazdı. Doğu kültürünü, Batı'dan alınacak bilim ve kültürle yoğurmayı ve halkın eğitim düzeyini yükseltmeyi öne çıkaran bir program yayımladı.

Ahmet Rıza Bey'in, bir süre sonra, katı tavrı, laik ve pozitivist fikirleri ve yabancı çevrelerle ilişkisi muhafazakâr Jön Türkler arasında tepkilere neden oldu. Kendi fikirlerinden asla fedakârlık yapmaya yanaşmaması, Cemiyet'te baş gösteren fikir ayrılıklarının asıl sebebi oldu. Ali Şefkatî Bey⁽¹⁰⁾'in mezarı için Avrupa'da yaşayan Türklerden 70 lira toplanıp Ahmet Rıza Bey'e verilmişti. Ali Şefkatî Bey'in Père Lachaise mezarlığındaki cenaze töreninde bütün Ahrarcılar⁽¹¹⁾ fesle,

(9) Süleyman Kâni İrtem, 'Yıldız ve Jön Türkler', (Haz. Osman Selim Kocahanoğlu), s. 36 -170, Temel Yayınları, 1999

(10) Ali Şefkatî Bey (1843 -1896): Gazeteci, Jön Türk, 2 Haziran 1872'de I Proodos Locasına girmişti.

(11) Ahrarcılar (Özgürlükçüler): Osmanlı Ahrar Fırkası, 1908, İstanbul

Ahmet Rıza Bey ise şapka ile hazır bulunuyordu, bu farklı davranışının sebebinin soran birisine Ahmet Rıza:

Sirkeci garından silindir şapka ile serbestçe inilip gezilecek bir imkân verilmedikçe İstanbul'a dönmem!

diyordu.

1895'de yeni bir düzenlemeyle **Mizan** ⁽¹²⁾ gazetesi sahibi Mizancı Murat Bey, İttihat ve Terakki'nin başkanı yapıldı. Ahmet Rıza'nın amacı dürüst bir yönetim kurularak eğitimin ve olumlu bilimlerin gelişmesini, yayılmasını sağlamak olduğu halde, Mizancı Murat Beyin amacı ise İslâm şeriatını uygulayacak bir Pan-İslâm devleti kurulmasıydı. Birbirine düşman olan, Ahmet Rıza Bey'in "Osmanlıcılığı" ile Mizancı Murat'ın "İslâmcılığı" birbirine karşı savaşa dönüştü. Ahmet Rıza Bey, Girit İsyanı'nı destekleyen bir yazısını tekdize yanaşmaması üzerine İttihat ve Terakki üyeliğinden çıkarıldı; pozitivistlerin takvimini kullanması üzerine de dinsizlikle suçlandı. Önce İsviçre'ye, ardından Belçika'ya taşıdığı Meşveret gazetesinin yayımını bütün baskılara rağmen sürdürdü. Gazetenin yayından zorla kesilmesinden sonra Mısır'da **Şûra'yı Ümmet** adıyla yeni bir gazete çıkarmaya başladı.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra **ebrü'l-ahrâr** ⁽¹³⁾ sıfatıyla 25 Eylül 1908'de İstanbul'a dönen Ahmet Rıza Bey önce 18 Ekim 1908'de İstanbul mebusluğuna, ardından 17 Aralık 1908 tarihinde de Meclis-i Mebusan başkanlığına; Mehmet Talat Bey de 23 Aralık 1908'de Meclis-i Mebusan Başkan Vekilliğine getirildi. Ancak, 31 Mart Vakası'nda Hasan Fehmi ve Ahmet Samim ⁽¹⁴⁾ gibi gazetecilerin öldürülmesi nedeniyle 1910 yılında İttihat ve Terakki ile arası açıldı ve 1910'da merkez komitesinden çıkarıldı. 18 Nisan 1912'de Âyan Meclisi üyeliğine getirildi. Ocak 1910 tarihinde gerçekleştirilen Babıâli Baskını'ndan sonra İttihatçılara ağır eleştiriler yöneltti ve İttihatçılarla arası tamamen açıldı. Mütareke döneminde Vahideddin tarafından Âyan Meclisi başkanlığına getirildi. 1919'da Vahdet-i Milliye Cemiyeti'ni kurdu.

(12) *Mizan: Mizancı Murat tarafından 1886'da yayımlanan haftalık gazete; İstanbul, Mısır ve Cenevre'de yayınlandı.*

(13) *ebrü'l-ahrâr: hürriyetçilerin babası*

(14) *Hasan Fehmi, Serbesti Gazetesi başyazarı, (6 Nisan 1909'da ve Ahmet Samim, Seda-yı Millet gazetesi başyazarı, (10 Temmuz 1910'da şehit oldular.*

Ahmet Rıza Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın 22 Haziran 1919'da Havza'dan gönderdiği mektubundaki talebi üzerine, Milli Mücadele hareketi lehine bir kamuoyu oluşturmak amacıyla Paris'e gitti. Paris'te, Kurtuluş Savaşı boyunca yayımladığı makale ve konferanslarla Milli Mücadele lehine bir hava oluşturmayı başardı. Mondros ve Sevri'de değişiklikler yapılması gerektiğini savunarak bildiriler yayınladı. TBMM hükümetinin ilk anlaşmayı Fransa ile yapmasında ve Ankara Antlaşması'nı imzalamak üzere ünlü mason Henry Franklin-Bouillon⁽¹⁵⁾'un Ankara'ya gönderilmesinde önemli katkısı oldu. 1926'da Lozan Antlaşması'ndan sonra İstanbul'a dönen Ahmet Rıza Bey aktif politikayı bırakarak Vaniköy'deki çiftliğine çekildi, İttihat ve Terakki tarihini yazmaya başladı. 26 Şubat 1930'da kazayla düşüp kalça kemiğini kırdı ve aynı gün kaldırıldığı Şişli Etfal Hastanesi'nde vefat etti. Kabri Kandilli Mezarlığı'ndadır.

Fikirleri

Eserleri, *Tolérance Musulman* ⁽¹⁶⁾, Paris, 1907; *La Crise de l'Orient* ⁽¹⁷⁾, Paris, 1907; *Echos de Turquie* ⁽¹⁸⁾, Paris, 1920; *La Faillite morale de la politique Occidentale en Orient* ⁽¹⁹⁾, Paris, 1922 - Ziyad Ebüzziya tarafından Türkçeye çevrilmiştir- ve dokuz adet de Türkçe kitaptan oluşmaktadır. Batı dünyasının yüzyıllar boyunca Türklere karşı beslediği kin, nefret ve düşmanlık kadar, yapmaktan çekinmediği korkunç zulüm ve haksızları da doğrudan doğruya Avrupalı yazarlara dayanarak ortaya koyan bu eserler, aslında Batı kamuoyunu uyararak amacıyla kaleme alınmıştır ve bunda da bir ölçüde başarılı olmuştur. Ziyad Ebüzziya tarafından **Meclis-i Mebusan ve Âyan Reisi Ahmet Rıza Bey'in Anıları** (İstanbul, 1988) adıyla yayınlanmıştır. Zengin kitaplığı, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu'ndadır.

(15) Fransa'nın temsilcisi olan ünlü mason Franklin Bouillon

(16) *Tolérance Musulman: Müslüman Hoşgörüsü*

(17) *La Crise de l'Orient: Doğunun Bunalımı*

(18) *Echos de Turquie: Türkiye'nin Yansımaları*

(19) *La Faillite morale de la politique Occidentale en Orient: Batı'nın Doğu Politikası'nın Ahlâken İflası*

Ahmet Rıza Bey, bir zamanların efsane adıydı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Paris şubesinin kurucu başkanıydı. Aynı zamanda, **Meşveret** gazetesinin de sahibiydi. Bu dönem onun en başarılı çalışmalarının devam ettiği dönem olarak kabul edilir. 1908 Devriminden iki ay sonra İstanbul'a döndüğünde, hürriyet mücadelesinin bir simgesi olarak karşılandı. Ama daha gelir gelmez, işlerin pek yolunda gitmediğinin farkına vardı. İttihat ve Terakki yönetiminin çeteleşmesi ve yolsuz işlerin görünür hale gelmesi onu çok rahatsız ediyordu. Cemiyet yönetiminden çekilerek, yetkilerini Enver ve Talât ekibine teslim etti. Yıllar sonra, Enver ve Talât Paşalar savaş suçlusu olarak yargılanmak için ülke dışına kaçarken, Parti yönetimini ona iade etmek istediler. Ama Ahmet Rıza, "ben örgütü böyle teslim etmedim" diyerek, bunu reddetti.

Talât Paşa ve ekibi onun gerek Avrupa ve gerekse ülke içindeki ününden yararlanmak, ama bir yandan da daha pasif konuma getirmek için, Ahmet Rıza Beyi önce Meclis Başkanlığına, daha sonra Âyan Başkanlığına getirdiler. Ahmet Rıza Bey tam bir Batılıydı, Padişah'ın önünde secde edilen bir ülkede, onun elini bile öpmeyi reddedip, başıyla selâmlamakla yetindi. Bunun için de hiç sevilmedi. 1915 yılında Teşkilat-ı Mahsusa tarafından öldürülen iki mebus⁽²⁰⁾ için Meclis'i saygı duruşuna yönlendirmesi, onun ne kadar cesur olduğunun belgesi olarak kabul edilmektedir.

Ahmet Rıza bir değerlendirmede, İttihatçı yöneticilere şöyle eleştiriler getirmekteydi:

"Hükümetin, günümüzdeki bunalımla uyumlu olmayan sınırsız harcamaları ve savurganlıkları, saygınlığımızı ve mali bağımsızlığımızı tehlikeye düşürdü... Maddi hasardan başka manevi zarar ve ziyanimız da büyüktür. Geçici yasalar ve keyfi davranışlarla, işlerin yönetiminde karışıklık ve anarşi ortaya çıktı. Ulusun haklı denetimini tanımayan gizli bir siyaset, zulüm ve şiddet düşüncesi, birlik ve meşrutiyete zarar getirdi."

Ahmet Rıza, muhatabına hürmet telkin eden ve etki altında bırakan bir kişiliğe, kuvvetli bir kültüre, felsefi görüşe ve ileri derecede medeni cesarete sahipti. Bazı çevrelerce dinsizlikle itham edilmesinin nedeni, şariat hükümlerinin geçerli olduğu bir devirde, devletin din devlet ni-zamı değil, tamamen indî ve şahsî bir inanç olarak görmesindedir.

(20) Vartkes ve Zohrap Efendiler, Teşkilat-ı Mahsusa elemanları tarafından gözaltına alındı ve öldürüldüler.

Ahmet Rıza, hemen hemen eserlerinin birçoğunda İslam dininin, dinlerin en mükemmeli, en makulü ve insanî olanı ve topluma sosyal hakları en çok tanıyan tek din olduğunu savundu. Bu bağlamda, "cennet anaların ayakları altındadır" diyecek kadar kadın haklarını yücelten ve onları insan sayan yegâne din olduğunu da ısrarla belirtti.

Ahmet Rıza Bey, Türk ve Osmanlı imparatorluklarının, İslam dininin esaslarına bağlı olarak ahlâk, adalet ve hoşgörüyü siyasetlerinin temeli kabul ettiklerini ve uygulamada bunlardan asla şaşmadıklarını, her fırsatta tarihi örnekleriyle açıklamıştır. Fakat, Osmanlı Devleti'nin başına gelen bütün felâketlerin de aşırı anlayıştan kaynaklandığı görüşündedir. Ahmet Rıza Bey'in **Tolérance Musulman** isimli eseri ile yine **La Faillite moral de la politique Occidentale en Orient** adlı son eseri, Müslümanların insanî davranışlarına karşı Batı'nın iki yüzlülük örnekleri ile dolu olduğunu vurgulamaktadır.

Ahmet Rıza, ülkenin kalkınabilmesi ve felâketten kurtulabilmesi için halkın eğitilmesinden başka çare olmadığı görüşündedir. İslam, dini bilgiye önem veren bir dindir uyarısını yaparak, idarecilerin bu uyarıyı benimseyip ona göre hareket etmelerini arzu eder. Ahmet Rıza; bizzat Abdülhamit'e değil, hatalı gördüğü idare sistemine ve onun her şeyi bilfiil halletmek isteyen sonsuz kudret ve selâhiyetine karşıdır. Tanzimat'tan beri Osmanlı ülkesine Batılıların müdahale aracı olarak kullandıkları ıslahat projelerinin eyaletlere ve azınlıklara göre ayrı ayrı değil, tüm ülke bazında ele alınması fikrindedir. Hilâfet hakkındaki düşüncesi ise pek kesindir. "Hilâfet, Âl-i Osmân'ın mutlak ve meşrû hakkıdır, asla elinden alınamaz, terk edilemez." Bırakılması demek, "Türkiye'yi elimizle büyük devletlikten küçük devletliğe indirmek demek olur" ifadesini kullanır. Ordunun görevinin vatani korumak, ancak ülkenin siyasi ortamının tehlike arz etmesi halinde müdahalesinin şart sayıldığı, tehlikeyi önledikten sonra da, kışlaya dönmemesinin zorunlu bulunduğu görüşündedir.

Ahmet Rıza Bey'in Masonluk Teklifine Karşı Mektubu

Ahmet Rıza Bey kendisi ile temasa geçen Fransa'daki Mason⁽²¹⁾ ileri gelenleri ile görüştüğünden sonra masonik tüzük ve ilkelere ait eserleri

(21) *Fransa Masonluğu içinde sadece Grand Orient de France (GOF, Kuruluşu:1773) 18. Yüzyıl'da kurulmuştur. Ayrıca kuruluş tarihleri daha yeni olan Fransa Büyük Locası (GLGF, Kuruluşu: 1894) ve Fransa Ulusal Büyük Locası (GLNF, Kuruluşu: 1913) da vardır.*



Ahmet Rıza Bey
(1857 - 1930)

incelemiş ve iki açıdan olumsuzluğu ağır basan bir cevap vermiştir. (*Bu dönemde Ahmet Rıza Bey henüz 34 yaşındadır*). Bunlardan birincisi Masonluğun dini konulara yaklaşımı ile kendisinin pozitivist görüşleri arasındaki uyumsuzluktur. İkinci olarak Ahmet Rıza Bey, mason örgütlerindeki hiyerarşik yapı hakkında olumlu bir kaniya sahip değildir. Ahmet Rıza Bey'in bilim hakkındaki kanaatleri de son derece ilginçtir. Ahmet Rıza Bey'in aşağıda sunulan mektubunun tarihi 1892'dir. Fransa Grand Orient'i 1877 yılında resmen ağıza alınmasını yasakladığı **Evre-**

nin Ulu Mimarı ilkesine bağlı kalabilseydi ve **Kutsal Kitapları** Yemin Kürsüsünden kaldırmasaydı; Fransa Masonluğu başka türlü ve Ahmet Rıza'nın "tanrının varlığı ve ruhun ölmezliği" ilkesi için düşündüğü pozitivist fikirlerin cevabı da başka olurdu.

Ahmet Rıza Bey'in mason örgütüne yazdığı mektubunda maalesef bir Loca adı ve muhatabı belirtilmemiştir. (PRO/F.O. 78/5060- Belge. IV.)⁽²²⁾

Bana masonluğa dâhil olmamı teklif ettiğinizde, size bu kuruluş hakkındaki bilgi eksikliğimi açıkça ifade etmiştim. Benim yaşımda birisinin herhangi bir kuramı daha önceden etraflıca araştırmadan benimsemesinin mümkün olmadığını söylemiştim. Siyasal olarak bağımsız ve özgür olmakla beraber, zengin olarak doğmayan bütün insanlar gibi ihtiyaçlarımızın esiriyim. Yabancı bir ülkede hayatımı kazanmak için çok çalışmak zorundayım. Ve çalışırken zavallı vatanımın gelecekteki mutluluğunu düşünerek ıstırap çekiyorum. Hazret-i Muhammet "Fakirliğim benim şerefimdir" diyordu; ben de, asıl fakirliğimle iftihar ediyorum. Fakat ne yazık ki, fakirliğin in-

(22) Şükrü Hanioglu, *Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük*, Cilt I., s. 144 -147, İletişim Y., 1989

sana zararlı bir yanı vardır, o da insanı arzu ettiğince çalışmasından mahrum kılmasıdır. Size geç yazmamın nedeni de budur.

Az zamanda masonluk hakkında, karşıtı ve yandaşı birçok eser tetkik ettim. Bunları size özetlemek fazla bir anlam taşımayacaktır. Bu bakımdan sizin dikkatinizi birkaç temel noktada üstünde toplamak istiyorum, beni aydınlatmanızı rica edeceğim: 1869'da yayınladığınız tüzükte "tanrının varlığı ve ruhun ölmezliği" ilkesini koymanız dikkatimi çekti. Bu durumda hem mason olmak ve hem de bu ilkeyi reddetmek mümkün olabilecek mi! Eğer masonlar bu hükümleri mutlak gerçekler olarak kabul ediyorlarsa, bu prensibi savunmak ve sonuçlarına bizzat katlanmak zorundadırlar. Böyle bir davranış ise düşünce özgürlüğünü önlemek ve ilerlemeyi engellemekle eş anlamlıdır. Bir athee'yi üye olarak almak, onun için hem ilkelere aykırı ve de yarar sağlamak yerine tehlikeli olmaz mı? Yani bu ilkelere inanmayan bir kişi sakınca olmaksızın masonluğa girebilir mi? Bir halkın entelektüel moral ve kültürü söz konusu olduğuna göre bu tip örgüt homojen olmayacak ve çok kötü sonuçlar doğuracaktır.

Masonluk hoşgörü ilkesi üzerine kurulmuştur. Bu konudaki yargım, size çok katı bir yargı olarak görünebilir. Ben siyaset ve yönetim konularında çok büyük bir hoşgörüyü kabul ediyorum. Sadece bu konuda bunu yararlı bir erdem olarak görüyorum. Fakat özel bir kuruluş (masonluk) için bu hoşgörüyü anlayamıyorum. Ben ilerlemeyi engelleyen, bana ilmî olarak saçma ve tutarsız görünen bir ilkeyi kesin olarak hoşgörüyle karşılayamam. Eğer batıla ve kötüye gidişe saldırılmazsa bu ikisi birden yaşamaya devam ederler. Büyük Frederick "rakibini asla yarım hırpalamamak lâzımdır" derken, çok haklıydı. Ben böyle bir hoşgörüsüzlükle kimsenin cezalandırılmasını uygun bulmuyorum. Bunu hipotenüsün karesine inanmayan birisini hapse koymak gibi düşünüyorum. Tolerans göstermek, olsa olsa zayıflık ve şüphecilik olur diye kabul ediyorum.

Mason Cemiyetinde üstatlar vardır. Bu üstatlık unvanını onlara kim vermektedir? Çıracak ve kalfaların bu üstatlara karşı sorumluluğu nedir? Bu tıpkı askerlikte gördüğümüz gibi bir sadakat ve itaat midir? On yıldır yaptığım çalışmalar bana üstatlardan vazgeçme sanatını öğretmiştir. Entelektüeller ara-

sında çok yüksek değerlere sahip olanlar hakkında üstatlarımı bizzat kendim seçmeyi tercih ederim. Onlara karşı derin bir saygı beslemekle beraber onlara karşı kendimi bağımlı ve borçlu hissetmem. Voltaire'in "Mutlu mu yaşamak istiyorsunuz, üstatsız yaşayınız." tavsiyesini yaşamıma uygularken sadece adalete ve hakikate boyun eğmiş oluyorum...

İşte bu sebeptedir ki, her zaman bilimle paralel yürüyen pozitivizm⁽²³⁾ kendimi adadım. Bununla beraber biliyorum ki, çok uzağı görmekle beraber bir gün tek başıma kalma riskini de, göze alıyorum. Fakat hiçbir kişisel ihtirasım yoktur ve resmi hiçbir makamda da gözüm yoktur. Ben bunları Jacques Turgot⁽²⁴⁾ gibi -bütün bu nefret ettiğim metafizik ilkelerini-kamuoyuna zorla kabul ettirebileceklerini sanan kuruluşların otoritesi ve zihniyetleri için değil, herkes için istiyorum.

Ben bilimsel veriler üzerine kurulmuş olan hür kuruluşları severim. Ve onların yararları olduğunu kabul ederim. Şimdi soruyorum; masonluk bilimsel verilere dayalı bir kuruluş mudur? Keza gördüm ki, masonluk ahlâki bir görevi kabul etmektedir. Masonluk, seçilen adayın saf ve 'temiz' olmasını istemektedir. Şerefsizce bir harekette bulunan birisinin masonluğa üyeliği reddediliyor. İşte fevkalâde belirsiz bir sözcük, zira herhangi bir eylem, özgür düşünen birisi için çok ahlâki ve normal olarak yorumlanabilirse de; hâlbuki aynı eylem, fanatik bir dindar için şerefsizlik ve ahlâksızlık olarak yorumlanabilir. Böyle bir kavram çevreye ve çağa göre değişebilir. Fakat bu soruna biraz daha açıklık getirmek amacıyla bir örnek ele alalım: Galler Prensi⁽²⁵⁾'nin davranışları masonlar nazarında şerefli davranışlar mıdır? Başkalarına göre, mason olan daha ahlâklılı ve şerefli kişi olabilir. Okuduğum tüzük, sorumluluk konusunda **hayatı pahasına** bile olsa kardeşin korunması ilkesini getirmektedir. Neden sadece kardeş? Sırf mason oldu-

(23) *Positivizm (Akılcılık; İnsanlık Kilisesi): İnsan için bilgide önemli olanın yalnızca aklı ve bilimi savunan akıma denir. August Comte (1798 -1857): Fransız filozofu ve Positivizm'in kurucusu.*

(24) *Robert Jacques Turgot (1727 -1781), Fransız devlet adamı, ekonomist, liberalizmin kurucusu*

(25) *Galler Prensi: İngiltere Kralı Edward VII; 1841'de doğdu; 1901'de tahta geçti, 1910'da öldü.*

ğu için. Peki, bir cumhuriyetçi aydın anarşist birisini, ya da kralı ve kraliçeyi korumak zorunda mıdır?

Hayatım bana ait değildir, insanlığa ve vatanıma hizmet etmek için vardır. Bu bakımdan değeri ne olursa olsun hayatımı bir şahıs için feda etmeyi kabul edemem. Sanıyorum ki, üyeleriniz arasında böylesine körü körüne bir fedakârlık örneği vermeniz sizin için güç olur. Buna karşılık benim tarafımdan [bizim-pozitivistler-tarafımızdan] birçok örneği size sayabilirim.

Sonuç olarak diyebilirim ki, cléricalisme⁽²⁶⁾'in güçlü olduğu ve düşünce özgürlüğünün suç sayıldığı dönemde masonlar çok önemli hizmetler verdiler. Fakat bugün için hiç değilse Fransa açısından durum artık aynı değildir. Masonlar bu nedenle birliklerinin varlığını (objektif olarak) açıklayacak gerekçeler yaratmalıdırlar.

Eğer ben masonluğa üye olursam, bu kuruluşun insanlığa gerçekten faydalı olması ve ilerici bir kurum haline gelebilmesi için masonluğun **bilim**'le ve **uygarlık**'la paralel yürümesini sağlayacak olan, Eski Gelenekleri (Old Charges) terk etmeyi içeren bir reform tasarısı teklif edeceğim.

Üzerinde durduğum sakıncalar konusunda tam aydınlanamadığım sürece kuşku duymam zorunludur, hatta bir ödevdir.

Sayın başkan, açık yürekliliğimi hoş göreceğinizi umarım. Ben hiçbir surette size düşman değilim. Zaten siz de, sizinle aynı fikirleri paylaştığımızı ifade ediyorsunuz. Bununla beraber, açıkça husumetini belirten kuşkulu bir yandaştan daha fazla tercihe şayan olduğum kesindir.

Mason düşüncelerinden daha net ve açık olan 'bilimsel gerçeğe' inanmakla kendimi daha özgür hissediyorum.

Mason düşüncesi ve amaçları konusunda belki yanlış düşünüyorum. Belki de yeterli bilgiye sahip değilim ve öğrenmek istiyorum. Zira hiçbir şey bana sizinle çalışmak, sizlerle bir-

(26) *Cléricalisme: Hıristiyanlıkta ruhban sınıfının böyle bir imtiyaz ve hâkimiyetle "min dunillah" (Allah'ın gerisinde) Rab kabul edilmelerine "klerikalizm" adı verilir. Kilisecilik, aşırı dincilik.*

likte insanların entelektüel gelişmesine katkıda bulunmak kadar şeref veremez.

Ben, masonluğa, bir şeylere faydalı olmak ve görevimi lâykıyla yapabilmek için girerim. Sadece üyelik unvanına sahip olmak neye yarar?

Bu mektubu kardeşlerinize göstermenizi ve üzerinde durduğum görüşler hakkında ne düşündüğünüzü öğrenmek isterim.

Saygılarımla

17 Kasım 1892

Sonuç

Masonik ritüellerin, genellikle tören usullerine ve sembolizmaya yönelik eleştirilerin sonucunda basitleştirilmesi anlamlı bir olaydır. Masonları, savundukları ideolojiyle tutarlı bir görünüm sergilemeleri için, ritüellerinden ve törenlerden vazgeçmeye teşvik eden en az iki Jön Türk bilinmektedir. Bunlardan ilki Ahmet Rıza'dır. İttihat ve Terakki'nin en önde gelen ideologudur. 1892'de Masonluğun Kilise'ye karşı mücadelede ve vicdan özgürlüğünün kabul edilmesinde olumlu bir rol oynadığını reddetmese de, bu kurumun savunduğu birçok ilkeyi kabullenemeyeceğini açıklar. Örneğin, Fransa Maşrik-ı Âzamı tarafından inkar edilmekteyse de, Osmanlı Mason Localarında hâlâ yürürlükte olan Tanrı'ya ve ruhun ölümsüzlüğüne inanç zorunluluğunun fikir hürriyetinin ve ilerlemenin önünde bir engel oluşturduğu kanısındadır. Söz konusu şahsiyetlerden ikincisi, Hüseyin Cahit (Yalçın) ise soylu ve insanî bir idealin peşinden giden Masonluğun ülkeye hizmet ettiğini, ama "gülünç törenlerinin ve kurallarının da" bu ideale pek yakışmadığını yazmaktadır.⁽²⁷⁾

Masonların, ileri gelen Jön Türkleri, kendi örgütlerine kazandırma çabaları içine girmeleri önlenememiştir. Ahmet Rıza Bey'in Masonluk çağrısına verdiği 'red' cevabının anlamı açıktır. Masonluğa 'red' cevabı, Grand Orient de France'a karşı ve Fransa'da verilmiştir. 1892 tari-

(27) Faruk Huyugüzel, *Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı*, Ege Üniversitesi Matbaası, 1984

hinde Ahmet Rıza'nın kendisine Mason Cemiyetine katılma yolunda ki bir öneriyi; hareketin inançlara karşı tutumu ve kendisinin pozitivist görüşleri arasında uyuşma sağlayamayacağı gerekçesiyle reddettiği görülür.⁽²⁸⁾ Ahmet Rıza Bey, her şeyden evvel, pozitivist bir kişiliğe, kuvvetli bir kültüre, felsefi görüşe ve ileri derecede medeni cesarete sahiptir. Pozitivistlerin sloganı olan **Ordre et Progrés** esasına hayatı boyunca bağlı kalır. Dinsizlikle itham edilmesinin nedeni, Masonlukta üyeler arasında şart olan "tanrının varlığı ve ruhun ölmезliği" ilkesine inanmamasıdır. Bir tarafta Masonluk ve diğer tarafta Ahmet Rıza Bey'in Mason olmak için yaptığı talep, daha doğrusu verdiği "ret" cevabı, aynı doğru üzerinde birbirine tam zıt iki kutuptu. Fakat, geçen süre içerisinde Ahmet Rıza Bey'in Masonlarla ilişkileri gitgide daha sağlamlaşmıştır. Masonların siyasal faaliyet alanında Jön Türklere bir kez daha yöneldikleri ve Ahmet Rıza Bey'in kişiliğinde ortak bir harekete çağrı çıkarttıklarını görüyoruz. Paris'te bir Mason yayın organı olan 1903'deki Akasya Dergisi'nde Ahmet Rıza Bey'in hakkında çıkan bir yazıda şöyle denmektedir: ⁽²⁹⁾

"...Ancak Osmanlı İmparatorluğunun varlığını devam ettirmesi ile Sultan Abdülhamit'in iğrenç olarak sürdürdüğü yönetimin -muhtemelen Abdülhamit'ten sonra bir diğerinin de daha ehven olmayacağı- ortadan kalkması ile nasıl bağdaştırılabilir? Burada bir tezat var gibi gözükmektedir..."

Sürgün olduğu Paris'te yarı-Türkçe, yarı-Fransızca Meşveret adlı bir gazete yayımlayan Jön Türk önderi Ahmet Rıza Bey böyle bir tezadın var olmadığını söylemektedir. Ahmet Rıza Bey ile beraber, (Müslüman ve Hıristiyan) hepsi değerli kimşeler olan ve Osmanlı toplumunun üst tabakasını teşkil eden partinin diğer âzası, Türkiye'nin parçalanmaksızın, Hıristiyan ve Müslümanların oluşturacağı milli bir parlamento tarafından yasalara bağlı, şereflice yönetilen bir ülke olabileceğini söylemektedirler...

(28) Şükrü Hanioglu: Age...s.85 -86

(29) Şükrü Hanioglu: Age...s. 88 -89: O.Pontet, "La Franc-Maçonerie et le Question d'Orient" L. Acacia, no. 3, Şubat, 1903, s. 203-207

Hümaniter ve Fransız yurtseverleri olarak Farmasonlar, Jön Türklerin tasarımlarının başarılı olmasını, 1876 Kanun-i Esasi'sinin yeniden yürürlüğe konulmasını, Rum ve Rus kıskırtmalarının Hıristiyan dimağlarda filizlendirdiği kindar duyguların yatışmasını, en azından yumuşamasını, bu durumun gerçekleşmesini arzulamaktadırlar.

Jön Türk lideri Ahmet Rıza Bey yurtsever bir devlet adamı gibi davranıyor; gazetesinde olsun, katıldığı kongrelerde (özellikle 1900 Barış Kongresinde) olsun, yaptığı konuşmalarla şu veya bu Hıristiyan mezhep yanlılarının geçersizliğini iddia etmelerine karşın Osmanlı İmparatorluğunun bütünlüğünü savunuyordu...

Biz de bunu istiyor ve bir sakınca görmüyoruz. Ahmet Rıza Bey dindaş ve vatandaşlarına anayasal düzeni kabul ettirmek için onlara içinde buldukları mantık düzeyinden -İslâm dininin toplumsal içeriğinden yararlanarak- sesleniyor..."

Doğu Sorunu'nun çözümlemesinde Masonların yolunda başvurular yapılmasına neden olan bu yaklaşıma, 1903'de Ahmet Rıza Bey, Şûra-yı Ümmet gazetesinden olumlu cevap vermektedir.

"... Avrupa'da hür toplantı yapmaya, yazı yazmaya izin verilmediği zamanlar hürriyet ve terakki fikirlerini yayma açısından mason derneklerinin pek büyük hizmetleri geçmiştir. Hatta masonların gizli yayınları Fransa Büyük Devrimi'nin büyük bir hız ve kolaylıkla oluşmasına yardım etmiştir..

Hür ülkelerde bu gibi derneklerin artık pek gereği kalmadığından, bir bölümü, dış ülkelerde meydana gelen siyasi olaylara karşı uzak durmamak, güçlerini eziyet ve tahakkümü ortadan kaldırıp atmak için harcamaktadırlar... Abdülhamit mason derneğinin önemini ve masonların Sultan Murat hakkındaki duygularını bildiğinden bu derneklere yerleştirdiği birçok özel ajan aracılığı ile derneklerin fikir ve hareketini izlemiştir. Farmason derneği Abdülhamit'in bu gibi merakını anlamıştır, bundan böyle yapacakları işlerde iyi sonuca ulaşmak için tedbirli hareket ederler kanısındayız." (30)

(30) Şükrü Hanioglu: *Age...s. 89 -90: Ahmet Rıza, "Franmasonlar", Şûra-yı Ümmet, No. 27, s.3, 29 Nisan 1903*

Ancak, Ahmet Rıza Bey gibi Jön Türkler içinde düşüncelerini büyük katılıkla sürdüren ender kişilerden birisinin, pozitivist görüşleriyle bağdaştıramadığı Mason cemiyetlerine bu dönemde girdiğini ya da onların programını uygulama kararı aldığını belirtmek haksızlık olur. Jön Türk hareketi içinde etkinliği ele alışından sonra, bu kimselerin içinde önde gelen Masonların da bulunduğu görülmektedir. 1906 yılında Masonluğun Yeniden Örgütlenmesi sırasında uzun süredir Ahmet Rıza Bey ile ilişkisini sürdüren Sadrazam Said Halim Paşa'nın kardeşi Prens Mehmet Ali Halim Paşa⁽³¹⁾ önemli bir göreve getirilmiştir. Prens Mehmet Ali Halim Paşa, Mısır Masonlarının lideri idi. Dostları arasında bulunan Ahmet Rıza Bey ile 1903 döneminden beri haberleşmesini sürdürdüğünü gördüğümüz İttihat ve Terakki lideri Talât Bey, 4 Temmuz 1903'den beri **Macedonia Risorta** locasının üyesi durumundaydı.

Jön Türk hareketi, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkiye'nin yeniden kuruluşunu gösteren dönüm noktalarında, ilkelerine bağlı tutumuyla, mücadeleci ve çetin bir kişilik gösteren Ahmet Rıza Bey, bazı dönemlerdeki kopmalara karşın, hareketin sürekliliğini temsil eden toparlayıcı bir simge olmuştur.

Ahmet Rıza Bey,

"Mason düşüncelerinden daha açık olan 'bilimsel gerçeğe' inanmakla kendimi daha özgür hissediyorum.

diyebilmiştir.

(31) *Prens Mehmet Ali Halim Paşa (1869 -1944): Sadrazam Said Halim Paşa (1865 -1921) ve Hıdiv Abbas Halim Paşa (1866 -1935)'nın kardeşleri.*

* * *

KAYNAKLAR

Ahmet Rıza Bey, Osmanlı Ansiklopedisi, YKY, Cilt I, s.158-159, İstanbul, 1988

Ahmet Rıza, Ahmet Rıza Bey'in Anıları, (Ter. Bülent Demirbaş), Arba Yayınevi, İstanbul, 1988

Ahmet Rıza, Batı'nın Doğu Politikasının Ahlâken İflası (Ter. Ziyad Ebüzziya), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993

- Ahmet Rıza, *Batı'nın Politik Ahlâksızlığı* (Ter. Ergun Göze), Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2004
- Ahmet Rıza, *TDV, İslâm Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul, 1989*
- Ekrem Işın, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi-Osmanlı Modernleşmesi ve Pozitivizm, Cilt 2*
- Erik-Jan Zürcher, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm, Cilt 2, İletişim Yayınları, 2001*
- Fahri Fındıkoğlu, *Auguste Comte ve Ahmet Rıza, İstanbul, 1962*
- Faroz Ahmad, *İttihad ve Terakki 1908 -1914, (Ter. Nuran Yavuz), İstanbul, 1971*
- François Georgeon, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Ankara, Yurt Yayınevi, 1986*
- Faruk Huyugüzel, *Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı..., Ege Üniversitesi Matbaası, 1984*
- Hüseyin Cahit Yalçın, *İttihatçı Liderlerin Gizli Mektupları (Haz.: Osman Selim Kocahanoğlu), Temel Yayınları, 2002*
- İbrahim Temo, *İttihad ve Terakki Anıları, Arba Yayınları, 1987*
- Murat Özgen Ayfer, *Masonluk Nedir ve Nasıldır? Fransız Masonluğu, Sim Matbaacılık, Ankara, 2002*
- Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma, YBY, 2002*
- Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki, İmge Yayınevi, 1988*
- Süleyman Kani İrtem, *'Yıldız ve Jön Türkler', (Haz. Osman Selim Kocahanoğlu), Temel Yayınları, 1999*
- Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895 -1908, İş Bankası, 1964*
- Şükrü Hanioglu, *Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük, Cilt I., İletişim Yayınları, 1989*
- Şükrü Hanioglu, *The Young Turks in Opposition (1889 -1902), Oxford, Oxford University Press, 1995*
- Thierry Zarcone, *İslam'da Sır ve Gizli Cemiyetler, (Çev. Ali Berktaş), Alkım Yayınevi, İstanbul, 2005*



*İslâm Ansiklopedisinin
Hürmasonluk Başlıklı Maddesi:*

FARMÄSÜNİYYA (*)

Çeviren: Can KAPYALI

FREEMASONRY

The 1982 edition of "Encyclopédie de l'Islam" (Encyclopedia of Islam) was prepared by C.E.Bosworth, E.Van Donzel, B.Lewis and Ch. Pellat under the direction of the International Academical Union. The studies were completed by the contributions of F.Th. Dijkema, M.Lefort and S.Nurit. The 295th page of the Encyclopedia contains valuable information about the Ottoman Empire and the masonic activities of that period. It is indicated that the first masonic lodges appeared in 1738 and 1740 within the Ottoman territory in Halep, Izmir, Korfu and Iskenderun. The interesting point in most of these Lodges are that the Ottoman members of these Lodges have always been the leaders of the activities performed towards the enlightenment, improvement and freedom of the country.

(*) *Uluslararası Akademi Birliği tarafından 1982 yılında Fransızca olarak yeni baskısı yayınlanan İslâm Ansiklopedisinin Farmäsüniyya (Hürmasonluk) başlıklı maddesinin tam metin, yorumsuz, Türkçe'ye çevirisi.*

GİRİŞ

1982 yılında yeni baskısı tamamlanan "**Encyclopédie de l'İslam**" (İslâm Ansiklopedisi) Uluslararası Akademi Birliği tarafından C.E. Bosworth, E.Van Donzel, B. Lewis ve Ch. Pellat'a hazırlanmıştır. Çalışmalar, F. Th. Dijkema, M. Lefort ve S. Nurit'nin katkılarıyla tamamlanmıştır. Ansiklopedinin 295. sayfasında Osmanlı İmparatorluğu ve onu izleyen dönem Masonluğuna kısaca değiniliyor.

İslâm Ansiklopedisinde sözcükler doğal olarak Arapça ağırlıklı. Nitekim madde adı **Farmäsüniyya** olarak geçiyor. Fransızca'da *Franc-maçonnerie* olarak adlandırılan sözcüğün Arapça karşılığının *Firmasuniyya*, *Masuniyya* ve *Binaya hurra*; Türkçede ise *Franmasonluk*, *Farmasonluk*, *Masonluk* olarak adlandırıldığı belirtiliyor.

Metnin altına bir de bibliyografya konmuş. Bibliyografyada Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Arapça, Türkçe yazılmış eserlere yer verilmiş. Araştırmacı Kardeşlerimize yararlı olacağı düşüncesiyle bibliyografyada yer alan eserleri özgün dilleriyle bırakmayı tercih ettik.

FARMÄSÜNİYYA - Hürmasonluk: Osmanlı İmparatorluğuna Avrupalıların kurdukları

Localar (*Loca* Arapça: *Mahfil*; Türkçe: *Mahfel*, *Loca*) vasıtasıyla girmiştir. Bu Localardan çoğu muntazam bir Masonluğa bağlı olmadığından, ömürleri de kısa sürmüştür. 1738 yılında Halep, İzmir ve Korfu'da, 1740 yılı başlarında İskenderun, Ermeni halkın yoğun olduğu doğuda 1762, İstanbul'da ise 1768 ya da 69 yıllarında bazı Locaların çalışmaları yaptıkları bilinmektedir. Bir de hiçbir yere bağımlı olmayan Masonlardan (Localardan değil) söz edilir ki, bunlar Tunus'ta yaşayan Livorno (İtalyan) kökenli Musevilerdir. Bir yıl sonra da benzeri Masonlar (Bunlar ülkenin Müslümanlarıdır) Ceza-yir'de faaliyete geçerler. Mısır'da Masonluk, Bonaparte'ın ülkeyi işgal ettiği sırada Fransız subaylar tarafından örgütlenmiştir. XVIII. yüzyılda Osmanlı yönetiminin tüm kısıtlamalarına rağmen Masonlar, 1748 yılından itibaren başarılı çalışmalarda bulunurlar. 1820'den sonra masonik faaliyetler hakkında daha fazla belgeye rastlanmaktadır. Bu belgeler İstanbul'da, İzmir'de, Suriye'de, Trakya'da, Makedonya'da, Yunanistan'da ve İmparatorluğun diğer kesimlerine yerleşik Hıristiyanların ve Musevilerin, özellikle de yabancı uyruklu kişilerin masonik çalışmalarını ortaya koymaktadır. Uluslararası masonik kuruluşlar XIX. yüzyılın ikinci yarısın-

dan başlayarak İmparatorluğun belirli merkezlerinde, o bölgede yaşayan yabancılar aracılığı ile yeni Localar meydana getirirler. Bu Locaların yaygınlaşmasında Avrupa'nın etkisi hemen fark edilmektedir. Nitekim Avrupa'nın siyasi otoritesi altında yaşayan ülkelerde Locaların gelişiminin daha süratli olduğu saptanmıştır. Örnek olarak Cezayir alınırsa 1830 yılından sonra (1851'de 14 Locada 842 Mason çalışmaktadır); 1881'den sonra Tunus'ta (1910'da Masonların sayısı 300). Avrupa'nın bu ülkelerdeki ekonomik etkisinin de önemi üzerinde durmak gerekir. 1891 yılında Yafa'daki ilk Loca Fransız Demir Yolu Mühendisleri tarafından kurulmuştur. Bir Amerikan Masonu olan Robert Morris 1868 yılında Orta Asya'ya gider ve Kudüs'te ilk Mason Locasını kurar. O yıl İmparatorluğun bu bölgesinde 17 İngiliz, 15 Fransız ve 8 İtalyan'ın görev yaptıkları bilinmektedir. Avrupa'dan gelenler yeni Localar açarak Mason Localarının daha da çoğalmasını sağlamışlardır. Öyle ki yüzyılın sonuna doğru en önemsiz kentlerde bile hiç olmazsa bir Locanın çalıştığına tanık olunmuştur.

Bu Localarda Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Museviler birlikte ve özgürce çalışmaktadır. İzmir'de Museviler tarafından 1870 yılında kurulan "Sion

Locası" yalnızca Musevilerin devam ettiği daha özel bir locadır. Locada değişik inançlara sahip kişiler bir araya gelerek toplanabilirler. Toplantılara yabancı ülkelerden gelen Masonlar da katılabilir. Bu karışıklık tahmin edileceği gibi dil sorunu yaratsa da, çalışmalardaki ritüellerin düzeni ortak bir anlaşmayı sağlamaktadır. Çalışmalara katılanların sayısı belirli bir düzeydedir -bu sayı yirmi beşle yüz arasında değişir- ancak Localarda çalışmalara katılan Masonların zamanın önemli kişileri oldukları anlaşılmaktadır: Mısır'da **Cemallettin Afgani** (1864), Suriye'de Vali **Mehmet Raşit** (1868), **Muhammed Abduh** ve Hıdiv ailesinin bazı önemli fertleri (1860). Ayrıca bu ülkelerdeki Masonların büyük bir bölümü çok varlıklı kişilerden oluşmaktadır. Yüksek burjuvazi sınıfına mensup kişilerdir. Bu değişmeyen ayrıcalık günümüzde de devam etmektedir.

Bu Locaların çoğu kez direniş hareketlerinin çekirdeğini oluşturması, belki de kaçınılmaz bir davranıştır! Gizliliğe olan düşkünlükleri devrimci politik hareketlere girmelerini de kolaylaştırmıştır. 1867-1868 yıllarında Mısır Masonları Büyük Üstadı Prens Halim, Hıdiv İsmail'e karşı verdiği mücadeleye Mason Kardeşlerini de sokmaya çalışmıştır. 1876 yılında V. Murat

tahttan uzaklaştırılması sonucu, II. Abdülhamit'ten gelebilecek tehlikelere karşı ve hatta bir karşı devrim düşüncesiyle Mason Kardeşlerinin yardımını istemişse de sonuç başarılı olmamıştır. XX. yüzyıl başlarında Selanik'teki Mason Locaları Genç Türk (*Jön Türk*) örgütünü katanları arasına almış ve gizlemiş, Talât aktif bir Mason olarak tanınmıştır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, Genç Türk'lerin gerçekleştirdikleri devrim hareketinde Masonluğun herhangi bir eylemde bulunduğu kanıtlanmış değildir. II. Abdülhamit zamanında Masonların faaliyetleri yasaklanmıştır. Buna rağmen toplantılarını değişik ve gizli yerlerde yapmışlardır. I. Dünya Savaşı'ndan önce Enver de masonik çalışmaları yasaklamıştır. Masonlukla ilgili birtakım söylentiler Cumhuriyet Türkiye'sinde son bulmuştur. Oysa, Suriye ve Mısır gibi Arap ülkelerinde masonik faaliyet yasaklanmıştır. 1923 yılında Türkiye'de yaklaşık 500 Mason vardır. Bu sayı 1930 - 1935 yılları arasında, yani Locaların kapatıldığı tarihte 2000 ile 2400 kadardır. 1948 tarihinde "Türkiye Mason Derneği" adı altında tekrar açılır. Dernek, 1951 yılı ocak ayında *Türk Mason Dergisi*'ni çıkarır. Derginin adı 1973 yılında *Mason Dergisi* olarak değiştirilir. 1966 yılında Masonların sayısı 2637'ye ulaşmıştır.

tır. Orta Doğu'daki diğer Mason kuruluşlarının sayıları hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak üye sayılarının pek yüksek olmadığı kesindir (1931 yılında Filistin'de yaklaşık 1500, Tunus'ta yaklaşık 1000). Avrupa'dan koparak özgürlüklerini elde etmeleriyle bu sayı daha da düşmüştür.

Masonluğun uluslararası ve evrensel kimliği üzerinde duran bazı milliyetçi kesim, Devlet'in bunu yeterince kontrol etmediğini öne sürerek Masonluğa karşı cephe almışlar, sofu dinci kesim ise Masonluğu kuranların Müslüman olmadığını ve Loca çalışmalarının laisizmi yücelttiği şeklindeki suçlamalarla Masonluğa karşı çıkmışlardır. Masonluğun sosyal alanlarda olduğu kadar eğitimde de insanı ön plânda ele alması ve onu yüceltmesi itici bulunmuş ve bu yüzden Araplarda ve Türklerde basılan kitapların çoğu Masonluğu öven değil, yeren konulara ağırlık vermiştir. Arap ülkelerinde basılan kitaplar hiçbir kanıt ortaya koymadıkları halde Masonlukla Siyonizm arasında bir bağ kurmuşlar ve bu iki hareketi birbirine karıştırmışlardır. Türkiye'de de benzeri kitaplar yayınlanmıştır. Masonluğa karşı yazılarıyla tanınan Avukat Cevat Rifat İhan'ın bu konuda bir hayli kitabı vardır. Kısa geçmişte ülkedeki Milliyetçi hareket ve Selâmetçi

dini kesim ise, sürekli olarak Masonluğun Türkiye ve İslâm için zararından söz etmişler, tehlikeli olduğunu savunmuşlardır. Bütün bunlara rağmen Masonlar

faaliyetlerini Türkiye'de olduğu kadar Arap ülkelerinde de sürdürmektedirler. Başarıları çalışmalarını doğrultusunda değişken-dir.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Précis des travaux de la R.: Des amis de Napoléon le Grand à l'O.: D'Alexandrie rala-tifs à une fête de la paix, célébrée le 19 j. Du 9.m. de l'an de V.: 5809, Alexandrie 1809;*
- De Bélisaire, Orient d'Alger. Procès verbal de l'inauguration du nouveau temple, 8e jour du 9e mois de l'an dela V.: L.: 5837, Marseille 1838;*
- R.Morris, Freemasonry in the Holy Land, or the handmarks of Hiram's builders, New York 1872;*
- Raffaele Scarozza, Alla massoneria universale generalmente ed a tutte le po-tenze massoniche particolarmente sula legale regolare esistenza del Grande Oriente Egiziano contra la guerra fatta delgi oppositori questo povero lavoro a tutti inditiuta-imente un massone dedica, Alexandrie 1874;*
- Ed. St. J. Fairman, Prince Halim Pacha, of Egypte - freemason, Londres 1884;*
- F.F. Gould, The history of freemasonry: its antiquities symbols, constitutions, customs,etc., III Londres 1887, 320 sqq;*
- De Cazès, Essai sur l'histoire Israélites de Tunisie, Paris 1888, 140-I; F.G. de Nic-hichievich (éd.); Annuaire maçonnique universel pour 1889-1890, Alexandrie 1889;*
- Djurdii Zaydan, Ta'rikkh al-masuniyya al'âmm mundhu nash'atiha ila hadha l-am, Caire 1889;*
- Ilyas Munsî, Dustur al-mahafil al-mişriyya alvataniyya al-tabî'a li'ashirat al-banna'in al-abrar dhawi l-ahd al-kadim wa-l-roya al-amma al-mu-şahhaha, Caire 1893;*
- Shahin Makariyus, Kitab al-Adab al-masuniyya, Caire 1895;*
- Kitab al-Asrar al-khafîyya fî l-djam'iyya al-masuniyya, Caire 1900;*
- İliya al-Hadjdj, al-Khulaşa al-masuniyya, Caire 1900;*
- Anon., al-Hakika aldjaliyya fî l-shi'a al-masuniyya, Caire 1907;*
- N. Nicolaidès, L'Empire otoman, une année de constitution, Bruxelles 1909, 150-3;*
- L. Shaykhü, al-Sirr al-maşun fishi'at al-farmasun, Beyrouth 1909-II; Grand Ori-ent Otoman, Instruction pour le premier grade symbolique, İstanbul 1910;*

- Règlement général du Grand Orient Otoman pour les ateliers du 1er au 3eme degré, İstanbul s.d. [1910];**
- Joseph Sakakini, **Incident avec la grande loge d'Egypte. Rapport du (sic!) Joseph Sakakini, de l'irrégularité de la grande loge d'Egypte. Présidée par Idris Ragheb Memphitique, İstanbul 1910;**
- R. F. Gould et autres (éd.), **A library of freemasonry, IV, Londres 1911, 124-6, 145-7;**
- Anon., **Le Livre Noir: l'anarchie dans la grande loge nationale d'Egypte, Caire s.d. [1912-13];**
- Djürdj Ashkar et Wadi Hana, **al-Kanun al-umumi li-l mahfil al-akbar al-iskütlandi l-amil bi-tarikat al-banna'in al-ahrar al-kadima al-makbula, Beyrouth 1926;**
- Kemalettin Apak, **Türkiye Masonluk Tarihi, İzmir 1932;**
- E. Lennhoff et O. Posner, **Internationales Freimaurer-Lexikon, Munich 1932;**
- Anon., **Türkiye Büyük Maşrıkının 1935 bütçe nizamnamesi projesi, İstanbul 1934;**
- R. Chajim Josef David Asulai, **Ma'gal töb ha-saleme: Itinerarium (1753-1794) éd. A. Freiman, Jérusalem 1934, 6x;**
- Yusuf al-Hadjdj, **Sabil al-hakk haykal Süleyman aw al-watan al-kavmi li-l-Yahud, Beyrouth 1934;**
- Süleyman Kulçe, **Türkiye'de Masonluk, İzmir 1948; Abd al-Rahman Sami 'İşmat, al-Şahyuniyya wa-masuniyya, Alexandrie 1950;**
- M. Raif Ogan, **Türkiye'deki Masonluk İç yüzü ve Sırları, İstanbul 1951;**
- J. M. Landau, **Parliaments and parties in Egypt, Tel Aviv 1953, 80-3 (= trad. arabe, Caire 1957, 84-6);**
- Z. H. Velibeşe, **Türkiye'de Franmasonluk, Ankara 1956;**
- E. E. Ramsaur, **The Young Turks : prelude to the revolution of 1908, Princeton 1957, 15-16, 103-10;**
- Kemalettin Apak, **Ana Çizgileriyle Türkiye'de Masonluk Tarihi, İstanbul 1958;**
- Sayf al-din al-Bustani, **Awkifu hadha l-sarafan : Hakikat al-masuniyya wa-ahdafuha, s.l. [Damas] ni.d. [1951];**
- Cevat Rifat Atilhan, **Farmasonluk, İnsanlığın Kanseri, İstanbul 1960;**
- B. Lewis, **The emergence of Modern Turkey, Londres 1961, 172-4, 207-8;**
- J. M. Landau, **Prolegomena to a study of secret societies in modern Egypt, Londres 1965;**
- Ahmad Ghalwash, **al-Djam'iyye el masuniyya: haka'ikuha wa-khafayaha, Caire 1966;**
- X.Yacono, **Un siècle de franc-maçonnerie algérienne, (1785-1884), Paris 1969;**
- Mehmet Vedat Onat, **Yakın Tarihimizde Masonluk Üzerine Bir Deneme, İstanbul 1971;**

- Cevat Rifat Atilhan, *Türk işte düşmanın*, İstanbul 1971;
- Necdet Sevinç, *Ordular, Masonlar, Komünistler*, İstanbul 1971;
- E. Kedourie, *Young Turks, Freemasons and Jews, Middle East Studies*, VII (1971);
- Sultan Abdülhamit, *Siyasi Hatıralarım*, İstanbul 1974, 97-8;
- Daniel Ligou (éd.), *Dictionnaire universel de la franc-maçonnerie, I-II, s.l. [Paris]1974*;
- J. M. Landau, *Radical politics in modern Turkey*, Leyde 1974, 182-96, 277 (=trad.turque Ankara 1978);
- Hasan Cem, *Dünyada ve Türkiye'de Masonluk*, İstanbul 1976;
- Hikmet Tanyu, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler, I-II*, İstanbul 1976;
- Feroz Ahmad, *The Turkish experiment in democracy 1950-1975*, Londres 1977, 235, 367, 376-8, 384;
- M. Ertuğrul Düzdağ, *Türkiye'de Masonluk Meselesi*, İstanbul 1977;
- İlhami Soysal, *Türkiye ve Dünyada Masonluk ve Masonlar*, İstanbul 1978;
- David Farhi, *Yehudey Saloniki be-mahpekhat ha-Türkim ha-ise'irim (Les Juifs de Salonique dans la révolution Jeune Turquie)*, Jérusalem, XV (1978);
- Cevat Rifat Atilhan, *Masonluk Nedir ?*, s.l.,ni d.





Bir Masonun Biyografisi:

NAMIK KEMAL K.

Vatan Şairi ve Gazeteci (1840 -1888)

Eralp POLAT

*Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbal ile bab-ı hükûmetten*

Bro. NAMIK KEMAL (1840-1888);

Namik Kemal was born in Tekirdag, in 1840. He learned French, Arabic and Persian and became a civil servant in the Department of Translation. He was particularly impressed by poet Bro. Sinasi, who encouraged him to learn Western literature and culture. He joined the New Ottomans Society, established against the regime and aimed at improving the social and political situation of the country. He wrote articles criticizing the government's policies, in different newspapers, namely, **Tasvir-i Efkar**, **Muhbir**, **Hurriyet**, **Hadika**, **İbret** and in **Diyojen** the first comics magazine published by Bro. Teodor Kasap. He went to Paris and then to London and supported by Bro. Mustafa Fazıl Pasha. During his time in Europe, Namik Kemal studied law with Emile Accolas in Paris, with Fanton in London and became friends with historian Leon Cahun. He wrote an effective and ironic play named **Vatan yahut Silistre** (Motherland or Silistre) in Gallipoli and it was performed in Istanbul. Because of the play, Namik Kemal was arrested and was exiled to Cyprus in 1873 and returned to Istanbul in 1876. He became a member of

the Council of State and worked on the committee preparing the constitution, during which, he was criticized for the article 113 of the constitution, which authorized the Sultan to exile anyone if the national security was concerned. Ironically, based on this article, he was arrested in 1877 and was exiled to Midilli (*Mytilene*) Island and became the Governor of Midilli (*Mytilene*) in 1879. He passed away in Sakiz (*Chios*) Island in 1888 and buried in Bolayir, Gallipoli.

Bro. Namık Kemal was initiated in October 1872 by Worshipful Master Cleanti Scalieri in the I Proodos Lodge in Istanbul attached to the Grand Orient of France which was working in Greek language and he resigned from the lodge along with other Turkish brethren.

GİRİŞ

Namık Kemal'in sadece yaşadığı dönemde değil, onu takip eden Cumhuriyet döneminde de önemli roller üstlenen mühim şahsiyetleri etkisi altında bıraktığını öncelikle belirtmek gerekir. Edebiyatçı, toplum bilimci, düşünür, aydın, tarihçi, gazeteci, siyaset adamı ve lider... Bütün bu özellikler bir yaşam incelenirken kaç insanın hayatında aynı anda bulunabilir bilinemez, ancak Namık Kemal K.'in kısa süren hayatı incelendiğinde bu özelliklerin her birine ayrı ayrı rastlanmaktadır.

Bir düşünce adamının sadece kendi dönemine değil sonraki dönemlere de nasıl damgasını vurabildiği -Ali Fuat Cebesoy'un ağzından- anılarında şu şekilde aktarılmaktadır;

Bu yazılarım, rahmetli arkadaşım Atatürk'le beraber okul sıralarında geçen müşterek hayatın tam bir hikâyesi olmaktan uzaktır. Bazı olaylar, yarım yüzyılı bulan bir geçmişin unutulmuş bulutları arasında yitip gitmişlerdir. Şimdi onları ben de hatırlayamıyorum. Fakat okul idaresinin aldığı bütün önlemlere rağmen yatakhane gizli gizli okuduğumuzu nasıl unutabilirim?

Mustafa Kemal'in bir gece vakti yanıma gelerek, Kemal'in Vatan Kasesi'nin teksirle çoğaltılmış bir kopyasını: "Fuat kardeşim, bunu ezberleyelim" diye bana verirken yavaş bir sesle, fakat büyük bir heyecanla okuduğu:

*Felek, her türlü esbab-ı cefasın toplansın, gelsin
Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azimetten.*

dizelerini nasıl unutabilirim.



Namık Kemal K.

Söz Namık Kemal'den açılmış-ken, küçük bir anımı da burada anlatmak isterim. Bir gün üç beş arkadaş, yenilgiyle sonuçlanan 1877 -1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı konuşuyorduk. Mustafa Kemal, birden üzüntüyle Namık Kemal'in:

*Vatanın bağına düşman dayamış hançerini
Yokmuş kurtacak bahtı kara maderini.
dizelerini okumuştun.*

Milli Mücadele yıllarıydı. Heyeti Temsiliye, merkezini Ankara'ya taşımak kararını vermişti. 18 Aralık 1919'da arkadaşlarıyla beraber Sivas'tan ayrılan Mustafa Kemal, 24 Aralıkta Kırşehir'e gelmişti. Burada Gençler Derne-

ği'nde bir konuşma yapmıştı. Geceleyin onuruna fener alayları düzenleyen halka, yukarıdaki dizeleri aşağıdaki biçimde değiştirerek okumuştun:

*Vatanın bağına düşman dayasın hançerini
Elbet bulunur kurtaracak bahtı kara maderini.*

Düşman İzmir'e çoktan çıkmış, vatanın bağına hançerini dayamıştı. Fakat onu kurtaracak Türk bulunmuştu. Bu büyük Türk, benim aziz arkadaşım Atatürk'tü.

Hangi ülkede olursa olsun, bütün kültürel gelişim hareketleri içinde, edebiyat, hep ön planda gelen bir rol oynamıştır; fikir hareketlerinin ilk saflarında yer alan yazarlar, yeniliklerin ve gelişim süreçlerinin sözcüleri olmuşlardır. Bu saptama Türkiye için de geçerlidir. Türkiye'de, ülkenin sosyal ve kültürel gelişmesinde bir rol oynamış yazarlar arasında, Namık Kemal, önemli şahsiyetlerden biri olarak görülmüştür; ona modern Türk edebiyatının babası diye bakılır. Namık Kemal, Avrupa'dan gelen türleri ilk kez uygulayan ve bir edebi yenilik gereksinmesini duyan insan olsa da, içinde doğduğu manevi dünyaya derin-



Namık Kemal K.

den derine bağlı kaldı yine de; yani, hep Osmanlı yurduna sadakatini sürdürdü.

İrene Melikoff bir makalesinde Namık Kemal'in Bektaşiliğini ve Masonluğunu şu şekilde değerlendirmektedir:

"...Manevi bakımdan kendisini Sufi tarikatlar dünyasına bağlayan göbek bağına hiç bir zaman koparmadı. Namık Kemal Bektaşi bir ailede dünyaya geldi. Bektaşiliğini büyük bir ihtimalle anne tarafından alan Kemal'in entelektüel gelişiminde Bektaşiliğin önemli etkileri görülmektedir. Liberal, hoşgörücü ve benimsenmiş töre ve

inançlara karşı bağımsız görüşlerin ön plana çıktığı Bektaşilik, ezilmişlerin destekleriyle Osmanlı topraklarında entelektüel yaşamı sanatın farklı kollarıyla, özellikle şiir ve müzik olarak, etkilemiştir.

Kerbela olaylarıyla mistik ve dinsel bir niteliği haiz davalarında Bektaşiler, siyasal bir renk getirerek her türlü adaletsizlik ve baskıyla karşılaşan herkes için simgesel bir hale geldiler. Namık Kemal'in çocukluğundan başlayarak yoğrulduğu bu düşünceler ile Avrupa'nın etkisi altında öğrendiği liberal, hoşgörülükçü, çeşitli sınıflardaki ayrımcılığı dile getiren ülküler birbirini tamamlar halde bütünlük göstermiştir. 1826 yılından itibaren gizliliğe itilen Bektaşiler, Masonlar nezdinde aynı ülküyü paylaştıkları için -yani liberalizm, hoşgörülük, herkesçe benimsenmiş töre ve inançlar karşısında bağımsızlık ve ruhbanaya karşı oluş- destek bulmuşlardır...,

YAŞAMI

Namık Kemal, 21 Aralık 1840'ta Tekirdağ'da doğdu. Münecimbaşı Mustafa Asım Bey ile Fatma Zehra Hanım'ın oğludur. Sekiz yaşındayken annesinin babası olan dedesi Abdüllatif Paşa'nın yanına alındı. Bir yıl İstanbul'da Beyazıt ve Valide rüştiyelerinde okudu. Rumeli ve



Namık Kemal Müzesi - Bolayır

Anadolu'nun çeşitli merkezlerinde görevler alan dedesiyle birlikte do-laştı. 1851 -1854 yılları arasında Kars'ta buldukları dönem müder-ris ve şair Seyyit Mehmet Hamit Efendi tarafından yetiştirildi. Abdül-latif Paşa'nın Kars'taki mutasarrıf kaymakamlığı görevinden açığa alınması üzerine, bir yıl kadar kaldıkları İstanbul'da yine özel olarak Arapça ve Farsça öğrenim gördü. Bir süre sonra yine kaymakamlık gö-revi verilen dedesiyle birlikte, 15 Mayıs 1855 tarihinde bu kez Sof-ya'ya gitti. Gençliğinin ilk günlerinde Sofya'da geçirdiği iki yıl Namık Kemal'e yeni öğrenim olanakları kazandırmıştı. Fransızcaya ve ilk şi-ir denemelerine bu şehirde başladı. Gençliğinin şiir defterlerinde, İran ve Arap yazarlarının etkisinde yazılmış gazeller bulunmaktadır. **Kerbela Mersiyesi** (yani Kerbela şehitlerine dökülen gözyaşlarını) dile getiren şiirler de vardır. Namık Kemal'in şiirlerinde Ali aşkıyla dolup taşan mısralar da görülmektedir.

1856 tarihinde Niş Kadısı Mustafa Ragıp Efendi'nin kızı Nesime Ha-nım'la Sofya'da evlenmiştir. 1857'de Abdülatif Paşa'nın işinden yine ayrılması üzerine İstanbul'a gelen Namık Kemal, bir süre sonra Ter-cüme Odası'na girdi ve hem edebiyat, hem düşün adamı kişiliğinin oluşması yolunda kendisine çok şey kazandıran bir ortam içinde yetiş-me olanağı buldu, Fransızcasını ilerletti. Öte yandan dönemin düşün ve sanat adamlarının toplantılarına katılmaya başlamış, aralarında

Galip Bey (1828- 1867)⁽¹⁾, Arif Hikmet (1839 -1903)⁽²⁾, Şeyh Osman Şems (1813 -1893)⁽³⁾ gibi ünlü şairlerin de bulunduğu Encümen-i Şuara⁽⁴⁾ çevresindeki kişilerle tanışmıştı.. Bu evrede şiir tutkusuyla, Arif Hikmet'in evinde toplanan şairler arasında Encümen-i Şuara'nın üstadı sayılan Mustafa Galip'in sevgisini kazandı.

Namık Kemal kuşağının yetiştiği bu toplumsal ortamda Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra gelen sermaye ile birlikte 19. yüzyılın kimi kültür olanakları da girmiş ve aydınlar, devlet, reform, rejim, insan hakları konularında ilk bilgileri edinmişlerdi. Fransa'da yaşayan Ağâh Efendi K. ⁽⁵⁾'in ülkeye dönüşünde Şinasi K. ⁽⁶⁾'la birlikte *Tercüman-ı Ahval*'i çıkarmasından sonra gazeteler giderek dönemin yaşamına karıştı. Öte yandan, medreseye bağlı okulların yanı sıra dinsel eğitimin dışında öğrenim kurumlarının açılması, asker-sivil okumuşların nicel olarak artışı sağlıyor, genellikle Osmanlı soylularından ya da bürokrasisinden gelen gençler, oluşum durumundaki burjuvazinin ilk sözcüleri olarak mutlakiyetçi iktidarın karşısında yer alıyordu. Namık Kemal' in beş yıl süreyle çalıştığı Tercüme Odası ⁽⁷⁾ da bu tür okumuşların toplandığı kurumlardan biriydi. Genç şair, bu çevrede daha önce de belirttiğimiz gibi, hem düşün adamı kişiliğini geliştirme olanağı buldu; hem de düşün ve eylem adamlarıyla tanıştı. Şinasi ile yakınlık kurması 1862'den itibaren, 22 yaşındayken, *Tasvir-i Efkâr*'da yazma olanağı sağladı. Bu evrede okumuşların ilk olarak yazılarında, arkadaş çevrelerinde, basımevlerinde geliştirdikleri muhalefet giderek birtakım gizli örgütlere dönüşüyor, örgütlenme açık muhalefeti, muhalefet örgütlenmeyi oluşturuyordu.

(1) *Leskofçalı Mustafa Galip Bey (1828 -1867): 19. yüzyıl ortalarında en büyük divan üstatlarının eserleri derecesinde değerli şiirleriyle tanınmış bir şairdir.*

(2) *Hersekli Arif Hikmet (1839 -1903): 19. yüzyıl sonlarında divan edebiyatını kuvvetle yaşatan şairlerdendir.*

(3) *Şeyh Osman Şems (1813 -1893): Üstatça şiirlerle tanınmış bir Kadiri şeyhidir.*

(4) *Encümen-i Şuara = Şairler Meclisi*

(5) *Ağâh Efendi K. (İstanbul 1832 - Atina 1885): Gazeteci ve devlet adamı. İlk özel Türkçe gazeteyi yayımlamış, posta nazırlığı sırasında posta pulu kullanımını başlatmıştır.*

(6) *Şinasi K. (İstanbul 1826 - İstanbul 1871): Tanzimat edebiyatının önde gelen temsilcilerinden şair, yazar ve gazeteci. Şair evlenmesi adlı bir perdelik komedisi, *Batılı* anlamda ilk Türkçe oyundur.*

(7) *Tercüme Odası: Osmanlı Devleti'nin dış ilişkilerinde çevirmenlik yapacak kamu görevlilerini yetiştirmek üzere oluşturulan birim.*



*Namık Kemal K. ve
Ziya Paşa K.*

Haziran 1865'de Yeni Osmanlılar⁽⁸⁾ adlı örgütün İstanbul'daki ilk kuruluş toplantısına katıldığı zaman Namık Kemal sadece 25 yaşında bir gençti. Örgütün içinde, ya da yanında olduğu bilinen kimseler arasında Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Ekrem gibi edebiyat adamları, Mustafa Asım Paşa, Şirvanizade Rüştü Paşa, Feriki Macar Ömer Paşa gibi devlet adamları vardı. *Tasvir-i Efkâr* ve Ali Suavi⁽⁹⁾'nin çı-

kardığı *Muhbir* gazetelerinde, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin gizli toplantılarında alınan kararlar doğrultusunda yapılan yayın, özellikle Ali Suavi'nin Millet Meclisi Usulü'nden söz açan yazısı Babıâli'yi baskıya yöneltti; çok geçmeden de gazete kapatıldı. Ali Suavi Kastamonu'ya sürüldü. Namık Kemal Erzurum vali muavinliğine, Ziya Paşa⁽¹⁰⁾ Kıbrıs mutasarrıflığına atanarak İstanbul'dan uzaklaştırıldılar. Padişah Abdülaziz'e karşı olanlardan Mısırlı Hıdiv ailesinden Prens Mustafa Fazıl Paşa K.⁽¹¹⁾, Namık Kemal K. ile Ziya Paşa K.'i şu mektupla Paris'e çağırdı:

«Sizler memleketimizin münevver fikirleriyle şöhret kazanmış iki kalem sahibisiniz. Hamiyetiniz, dirayetiniz, sizi çekemeyen ve memuriyetle sürmek isteyen vatan hainleri tarafından bile takdir edilmektedir. Çok geniş olan hürriyet sahasında vatanın saadet ve selametine kaleminizle hizmet etmek zamanıdır. Sizi ben, hizmeti beraber yap-

(8) *Yeni Osmanlılar*: Osmanlı döneminde meşruti yönetime geçiş için mücadele veren gizli örgüt. Harekete yön vermeye çalışan aydınlar genel olarak bir Osmanlıcılık ideolojisini yaratmaya çalışıyorlardı.

(9) *Ali Suavi K. (İstanbul 1839 - İstanbul 1878)*: Osmanlı düşünür, gazeteci, siyaset adamı. V. Murat'ı tahta çıkarmak amacıyla Çırağan Olayı olarak adlandırılan eylemi düzenledi. Beşiktaş muhafızı Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın kafasına vurduğu sopayla öldürüldü.. Ali Suavi, Yeni Osmanlılar arasında medrese eğitimi almış tek kişidir.

(10) *Ziya Paşa K. (İstanbul 1825 - İstanbul 1880)*: Türk edebiyatında Batılılaşmanın öncülerinden Osmanlı şair ve yazar.

(11) *Prens Mustafa Fazıl Paşa K. (1829 -1875)*: Osmanlı devlet adamı. Avrupa'da Yeni Osmanlılara parasal destek sağlamıştır.

mak için Paris'e davet ediyorum. Yaradılışınızda bulunan vatanperverlik ve faziletten anlıyorum ki, aynı hamiyet neticesi olan bu davete icabet buyurulur. Hiçbir başka fikre hamledilmeyeceğinden emin olduğum için beyan ederim ki, maksadı elde edinceye kadar, hepimizi ve beraber getirmeye lüzum gördüğünüz kalem ve hamiyet sahiplerini rahatça yaşatacak kadar param var, emrinize amadedir."

Mustafa Fazıl Paşa daha önce Padişah Abdülaziz'e gönderdiği mektupla dönemin muhalifleri arasında adı duyulmuş, ayrıca "milletlerin hukukunu tahdit ve tayin eden din ve mezhep değildir. Ve din ezeli hakikat katında kalmazsa, yani dünya işlerine müdahale ederse, her şeyi bozar ve kendisi de bozulur" biçiminde görüşlerle gençlerin güvenini kazanmıştır. Meşrutî bir yönetim gerçekleştirilirse Mustafa Fazıl Paşa'yı Sadrazam olarak görmek isteyenler çoktu.

Mustafa Fazıl Paşa'nın çağrısı üzerine 17 Mayıs 1867 tarihinde Namık Kemal ve Ziya Paşa Paris'e kaçtılar. Bir süre sonra da orada toplanan dokuz ihtilalci, Mustafa Fazıl Paşa'nın başkanlığında Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin ilk yönetim kurulunu meydana getirdiler. Aralarında ilk Türkçe özel gazete olan *Tercüman-ı Ahval*'i çıkaran Ağâh

Efendi K., Ali Suavi K., Ziya Paşa K. gibi düşün ve eylem adamlarının bulunduğu bu kuruluştaki Namık Kemal'e de görev verildiği zaman 27 yaşındaydı.

Paris'te uzun süre sürekli olarak *Muhbir* (31 Ağustos 1867) gazetesine yazıyor, bir yandan da felsefe, edebiyat, hukuk, toplumbilim alanlarında kendisini eğitmeye, dönemin bilim adamlarıyla tanışarak onlardan yararlanmaya çalışıyordu. Bir süre sonra Ali Suavi ile görüş ayrılığına düşünce, Ziya Paşa ile birlikte Londra'ya geçen Namık Kemal, orada çıkardıkları *Hürriyet* gazetesinde yazmaya başladı. Yeni Osmanlılar Cemiyeti üyeleri



Ali Suavi K.

arasındaki kaynaşmalar, anlaşmazlıklar giderek kopmalara yol açıyor, zaten gerçek bir düşün savaşçısı olmayan Mustafa Fazıl Paşa da sadrazamlık umudu azaldıkça mücadele arkadaşlarına eskisi gibi davranmıyordu. Nitekim Padişah Abdülaziz'in Avrupa gezisi, Mısırlı prensin ülkücülüğünün içyüzünü ortaya çıkarmaya yetti.

Mithat Cemal Kuntay⁽¹²⁾, Prens'in 29 Haziran 1867 günü Abdülaziz' i karşılayışını şöyle anlatır:

"Osmanlı donanmasının Sultaniye adlı taht vapurundaki Padişah, dört defa atılan topların gürültüsü içinden ecdatlaşarak Fransa'ya çıktığı zaman ayağına kapanan iki Mısırlıdan biri Hıdiv İsmail Paşa (13) ötekisi Prens Mustafa Fazıl'dır..."

Ve sorar:

"...Memleketi beraber kurtarmak için Kemal'i yanına çağıran Mustafa Fazıl, memleketi batıran adamın ayağını öpmeye nasıl gidiyordu?"

Karşılığı da şöyledir:

"...Mustafa Fazıl Paşa, Sultan Aziz'in ayağına kapanarak İstanbul'a döndükten sonra, Padişah pabucundan kalkan yüzünün siyasi rengi artık belli olmuştu..."

Divan-ı Ahkâm-ı Adliye⁽¹⁴⁾ nazırlığına getirilen Mustafa Fazıl Paşa'nın durumunun Namık Kemal'de büyük tepki yarattığı söylenebilir. Namık Kemal, Sadrazam Ali Paşa'dan özür dileyerek bağışlanmasını rica ettiği takdirde ülkesine serbestçe dönebileceğini yazıyordu. Güç durumdaydı, ama Ebüzziya Tevfik⁽¹⁵⁾'in belirttiğine göre, öneriyi tepkiyle karşıladı ve Paşa'nın mektubunu İstanbul'a geri gönderdi. Viyana Elçisi Halil Şerif Beyler⁽¹⁶⁾ Sadrazam'ın kayıtsız koşulsuz İstanbul'a dönmesini içtenlikle istediğini yazdılar. Namık Kemal'in kuşkusuz bu çağrılarının hükümetin başında bulunan kişinin uzlaşma önerisi olduğunu algılayacak kadar deneyimi vardı.

(12) Mithat Cemal Kuntay (1885 -1956): Özellikle tek romanı Üç İstanbul'la tanınan şair ve yazar.

(13) Hıdiv İsmail Paşa (1830 -1895): 1867 -79 arasında Mısır hıdivi. İngiltere'nin 1882'de Mısır'ı işgal etmesinde, İsmail Paşa döneminde alınan dış borçların olağanüstü bir düzeye ulaşması önemli rol oynamıştır.

(14) Divan-ı Ahkâm-ı Adliye = Yargıtay

(15) Ebüzziya Tevfik (1849 -1913): Yayımculuğun teknik ve estetik bakımdan gelişmesine katkıda bulunan Osmanlı gazeteci ve yayımcı.

(16) Halil Şerif Paşa (ölm. 1878): Mısır prensi. Avrupa'da eğitim gördü. Mısır Hıdivliği işlerinde çalıştı. Bir süre sonra İstanbul'a gelerek hariciyeye girdi. Atina (1858), Petersburg (1861), Viyana (1868) elçisi oldu. Üç yıl sonra vezirliğe ve Hariciye Nazırlığı'na getirildi. İki defa Paris elçiliğine tayin edildi.

Namık Kemal'in İstanbul'a döndüğü günlerde Abdülaziz tamamıyla pasif ve savurgan bir hayata düşmüş, ayrıca kendisini her isteğinde onaylayan kişileri devletin sorumlu katlarına getirerek yönetim mekanizmasını da büsbütün bozmuştu. Bu durum, daha önce de belirttiğimiz gibi orta tabakanın asker-sivil okumuşlarını düşündürüyor, "Tutulacak doğru yol nedir?" sorusunu aramaya çalışanlar çoğalıyordu. Saray ve hükümet önünü almakta güçlük çektiği sert eleştiriler karşısındaydı. Bu yıllarda (1870) çıkan *İnkılâp* adlı gazeteden aldığım şu bölüme dikkatinizi çekmek isterim:

"...Padişah çıldırdı. İşi gücü pehlivan güreştirmek, zuhuri kolu oynamak, koç dövüştürmek, cediti alasının sandukasına astığı Osmanlı nişanını -ki mükâfat ve iftihar nişanı olacaktır- koçların ve zuhuri kolu maskaralarının boynuna boynuzlarına takmak... Zavallı deli, hainler elinde zulüm ve fesat aleti olmuş... Hilafeti sakat ve hal'li vaciptir."

Namık Kemal'in yazılarından anlaşılacağı üzere orta tabaka gelişmekte olan kapitalizmin sömürgeleştirme politikası karşısında büsbütün gözü kapalı değildir. Namık Kemal'in İstanbul'a döndükten sonra uzun süre Sadrazam Ali Paşa'nın ölümüne kadar (7 Eylül 1871) sustuğu söylenebilir. Sadrazam'ın ölümünden sonra, önce birkaç arkadaşıyla birlikte *İstikbal* adlı bir gazete çıkarmak istediye de hükümet izin vermeyince *Hadika* gazetesinde ve Teodor Kasap K.'in yayımladığı Türkçe ilk güldürü dergisi olarak bilinen *Diyojen*'de yazmaya başladı. Bu derginin de kapatılması üzerine arkadaşlarıyla *İbret* gazetesini kiraladılar. *İbret* hazırlanırken, yazarların aynı görüş açısına bağlı kalmasına özen gösteriliyor, fikirlerin birbirini tamamlamasına çalışılıyordu.

13 Haziran 1872'de başlayan bu yayın, 9 Temmuz 1872 günü hükümetçe yasaklandı. Namık Kemal de Gelibolu mutasarrıflığına atanarak İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Kısa süre sonra eşraf ve memurlarla kimi olumsuz gördüğü işleri düzeltmek amacıyla toplantılar yaptığından çıkar çevrelerinin şikâyetleri sonucu görevinden azledilerek dönüşü serbest bırakıldı (25 Aralık 1872). Bu evrede *İbret*'in 82 -95. sayılarında "B.M." inisiyaliyle, 97. sayıdan sonra "Kemal" imzasıyla yazmaya başladı. Gelen bir yazıda 129, 130, 131 sayılı *İbret*'te çıkan makalelerde hükümetin tutumuyla bağdaşamayacak birtakım yorumları kapsayan düşünceler yayımlandığı gerekçesiyle gazetenin yasaklandığı bildiriliyordu. Namık Kemal, bir ek çıkararak durumu kamuoyuna açıklarken şöyle yazmaktadır:

İşte **İbret**, vatanperverlik yolunda mahvoluncaya kadar sebat etti. Sonuçta bir sükut köşesine çekildi. Beis yok! Dünyada kim kalmış? Ne baki olmuş?

Yaşasın vatan!"



21 Mart gecesi ise, **Vatan Yahut Silistre** ilk kez Gedikpaşa'da Güllü Agop K.'in tiyatrosu'nda oynanmış, büyük ilgi görmüştü. Sivil ve asker okumuşlar bir sanat yapıtında vatan kavramına bağlı coşukları ilk kez duymanın yarattığı duygusal bir havaya girmişti. Söz, yaşamın içinde

önceden kestirilemeyen bir etkinlik alanı yaratıyor tarihin o aşamasında bu yeni kavramı kimliklerinde duyan kişilerin meydana çıkarıldığı iki kurum varlığını ispat ediyordu: Okul ve kışla... Sahneden okula ve kışlaya sıçrayan vatan ve hürriyet ateşi, sokakta da kendine özgü bir dinamizme açılıvermişti. "**Yaşasın hürriyet! Yaşasın Kemal!**"



Bu ses Mithat Cemal'in belirttiği gibi, Doğuda yalnız padişah için kullanılan mastarı değiştirmiş, orta tabaka bilinçaltında yatan «tebaa» olma sıkıntısını parçalama güdüsünün ilk gösterisini yapmıştı. Olay, sarayı gerçekten şaşkına döndürmüştü. Namık Kemal, cesaretini kullanacağı alanı kestirdiği zaman yarattığı etkiyle kalemini gerçekten kılıç gibi kullanıyor, okumuşların vicdanında vazgeçilmez yankılar yaratıyordu. Abdülaziz ve çevresi çareyi yalnızca *İbret*'i kapatmakla yetinmeyip bu gücü İstanbul dışına göndermekte bularak Magosa Kalesi'ne kalebent olmak üzere Kıbrıs'a sürgün fermanı çıkardı. Namık Kemal, önceleri Magosa'da kale topçu binasının bodrum odasında düpedüz cezaevi hayatı yaşadı. Sonraları yeri değiştirildi, belli kesimlerde dolaşma ve en önemlisi yazma, İstanbul'la mektuplaşma olanağı sağlandı. İki yıl sürgün kaldığı Magosa'daki ilk gününü kendi kaleminden şu şekilde yazmıştır:

"Magosa'ya yarım saat kala güneş battı. Buranın batısı dağlar, ormanlar içinde bulunduğundan, şafağın bin türlü karanlık renkler içinde görünüşü o denli semavi idi ki eğer Küçüksu'da şevk ve muhabbet âleminde öyle bir guruba rastlasaydım, elimde olmadan saatlerce ağlardım. Bulduğum durumda ise gözlerime çarpan manzara üzgün gönlümü hiç etkilemedi. Kafamda aşağı yukarı meydana gelen düşünce, işte güneş batıyor; yarın yine doğar kaba düşüncesinden başka bir şey değildi"

Magosa'daki yaşamı üzerine açıklık getiren kimi mektuplarından sürgün ayları uzadıkça, yalnızlık duygularının çöktüğünü anlarız. Duygusallığın yarattığı bu insani zayıflıkların ruhsal bir çöküntüye yol açmadığı, şairin bireysel direnme gücünü koruyarak, sürgün günlerinde **Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Kara Bela** gibi yapıtlarını yazmasıyla saptanmıştır.

Bürokrasinin devlet yönetiminde ağırlığı olan liberal eğilimli kanadının Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal çıkmazdan kurtulmanın yolunu tek amaca bağladığını belirtmiştik. Bu amaç, Meşrutiyet'in ilanıdır. Bunu gerçekleştirmek için paşalar feodal dinci kanadın bir kesimiyle anlaşarak önce Sadrazam Mahmut Nedim Paşa⁽¹⁷⁾ ile Şeyhülislam Hasan Fehmi

(17) *Sadrazam Mahmut Nedim Paşa (1818 - 1883): Osmanlı sadrazamı. Reform karşıtı ve tutucu politikalarıyla Abdülaziz'in otoritesini güçlendirmiş, Batılılaşma doğrultusundaki reformların zayıflamasına yol açmıştır.*

Efendi⁽¹⁸⁾'nin düşürülmesini planladılar. 10 Mayıs 1876'da medrese öğrencileri harekete geçirildi. Öğrenciler kalabalık gruplar halinde Babıâli'ye yürüdüler. Abdülaziz, geliştirilen hareketten çekinerek sadrazam ile şeyhülislamı görevinden almak zorunda kaldı. Yeni kabine Mütercim Rüştü Paşa K.'in sadrazamlığında kuruldu. Mithat Paşa önce Vükela Heyeti'ne memur edildi, sonra Şûra-ı Devlet Reisliği'ne⁽¹⁹⁾ atandı; şeyhülislamlığa da liberallerin isteklerine karşı koymayacak olan Hasan Hayrullah Efendi getirildi.

İlk başarıdan sonra Padişah'ın düşürülmesi girişiminde kara ve deniz kuvvetleri komutanlarının yandaş durumları sağlanınca olaylar sonuca doğru kolayca gelişmeye başladı. 27 Mayıs 1876 günü son toplantılarını yapan darbeciler, gerekirse İngiliz donanmasının da yardımcı olmasını sağladılar. Sonradan Amiral olarak Osmanlı donanmasında görev verilen İngiliz Harbord Paşa (Hobart) K.⁽²⁰⁾ da darbeci komutanlar arasında bulunuyor, hareket, kimi tarihçileri- örneğin Mithat Cemal Kuntay- "İstanbul'da bir gizli İngiltere vardı" gibi haklı yorumlara götürecek kadar dışa bağlı biçimde geliyordu. Sonucun, 29/30 Mayıs gecesi, darbecilerin atadıkları şeyhülislamdan; "*Sultan olan zat, iktisat ve siyaset işlerinden habersiz bulunması, millet ve memleketi tahrip edip bekasında zarar, hallinde faide görülmekte hal edildi...*" fetvası alınarak Beşiktaş Sarayı kuşatıldı. Ve aynı gece V.Murat yeni padişah olarak ilan edildi.

V. Murat'ın tahta getirilmesinden hemen sonra çıkarılan af sonucu öteki sürgünlerle birlikte İstanbul'a dönen -7 Haziran 1876- Namık Kemal ve Ziya Paşa'ya Şûra-ı Devlet'te ve Kanun-i Esasi'yi hazırlayacak kurulda görev verildi. Bu arada V. Murat'ın hastalığı artmış, kendisini bilmez duruma gelmişti. Mithat Paşa ve arkadaşları Şehzade II. Abdülhamit'i Meşrutiyet'in ilanına engel olmayacağı üzerine söz alarak tahta çıkardılar (31 Ağustos 1876). Anayasa çalışmalarını gerçekleştirecek kurulda yeni padişaha bağlı devlet adamları da vardı. Padişaha böyle olağanüstü yetki tanıyan bir maddenin aslında, anayasayı süs haline getireceği çok açıkken Namık Kemal, Mithat Paşa ve arkadaşları bu hususu farklı değerlendirmişlerdir. Çok az kimse -belki de

(18) *Şeyhülislam Hasan Fehmi (Medine 1885): Şehzade Abdülaziz'in hocası, 1868'de Şeyhülislam oldu. Üç sene sonra görevinden ayrıldı. 1874 tarihinde yeniden Şeyhülislam oldu. 1877 yılında azledildi ve Medine'ye gönderildi.*

(19) *Şûra-ı Devlet Reisliği'ne = Danıştay Başkanlığı*

(20) *Augustus Charles Hobart-Hampden Paşa K. (1822 -1886): 1867'da Osmanlı hizmetine girdi. 1881'de Mareşal Amiral olan Hobart Paşa Osmanlılarda bu rütbe-yi alan ilk Hıristiyandır. İngilizce kaynaklar onun Mason olduğunu söylemektedir. İstanbul'daki İngiltere Bulwer Locasına mensup olduğu belirtilmiştir.*

sadece Diyojen gazetesi sahibi Teodor Kasap K.- anayasanın 113. maddeyle büyük bir yalan haline getirildiğinin farkına vardı ve eleştirmekten de çekinmedi. Padişahın almayı başardığı olağanüstü yetkiden ötürü anayasayı ölü doğmuş çocuk sayan bürokrasinin pek küçük azınlığının yanı sıra, "Meşrutiyet gâvur icadıdır. Memlekete zarar verir" diyerek anayasayı beğenmeyenler de vardı.



Mithat Paşa ile Namık Kemal'in bu girişimler karşısında öngördükleri önlemler beklenenden farklıydı: "Mahkemesiz Sürgün"⁽²¹⁾. Namık Kemal'in kişiliğine olağanüstü hayranlık besleyen tarihçiler bile bu durumu "hayatındaki en büyük yanlış" olarak nitelendikleri halde bu görüş Osmanlı devletinin bekasının sağlanması için son derece gerekli bir hareket tarzı olarak cereyan etmiş ve şairi *İttihat* gazetesinde Havadis-i Dâhiliye, Meclis-i Ümumi adlarında makaleler yazmaya da sevk etmiştir. Yıllar yılı hürriyet kavramını bir coşku halinde iş-

leyen kalem, bu makalelerde 20. yüzyılın zorbalık rejimlerinde de yöneticilerin sık sık başvurdukları görülen "devletin hukukunu korumak", "yerli ve yabancıların fitne aleti" olmak biçiminde suçlamalarla, 113. maddenin⁽²²⁾ tanıdığı "mahkemesiz sürgün etme" yetkisinin kesinlikle uygulanmasını istiyordu.

(21) 113. madde: Devlet Reisine icab eden kişileri memalik-i Osmaniyyede'den uzaklaştırma yetkisini veriyordu.

(22) 113. madde "Mülkün bir cihetinde ihtilal zuhur edeceğine müeyyide asar ve emaret görüldüğü halde Hükümet-i seniyenin o mahalle mahsus olmak üzere muvakkaten (idare-i örfiyye) ilanına hakkı vardır. (İdare-i örfiyye) kavinin ve nizam-ı mülkiyenin muvakkaten tatilinden ibaret olup (idare-i örfiyye) tahtında bulunan mahallin suret-i idaresi nizam-ı mahsus ile tayin olunacaktır. Hükümetin emniyetini ihlal ettikleri idare-i zabitanın tahkikat-ı mevsukası üzerine sabit olanları memalik-i mahrusa-i şahanedan ihraç ve teb'id etmek münhasıran Zat-ı Hazret-i Padişahinin yedd-i iktidarındadır.

II. Abdülhamit'in, anayasanın kendisine verdiği yetkiyi güya istemeyerek anayasa eleştiricilerine karşı kullandıktan sonra aynı silahtan Mithat Paşa ile Namık Kemal'in göğsüne çevirmesi güç olmadı. Halka dayanmayan bir darbe ortamında bürokrasinin kendi içindeki çelişmelerden ustaca yararlanmasını bilen II. Abdülhamit oyunu kazanmıştı. Nitekim çok da geçmeden, Mebuslar Meclisi'nin açıldığı gün Sadrazam Mithat Paşa ile Devlet Şûrası üyesi Namık Kemal'i tutuklamaktan da çekinmedi. Cezaevinde 40 gün... Soruşturmalar... Düzmece raporlar... Yine de işlemediği suçlardan ötürü Namık Kemal'i mahkûm etmeye yetmemişti. Mahkeme başkanı Abdülatif Suphi Paşa ve öteki üyeler beraat kararı vermek zorunda kaldılar. Dönemin koşulları, II. Abdülhamit'in gücü göz önünde tutularak bir "hukuka bağlılık gösterisi" olarak da kabul edilebilecek olan bu mahkeme kararından sonra Namık Kemal maaşı ödenmek koşuluyla Midilli adasına sürgün edildi. İki yıl sonra da Avrupa'ya kaçması ihtimali göz önünde bulundurularak yüksek bir rütbeyle mutasarrıflık verildi. Namık Kemal, kendisini affedip sürgün hayatına son veren Sultan Abdülhamit'i adeta tahttan indirmekle tehdit etmiş; Sultan Abdülaziz'in ve Sultan V. Murat'ın tahttan indirilmesi olayını hatırlatarak "iki defa tekrarlanan bir şey üçüncü defa da tekrarlanır" manasına gelen, "eş'şey'ü, la yüsenna illa vekad yüselles" mısrasını söylemiş ve tekrar sürgün cezasına çarptırılmıştır.

Beş yıl süren (1879 -1884) Midilli'deki yaşamında Namık Kemal'in kendisini tamamen **Osmanlı Tarihi**'ni yazmaya verdiği söylenebilir. Tutku adamı kimliği bu çalışmada da ortaya çıkmış, daha önce askeri tarih olarak yaptığı hazırlığı genişleterek büyük bir tarih haline getirme düşüncüsü, bu yılların başlıca amacı halini almıştı. Dostlarına:

"...Nemelazım ben şimdi tarihimle meşgulüm. İyi çalışıyorum. / Bu kitap meydana çıkarsa Devlet-i Aliye'nin elde doğru bir tarihi bulunacak. Günde sekiz saat çalışıyor, tatil günleri dışında her gün hükümete gidiyorum. / Tarih deyip geçme. Vallahi gece rüyama giriyor. Şimdi Fatih'i bitirmek üzereyim. / Osmanlı Tarihi'ni yeniden meydana çıkarıyorum."

şeklinde cümleler bulunan mektuplar yazıyor, eser geliştikçe basılması için gerekli gördüğü her türlü girişime kendi kafasında gerekçe bulacak duruma geliyordu. Nitekim izin için Maarif Nezareti'ne gön-



**Namık Kemal K.'in
Mezarı - Bolayır**

derdiği kitabın başına II. Abdülhamit'e yazdığı iki övgüyü de koyarak işi sağlama bağlamak istedi. Ama ne var ki, gene de bir jurnal, söz konusu tarihin basımına Sultan Hamit'in yasak koymasına yetmişti. Beş yıllık emeğine konan yasak, Namık Kemal'i manevi yönden çok sarstı. Basım için faizle aldığı parayı masaşı ile karşılması mümkün olmadığından sıkıntıya düşmüş bunca emek verdiği yapıtın basımının hükümetçe durdurulması ise sağlık durumunu etkileyecek acılar yaratmıştı. Yine de umudunu yitirmeye çalışıyor, yeni bir karar çıkarma girişim-

lerinde bulunuyordu. Ölümünden az önce Sakız'dan- Midilli'den Rodos'a atanmıştı (1884); oradan Sakız'a (1888) - yazdığı bir mektupta şöyle demektedir:

*"Ben tarih ile uğraşmaktan hali değilim. Ön sözün mevcut olan yazılarını tamamen düzelttim. Şu musibet rutubetli havalar biter bitmez yazı yazmaya başlayacağım. Kitap kitap-
tır; dört yüz sene sonra olsa, yine basılır.."*

Manevi güçsüzlüğü arttıkça, yakalandığı zatürreeye karşı koyma gücünü bulamadı. Kısa süren hastalık sonucu öldü. Ölümünden sonra naaşı II. Abdülhamit'in verdiği özel izinle Bolayır'a, planlarını Tefvik Fikret'in çizdiği mezara taşındı.

FİKİRLERİ

İsmet Bozdağ tarafından hazırlanan **Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri**⁽²³⁾ isimli kitapta Namık Kemal'e ilişkin değerlendirmeleri şu şekildedir:

9 Mart 1333 (1917) Beylerbeyi

Kemal Bey, (Namık Kemal) benim mağdurlarım arasında sayılır. Belki biraz da öyledir. Fakat aslında o, kendi kendisinin mağduru idi!..

Kendilerine «Yeni Osmanlılar» dedirten birkaç kişi arasında en çok gözümün tuttuğu, Kemal Bey'dir. Fakat çok karışık ve çapraşık bir insandı. Aile hayatı ile hususi hayatı nasıl birbirini tutmazsa, kalem hayatı ile düşünce hayatı da öylece birbirini tutmazdı. Herkesin aşağı yukarı ne yapabiliş ne yapamayacağını kestirebilirdiniz de, Kemal Bey'in ne yapabiliş ne yapamayacağını bir türlü kestiremezsiniz; çünkü bunu kendisi de bilmezdi! Mizacında birbirine zıt iki ayrı insan yaşayan nadir kişilerden biri olduğunu söyleyebilirim. Onu yakından tanıyanlar, Saray'la iyi geçindiği günlerde «Osmanlı Tarihi» yazdığını, arası bozuldu mu «Köpektir zevk alan sayyad-ı bi insafa hizmetten» diye ejderha kesildiğini çok iyi bilirler. Çabuk tesir altında kalan -belki de- çok samimi bir insandı. Birkaç saat içinde onu kendiniz gibi düşündürebilirdiniz de, kaç saat veya kaç gün bu düşünceyi taşıyacağını bilemezsiniz.

"Namık Kemal Hanedana bağlıydı."

Kanun-u Esasi'nin kaleme alındığı günlerde o da bir taslak hazırlamıştı. Mithat Paşa'nın çok yakın dostu olduğu halde, bu konuda bir türlü anlaşamıyorlardı. Önceleri buna çok şaşım; ama sonraları sır çözüldü, her şeyi anladım.

Mithat Paşa temelde Âl-i Osman'a karşı, Kemal Bey Âl-i Osman'dan yana idi. Hanedana büyük saygısı vardı. Bütün İslâhat düşüncelerini bu hanedanın iradesi içinde gerçekleştirmek istiyordu. Buna karşılık Mithat Paşa, bir fırsatını bulup hanedân'ı devirmek ve yerine kendisi geçmek fikrindeydi. Tuhaftır, Mithat Paşa'nın bir akşam «Âl-i Osman'ın yerine Âl-i Mithat» gelse ne lâzım gelir?» dediğini ertesi günü gelip bana haber veren Kemal Bey'dir!

(23) *Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri*: İsmet Bozdağ, Pınar Yayınları, 1985.

Kanun-u Esasî'nin komisyonda görüşüldüğü günlerde idi; Saray'a gelmiş ve hemen «huzur»a çıkmak istemiş. Bana Sait Paşa haber verdi, işlerim vardı, bir başka gün kabul etmek istedim, direnmiş, «Hemen görmeliyim, maruzatım ehhemdir» demiş. Kabul ettim.

Pek perişan bir hâli vardı. Yüzü sararmış, elleri titriyordu. Gerekli tazimden (saygı) sonra : Aman hazırlanan Kanun-u Esasiye müdahale ediniz, yoksa maazallah Devlet-i Osmaniye'nin sonu gelecek, dedi.

Kendisini biraz teskin ettikten sonra, olup biteni anlattı. Mithat Paşa, yakın arkadaşı olduğu için kendisini baskı altına almış, direnmeye yüzü tutmuyormuş..... Ayrıca Süleyman Paşa ile de fikir birliği kurmuşlar, Padişah'ın bütün haklarını Meclis'e devrediyorlarmış!. Bu dediklerini başarırlarsa, maazallah Devletin sonu gelirmiş!. Ne yapıp yapıp bu teşebbüslerini ben önlemeliymişim!.

Bu dediklerinden benim de haberim vardı. Bu teşebbüsleri biraz da üzüntü duyarak takip ediyordum. O günlerde, Kanun-u Esasî'nin ilânı noktasında samimi idim. Muhterem pederim Sultan Abdülmecit'in fikirleri beni zaten bu noktaya getirmişti. Bu konuda Mithat Paşa ile hiçbir ihtilâfımız yoktu. Fakat ben Saray'ın, Meclis'e yardımcı olmasından yanaydım. Mithat Paşa, Saray'ı bir kenara koymak istiyordu. O gün gördüm ki Kemal Bey de tıpkı benim gibi düşünüyor. Bundan çok memnun olduğumu saklayamam..

Bununla beraber, Kemal Bey'i biraz daha söyletebilmek için bu sözü edilen maddelerin hangi maddeler olduğunu sordum. Büht-ü hayretle (şaşarak) gözlerini açtı :

"Aman Efendimiz" - dedi - "Bu Meclis türlü anâsır'dan (çeşitli milletlerden) meydana gelecek. Her şeyin iyisini düşünmek kadar, kötü gelirse tedbirini de ihmâl etmemek gerekir. Osmanlı mülkü sizin şahsınızda birleşmektedir. Hakiki sahibi Allah ise, siz Yeddi Emîni'siniz. Bir ihtiyaç vukuunda Meclisi toplamak nasıl yeddi şahanenizde ise, müzakereler sona erdiğinde tatil etmek de elbette yeddi şahanelerinde olmak hikmet-i devletdendir."

Neden korktuğunu anlamıştım. İtiraf ederim ki, vatanperver bir insandı. Mülkün bakâsını her şeyin üstünde görüyordu. Nasıl oldu da beni tahtımdan devirip biraderim Murad'ı yeni baştan tahta çıkarmak hevesine kapıldığını anlayamadım. Biraderim Sultan Murad'ın kendisi gibi Mason olduğu için mi, yoksa biraderime her şeyi daha kolay kabul ettirebileceğini düşündüğünden midir, hâlâ yerine koyamıyorum.

Birgün tarih, kendilerine Genç Türkler (Jön Türkler) dedirten kimse-lerin neden Mason olduklarını elbette araştırarak ve ortaya koyacaktır. Benim tahkik ederek öğrenebildiklerimin hemen hepsi Mason'du- lar ve yine hemen hepsi, İngiliz Locası'na bağlıydı! Bu localardan maddi yardım görüyorlardı. Bu yardımların insanî mi, siyasi mi ol- duklarını tarih elbette öğrenecektir!

Daha önce de söylediğim gibi, Kemal Bey'in Magosa'ya gidişi, Midil- li'ye gönderilişi hep kalemine ve vatanseverliğine kıyılmadığı için- dir. Yoksa çok daha ağır cezalara çarptırılması icap eden işlere girip çıkmıştır, İstanbul'da kalması mahzurluydu. Çünkü, çevresine topla- nanlar onu kışkırtıyorlar, diledikleri gibi kullanıyorlardı. Nitekim bu yüzden hapsettim, sürgün ettim ama, muhabbetimi bir gün bile ek- siltmedim. Nerede olmuş olursa olsun, kendisi ve ailesi refah içinde yaşamıştır. Bana olan minnet ve şükranını anlatan mektupları, Yıl- dız evrakı arasında saklıdır. Aranırsa, elbette bulunur. Çünkü bu ku- surunu, rahmetli, kendisi dahi bilirdi. Allah rahmet eylesin!"

Namık Kemal'in felsefi görüşü Aydınlanma felsefesi denen ve deney ve zekâya bağlılığı insanın başlıca özelliği olarak gören felsefi görüşe dayanmaktaydı. Aydınlanma felsefesinin "akla, doğaya, insanın mut- luluğuna aykırı tüm peşin yargılara karşı olmak" biçiminde özetlenen temel amacı giderek, siyasal ve ekonomik gücünü algılayan burjuvazi- nin savaşım aracı haline geldi. Aydınlanmacılar kilise ile feodal ideo- lojinin etkisinin kırılmasına katkıda bulundular. Kendilerini aydın olarak niteleyen Osmanlı seçkinleri 19. yüzyılın ikinci yarısında ay- dınlanma felsefesinin kimi ilkelerini benimseyerek savunmaya başla- dılar. Şinasi K., Münir Tahir Münif Paşa K. (24), Ali Suavi K., Namık Kemal K. aydınlanma hareketinin başlıca temsilcileri oldular. Daha sonra zekâya bağlılık, bilim düşüncesi ve ilerleme düşünülleri roman- tik edebiyat anlayışı, devrimci ve coşkulu ifadelerle bütünleşerek Na- mık Kemal'de devam etmiştir. Gazeteci yazar olarak kalemiyle yarat- tığı etkiler ise neredeyse bütün araştırmacılar tarafından oldukça et- kin kabul edilmekte, kalemin yaratabileceği güç için en önemli örnek- lerden biri olarak gösterilmektedir.

Döneminin en verimli kalemlerinden biri olan Namık Kemal'in, -Ebuzziya Tevfik'e göre- yayımladığı yazıların sayısı, 500'den fazla- dır. Bunlar özellikle, 1863-1873 yılları arasında *Tasvir-i Efkar*, *Muh- bir*, *Hürriyet*, *Basiret*, *İbret*, *Hadika*, *İttihat*, *Sadakat*, *Diyojen* ve *Va-*

(24) Münir Tahir Münif Paşa K. (1830-1910): Osmanlı devlet adamı ve bilgin. Tanzi- mat döneminde bilim ve eğitim alanında reformların yapılmasında etkin rol oy- namıştır.

kit gazetelerinde çıkmıştır. Hükümetlerin baskısının arttığı evrelerde, makalelerini küçük broşürler ya da kitaplarının başında önyazılar olarak yayımladığı görülür. Araştırmacılar Namık Kemal'in bu türdeki yazılarının da, dönemi içinde büyük etkiler yarattığında birleşirler.

Namık Kemal'in oğlu şair Ali Ekrem Bolayır şöyle yazmaktadır:

*"Konuşma dilinden yazı diline soktuğu binlerce Türkçe kelimedenden maada Fransızca, Arapça ve Acemce'den tercüme suretiyle birçok lügatı Türkçeye nakletmiştir. Dili bu suretle çok zenginleştirmiştir. **Vatan, hürriyet, vicdan, hamiyet, inkılap, ihtilal, siyasiyat, matbuat, hükümet, ahenk** gibi binlerce kelimeyi hep Kemal ya ilk defa yazarak ya da yazılarında tekrar ederek zamanında herkese kabul ettirmiştir."*

MASONLUĞU

Türkiye'de Masonluğun oluşumu, Namık Kemal'in yaşamını sürdürdüğü zamana denk gelmektedir. Masonluk, Türkiye'de, 18. yüzyıldan baş-

layarak, Avrupa'da ortaya çıkmasından pek az sonra biliniyordu. İstanbul'da ilk Mason Localarının 18. yüzyıl başında ortaya çıktığı söylenir. Osmanlı Masonluğu gerçek atılımını ancak Tanzimat döneminde, 1850 ile 1875 arasında yaşamaya başlamıştır. Mason hareketi, özellikle Mustafa Reşit Paşa⁽²⁵⁾ döneminde önem kazanmıştır.



Namık Kemal K.'in Bolayır'da anıt mezarı girişindeki büstü

(25) Mustafa Reşit Paşa'nın mason olduğu, ancak çalıştığı loca adının henüz bilinmediği belirtilmektedir. (Bak. Ünlü Masonlar, Fadıl Güvenç; Başak Locası Yayınları; Abdurrahman Erginsoy: **Türkiye'de Masonluğun Doğuşu** adlı kitabında Mustafa Reşit Paşa'nın 9 Kasım 1861 yılında No. 891 Bulwer locasında kayıtlı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Büyük Loca'mızın Internet Sitesi'nde, Ünlü Masonlar arasında yer alan Mustafa Reşit Paşa'nın, yine Büyük Loca Yayınlarından Türkiye'deki Masonik Faaliyetler Hakkında Kronolojik Etüt adlı 1988 baskılı kitabında Mason olduğu belirtilmektedir.)

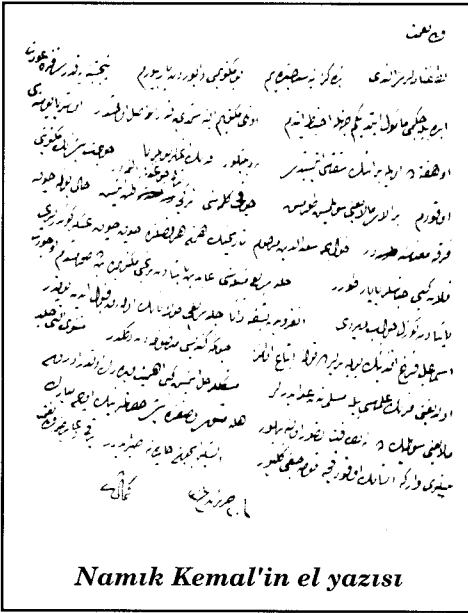
Fransa'da bir çok kez elçi olarak görev yapmış olan Mustafa Reşit Paşa, İngiltere'de, yakın dostu ve daha sonra Babıali nezdinde elçi olacak olan Lord Stratford Cuning ile beraber mason olmuştur.

Kırım savaşı sırasında, Masonluk Türkiye'de, genişleyip yaygınlaştı. İngiliz ve Fransız localarının arttığını görüyoruz. İstanbullu bir grup Mason, Fransa Maşrik-ı Âzam'ı (Büyük Doğu/Grand Orient) ile Kasım 1855'de İstanbul'da Fransız obediyanından bir Loca oluşturulması için temas kurarlar. Nisan 1858'de *l'Etoile du Bosphore* (Boğaziçi Yıldızı) doğar; arkasından da, 23 Mart 1863'de *l'Union d'Orient* (Doğu Birliği) doğar. 1870'e doğru Fransa Maşrik-ı Âzam'ının İstanbul'da dört locası vardı; *l'Etoile Bosphore*, *l'Union d'Orient*, *Ser*, *I Proodos*.

l'Etoile du Bosphore'un, ilk başlarda çoğunlukla İstanbul'daki Fransız kolonisinden, Yahudi, Ermeni ve diğer azınlık cemaatlerinden olan üyeleri arasında, 1860 yılında sadece bir Türk'ün ismine rastlanmaktadır⁽²⁶⁾. 1860'lı yılların başında bu Loca, üyelerinin büyük kısmını yeni kurulmuş olan *l'Union d'Orient*'e kaptırır. Çünkü *l'Etoile du*

Bosphore yöneticileri, *l'Union d'Orient*'in aksine Localarının Fransız niteliğini korumak istiyordu. Diğer taraftan İstanbul'daki yabancı Masonların çoğu, daha misafirperver olan *l'Union d'Orient*'in toplantılarına katılmak istiyorlardı, çünkü bu mahfil bünyesinde Osmanlı toplumunun seçkinleriyle kardeşlik ilişkileri kurabiliyorlardı.

1864 yılında Louis Amiable, *l'Union d'Orient*'in üçüncü Üstadı Muhterem'i olduğu zaman 27 yaşındaydı ve *l'Union d'Orient* doruk noktasına Amiable'nin üst üste



Namık Kemal'in el yazısı

(26) Bab-ı Ali'de katip olan Hilmi Emin Efendi (1831-1875): Öğrenimini tamamladıktan sonra Bab-ı Ali'ye intisap etti. Gösterdiği başarı Mabeyn-i Hümayun'a katip olarak girmesine yol açtı. 1871 yılında başarısıyla başkatip oldu. Daha sonra Şura-yı Devlet azalığına tayin edildi (1873).

locayı yönettiği zamanlarda ulaşmıştı (1864 -1869). 1865 yılında *l'Union d'Orient*'de sadece üç Türk üye varken, 1867'den 1869'a kadar, Müslümanların, gitgide artan sayıda *l'Union d'Orient*'e girdiğini görüyoruz. 1867 yılında Locanın 127 üyesinin 41'i, 1868 yılında ise 143 üyenin 53'ü Müslümandır. Türk Masonlarının çoğu ise ordudandır.

O sıralarda Locanın Üstadı Muhteremi Louis Amiable⁽²⁷⁾'dir ve Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa tarafından da desteklenmektedir. Ferik İbrahim Edhem Paşa K. ve Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa bu Locada 1868 yılında tekris olmuşlardır.

Mısır Hidivi Mehmed Ali Paşa'nın torunu olan Prens Mustafa Fazıl'ın serveti milyonlarla ölçüldüğü halde, gerek Yeni Osmanlılar hareketinin liberal önderlerinden biri, gerekse Namık Kemal ve Şinasi gibi birçok Osmanlı aydınının mali destekçilerinden biri olarak biliniyordu. Ayrıca en yakınındaki yardımcılarından çoğu da - katibi Vasıf Azmi Efendi, iki yaveri Hüseyin Galib Bey ve Ahmed Celal Bey, başhademesi Mehmed Hamdi Efendi- *l'Union d'Orient*'e katılarak Locanın içinde oldukça büyük bir "Mısırlı" kümesi oluşturmuştur.

Amiable'nin Fransa'ya dönme kararının ardından Locanın Üstadı Muhteremi seçilen nüfuzlu bir gazeteci olan Nicolas Bordéano, herkesle olduğu gibi, dönemin sadrazamı Mehmed Emin Paşa⁽²⁸⁾ ile de yakın ilişkiler içindeydi; ancak Mehmed Emin Paşa'nın *l'Union d'Orient* içinde de kalabalık bir şekilde yer alan liberal Osmanlılara açık bir düşmanlık beslediğini herkes biliyordu. Prens Mustafa Fazıl ve dostlarıyla önceden birçok kez polemığe girmiş olan bir kişinin dostluğu kuşku yaratan bir durumdu ve çok geçmeden Mustafa Fazıl ve Kardeşleri, 1869 sonunda Bordéano seçilir seçilmez, istifa ettiler.

(27) *Louis Amiable (1837-1897) Fransız Masonluğunun 19. yüzyılının ikinci yarısının ileri gelenlerinden biridir. Türkiye'de bulunduğu sırada, 1868'de Rose-Croix Şövalyeliğine yükselmiştir. 1884'de Grand Orient'in 33. Derecesine getirilmiştir. Bundan sonra Conseil de l'Ordre üyesi olmuş ve Grand Collège des Rites'in Büyük Hatipliğine getirilmiştir. Masonluk tarihi hakkında birçok yapıtı vardır. Özellikle "Une Loge Maçonnique d'avant 1789", "R.L. Les Neuf Soeurs", "L'Internationale Noire et La Franmaçonneris" ve ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda Masonluğun durumu hakkında çok ilginç bir raporun sahibidir.*

(28) *Mehmed Emin Paşa (1813-1871): Kıbrıslı Hüseyin Efendi'nin oğludur. Öğrenimini Londra ve Paris'te tamamladı. 1854'te Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa'nın önerisiyle sadrazam yapıldı, ancak kısa bir süre sonra Mustafa Reşit Paşa ile anlaşmazlığa düştü ve İngiliz büyükelçisinin de etkisiyle sadrazamlıktan alındı. 1859 ve 1860 yıllarında ikinci ve üçüncü kez sadrazamlık görevine getirildi. Tahta gelen Abdülaziz ile ters düşünce 1861 yılında görevinden alındı.*

Bir başka Mısırlı Prens, Mustafa Fazıl Paşa'nın akrabası, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Abdülhalim (Halim) Paşa, *Şûra-yı Âli-i Osmanî* adıyla 1861'de Maşrik-ı Azam'a bağlı Osmanlı Yüksek Şûra'sını kurmuştur. Prens Mustafa Fazıl Paşa (Hidiv İsmail Paşa'nın Kardeşi), *l'Union d'Orient* Locasını terkederek Şûra-yı Âli-i Osmanî'ye girmiş ve arkasından da önemli sayıda Mısırlı bir üye gurubunu sürüklemiştir. Türkiye Yüksek Şûrası'nın kurucuları da Prens Halim Paşa, Prens Mustafa Fazıl Paşa ve *l'Union d'Orient*'den ayrılan Mısırlı kardeşlerdir.

Diğer taraftan, Namık Kemal'in ismine ise, *I Proodos* (Terakki) adını taşıyan ve üyelerinin çoğunu Rum azınlıkların olduğu bir Locada rastlanmaktadır. Bu Loca da, Fransa Maşrik-ı Azamı'nın verdiği yetki sayesinde, 28 Ocak 1868'de İstanbul'da kurulmuştur. Üyelerini Rum azınlıklardan toplamak eğiliminde olduğu halde hiçbir zaman fazla dışlayıcı bir eğilim göstermemiştir. Otuz yıllık varlığı boyunca önemli miktarda Rum olmayan üyeyi de kabul etmiştir. Bunlar arasında Şehzade Murad, kardeşi Şehzade Nureddin ve Şehzade Kemaleddin gibi önemli şahsiyetler de bulunmaktadır.

31 Aralık 1870'de Üstadı Muhteremlik görevi Cleanthi Scalieri⁽²⁹⁾'ye geçmiş ve onun zamanında Loca büyük bir gelişme içine girmiştir. Çoğu Yunanlı olan Hıristiyanların yanı sıra, sarayda ve devlette büyük makam sahibi pek önemli Müslüman şahsiyetler de bu Locada görülmektedir. Cleanthi Scalieri de, imparatorlukta çeşitli milletlerin aynı çatı altında kardeşçe bir arada yaşamalarından yanaydı ve Locasının kapılarını sonuna kadar Yahudilere ve Müslümanlara açmıştı. *l'Union d'Orient*'de olduğu gibi, toplantılara Türkçeyi o da sokmuştur. 1872 Ekim'inde bu Locada, 19'u Türk olan 68 üye bulunmakta ve Türkler arasında okuduğumuz bir ad; "Kemal, Mehmed Namık edebiyatçı", dikkatimizi çekmektedir.

Üye listesinde ilgimizi çekenlerden biri de, Asaf Süleyman Bey'dir. Tamer Ayan K.'in anneanesinin dayısı Bursa valisi Ahmet İzzet Paşa'nın oğlu gazeteci ve şair Asaf Süleyman K. (Bağdat 1841 -İstanbul 1913) *I Proodos* Locasında 1872-1873 yılları arasında Mason olmuştur.

(29) *Cleanthi Scalieri* (Ölümü 1880): *Annesi Yunanlı, babası İtalyan çok zengin bir aileye mensuptur. İstanbul Rum Cemaatinin önde gelen kişilerinden biridir ve Proodos Locası Üstadı Muhteremliğini yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğunu oluşturan ulusların kardeşçe yaşamasına taraftardır. Locasının kapılarını Musevi ve Müslümanlara açmış, l'Union d'Orient Locası'nı örnek alarak Türk Dilini Loca çalışmalarına sokmuştur. V. Murat'ı kaçırma plânı başarısızlıkla sonuçlanınca, bir gemiyle Atina'ya kaçmak zorunda kalmıştır.*

Asaf Süleyman K., Ali Suavi'nin yakın arkadaşıdır. 1878 tarihinde Çırağan Sarayından Ali Suavi ve bazı Masonlarla birlikte V. Murat'ı kaçırma olayı ile ilgili görüldüğünden üç yıl Sakız adasına sürgüne gönderilmiştir. Meşrutiyetten sonra İstanbul'a dönmüştür. *Basiret, Tarih ve Vakit* gazetelerinde yazılar yazmıştır. (30)

20 Ekim 1872'de, bu listeye, pek önemli bir yeni üye eklenir: Sultan Abdülmecid'in büyük oğlu Şehzade Murat Louis Amiable'nin evinde, alabildiğine gizlilik içinde Masonluğa girmiştir. Aynı yılın 8 Aralık toplantısında Şehzade, 2 ve 3'üncü sembolik dereceleri almıştır. Kısa bir süre sonra, Eylül 1873'de kardeşi Şehzade Nureddin ve Ağustos 1874'de ise Şehzade Kemalettin Efendiler de bu Locaya kabul edilmişlerdir. Bu tekrisler Fransa Maşrık-ı Azamı'nda büyük memnuniyetle karşılanmıştır.

Şehzade Murad'ın, Scalieri ile dostluk ilişkileri vardı. Masonluğa girdiği aynı yıl, Şehzade Murat, Namık Kemal'in girişimi üzerine Mithat Paşa'yla temas kurmuştur. Şehzade, böylece Locadaki üyeler arasında en samimi yardımcılarından kimi insanları bulmuştur. Öyle olduğu içindir ki, 1876'da, sadece üç aylık bir saltanattan sonra, V. Murat, hastalığı gerekçesiyle tahttan uzaklaştırılıp da, II. Abdülhamit mutlakiyetini kurmaya başladığında, bu dostluk ilişkisi Scalieri'nin masonik hayattan düşmesine yol açmıştır. Abdülhamid'in tahta çıkışı *I Proodos* ve Scalieri için tam bir felaket olmuştur. Birkaç haftalık askıya alınmayı müteakip tekrar başlayan çalışmalarda Kardeşler arasında uzlaşmaz çelişkiler bulunan hiziplerle birbirlerine düştüler. Sonunda Scalieri günah keçisi oldu ve çeşitli gayrinizami davranışlarla suçlanarak -özellikle de mahfil kasasından zimmetine para geçirmekle- Kasım 1876'da Üstadı Muhteremlik görevini bırakmak zorunda kaldı. Temmuz 1878 yılında bir muhbir içlerinde Scalieri'nin de bulunduğu bazı Masonları, Sultan Murad'ı hapsedildiği Çırağan Sarayı'ndan kaçırmaya çalışmakla suçladı. Bu bilgiler doğrultusunda baskın yapan polis bazı komplocuları gerçekten de ele geçirdi. Scalieri ise suç delili sayılabilecek bazı belgeleri de yanına alarak kaçacak zamanı zor buldu. Bu durum sonunda Türkler kitlesel halde panik vaziyette Locayı terk ettiler. Ve yıl sonunda (1878) Locada Namık Kemal de dahil olmak üzere hiçbir Türk kalmamıştı.

Namık Kemal'in, uğruna bütün yaşamını feda ettiği özlem ve fikirlerle böylesine uygun bir amaç taşıyan bir harekete katılmasında, şaşıl-

(30) *Asaf Süleyman: Meydan Larousse, Cilt I., sayfa 709; Paul Dumont, Osmanlılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk, YKY, 2000, sayfa 197*

cak bir şey yoktur. Namık Kemal'i sadece masonik ideolojinin bir parçası olarak görmek tabii ki yersizdir. Ancak onun yazılarında aktardığı konular ile aynı dönemde Masonların ilgilendikleri temaların çarpıcı benzerliği dikkat çekicidir; ilerleme, özgürlük, adalet, demokrasi ve vatan.

Paul Dumont⁽³¹⁾, masonik fikirler ile Namık Kemal'in görüşleri arasındaki ilişkiyi şu şekilde tanımlamaktadır:

"Namık Kemal belki de mabedin sütunları arasında sık sık çınlayan özgürlük sözcüğünü duyma fırsatı bulduğu için onu siyasi ve felsefi söyleminin dayanaklarından biri haline getirmiştir. Antolojiler Namık Kemal'den şu ifadeyi saklamışlardır: "Hürriyet insan için besin kadar vazgeçilmezdir". Abdülaziz'in aydınlara karşı baskısını artırdığı bir dönemde ise İbret'te çıkan bir makalesinde şu ifade yer almaktadır: "İnsanların hakkı ve amacı sadece yaşamak değil, hür yaşamaktır". Bu özgürlük Kemal'e göre sınırsız değildi. Herkesin temel haklarının korunmasını ve buna paralel olarak herkesin kanun karşısında eşitliğini güvence altına alacak kuralları koymak da topluma, esas olarak toplumsal yapıyı taçlandıran devlete düşüyordu. Ancak bu fikirlerin ortaya atıldığı 19. yüzyılın ortalarında, Namık Kemal kıratında bile olsa, Müslüman bir Masonun tamamen laik, İslam'ın denetiminden kurtulmuş bir siyasi ve toplumsal sistem tasavvur edebilmesi için vakit kuşkusuz çok erkendi. Buna rağmen, Namık Kemal en azından modern bir devletin keyfi yönetime ve adaletsizliğe razı olmayacağını; toplumsal bünyenin işleyişinin herkes tarafından kabul edilen ve mevki ya da etnik ya da dini aidiyet farkı gözetilmeksizin herkese uygulanan genel kurallara uydurulması gerektiğini yüksek sesle dile getirmeyi bilmiştir.

Hukuka saygılı ve özgürlük dağıtıcı bir devleti savunan yazılarında İslam'a da sahip çıkan Kemal, Mason Biraderleri gibi, Türkiye'de kesin bir kuvvetler ayırımı ve topluma özelemlerini dile getirme olanağı sağlayabilecek meşruti bir rejimin kurulmasını talep ederken, İslam'a çok daha ısrarlı göndermelerde bulunur. En önemli makalelerinden biri İslami kurumlar içinde meşveretin⁽³²⁾ önemli yerini hatırlar.

(31) Paul Dumont (Lübnan, 1945): Çağdaş Türk dili, edebiyatı ve tarihi profesörü. Centre National de la Recherche Scientifique'de (CNRS) araştırmacı olarak bulundu. Strasbourg Üniversitesi ve CNRS bünyesindeki farklı görevlerinden sonra halen İstanbul'daki Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nün (IFEA) müdürlüğünü yaptı.

(32) Meşveret: Hükümdarın, devletin üst yöneticilerinin, ulema ve komutanların topluca görüşlerini alması, onlara danışması. İslami yönetim kurallarından biridir ve hükümdarı bağlayıcı nitelik taşımaz.

latır ve meşruti hükümet düşüncesinin yeni bir fikir olmayıp, eski adetlere tamamen uygun düştüğünü vurgular.

Haliyle bu "gelenğe geri dönüş"örtüsü altında söz konusu edilen, Masonluğun idealleriyle tam bir uyum içinde, mutlakiyetin kaldırılması ve meşruti monarşinin temel dayanaklardan birini oluşturduğu liberal bir programın uygulanmaya konmasıydı..

Namık Kemal kendi kuşağındaki birçok aydın gibi, bir yandan kökünü İslam gelenğine dayandırırken, diğer yandan Osmanlı İmparatorluğu'nun ödünsüz batıllaşmasından yanaydı....

Müslüman reformcu mu, Mason mu? Biri diğerine kesinlikle engel değildi...."

İrene Melikoff⁽³³⁾ Namık Kemal'in Masonluğuna ilişkin ilginç saptamalarda bulunmaktadır;

"Namık Kemal'in böyle bir harekete katılması sürpriz olmamakla beraber, şu noktayı saptamak da ilginç: Namık Kemal, Masonluğa hiç kuşkusuz Avrupa'da bulunduğu sırada girmiştir. Ancak, göze ilk çarpan nokta da şu: İngiliz Masonluğuna girmiş Mustafa Reşit Paşa, Midhat Paşa ya da Prens Mustafa Fazıl Paşa gibi ünlü Türk Masonlarının tersine, Namık Kemal, Fransız Maşrik-ı Azam'ına bağlı bir Locaya girmiştir. Gerçekten, Batı'ya olan hayranlığına ve Osmanlı İmparatorluğu'nu modernleştirmeye çalışanlara sağladığı desteğe rağmen, şunun farkındadır: Batı'nın girişi, İmparatorluğu Avrupa'ya bağımlı bir devlet haline düşürecektir. İlerleme ve reform arzusuna rağmen, Namık Kemal, bir bütün olarak Osmanlı yurduna derinden

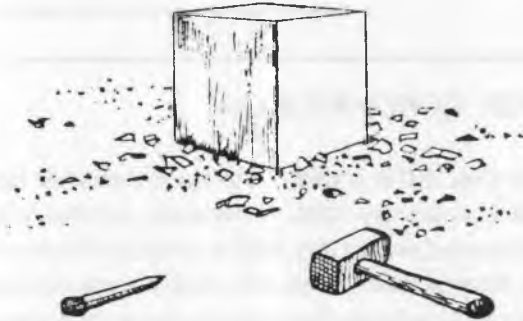
(33) İrene Melikoff (doğm. 1917): Babası Bakülü bir Türk, annesi Rustu. Petrolcülük işleriyle uğraşan ailesi Ekim Devrimi olunca Finlandiya'ya kaçar. Oradan Fransa'ya giderek Paris'e yerleşirler. Melikoff babasının kütüphanesinde 14 yaşındayken Hafız Divanı'nı, Ömer Hayyam'ı ve Sadi Şirazi'yi okur. Sorbon Üniversitesi'nde önce İngiliz edebiyatını bitirir. Daha sonra ise Şark dillerine ve Türkolojiye devam eder. Fars dili ve edebiyatını öğrenir. Safaviler üzerine çalışır. Prof. Adnan Adıvar'ın öğrencisi olur. Ünlü İslam araştırmacısı Louis Massignon onu Sufiliği araştırmaya yöneltir. Fuat Köprülü ve Ömer Lütfi Barkan'la yakın ilişki içinde olur. Türk destanları üzerine çalışan Melikoff mistisizmi öğrenmek isterken Alevilikle karşılaşır. Çalışmalarını Alevilik üzerine yoğunlaştırır. Türkoloji'ye katkısı 1968 yılında Strasbourg Türk Etüdları Enstitüsü direktörü olmasıyla hız kazanır. 1970 yılından beri yayınlanan önemli bir Türkoloji dergisi olan Turcica'nın da kurucusu olur. Ünlü matematikçi Salih Zeki'nin oğluyla evlenen Melikof bir süre de Türkiye'de yaşar.

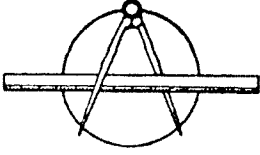
derine bağlıdır. Ülküsü, bir modern devlettir ama bu devlet, İslam gelenekleri içinde Doğulu kalacak, Müslümanları olduğu kadar Hıristiyanları da içine alan bir Osmanlı yurdu olacaktı ve bütün bunlardan dolayı, istilacı Batı'ya karşı, bir denge sağlayabilecekti. "

Namık Kemal, düşün insanı olarak ve sanatçı olarak dönemine damgasını vurmuş, birçok aydın insana örnek olmuştur.

KAYNAKLAR

- Ali Fuat Cebesoy, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İnkılâp Kitapevi, 1999.
- Cemil Koçak, *Yeni Osmanlılar ve Birinci Meşrutiyet*, İletişim Yayınları, 2003
- Irene Melikoff, *Namık Kemal'in Bektaşiliği ve Masonluğu*, Amaç Yayıncılık, 1988
- İsmet Bozdağ, *Abdülhamit'in Hatıra Defteri*, Pınar Yayınları, 1985
- John Freely, *Osmanlı Sarayı, Bir Hanedanlığın Öyküsü*, Remzi Kitapevi, 2002.
- Mustafa Nihat Özön, *Namık Kemal ve İbret Gazetesi*, YKY, 1997
- Paul Dumont, *Osmanlıcılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk*, YKY, 1999
- Selçuk Akşin Somel, *Osmanlı Reform Çağında Osmanlıcılık Düşüncesi*, İletişim Yayınları, 2003
- Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesi, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, İletişim Yayınları, 2003
- Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayıncılık, 2003
- Şükran Kurdakul, *Namık Kemal, Altın Kitaplar Matbaası*, 1991





QUATUOR CORONATI (YA DA TAÇLANDIRILMIŞ DÖRTLÜ)

Hasan AKDENİZ

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde gönderdiği kaynaklarla yardımlarını esirgemeyen Almanya Birleşik Büyük Locası'na bağlı 808 No.lu Quatuor Coronati Araştırma Locasının Sekreteri Winfried Brinkmann Kardeşime şükranlarımı sunarım.

Hasan AKDENİZ

ARS QUATUOR CORONATORUM

Quatuor Coronati (No. 2076) is title of the world's premier lodge of research founded in England in January 1886. In Germany another lodge for Masonic research named Quatuor Coronati (No. 808) is working in Bayreuth. This is a study trying to explain, what Quatuor Coronati is, what the relation between Masonry and Quatuor Coronati is and why this title is chosen as the name of these lodges.

The legends from the history will enlighten us during our journey in the past. The corresponding Lodge in Turkey is Mimar Sinan, the name of the legendary Turkish architect lived in the 15 and 16 th centuries and left hundreds of magnificent work behind fascinating the observers. The meaning of Quatuor Coronati can be defined as "The Crowned Four" which has gained its name from two different Christian legends. In all ancient scripts, drawings and carvings, "The Crowned Four" are always shown with the tools such as the square, the compasses, the gavel, the plumb and the balance and are therefore highly respected by all masons and is regarded as the founders of Freemasonry.



HKEMBL'na bağlı olarak alışan Araştırma Locasının adı MİMAR SİNAN ARAŞTIRMA LOCASI'dır. Yılda dört kez yayınlanan derginin de adı yine MİMAR SİNAN'dır. Mimar Sinan Locası'nın kurulmasında örnek olan Batı lkelerindeki araştırma localarının adı ise "Quatuor Coronati"dir. Quatuor Coronati tamamen bir Hıristiyan kültü olup efsanesi MS 3. ve 4. yy' a dayanır.

Buğn Roma yakınlarında Monte Celio' da aynı adı taşıyan bir kilise de vardır. Quatuor Coronati kelimelerinin Türkçeye tercümesinden "Talandırlışmış Dörtlü" anlamı çıkar ki, insanın aklına ister istemez kimdir bu Talandırlışmış Dörtlü sorusunu getirir.

Hıristiyan tarihindeki kaynaklarda Talandırlışmış Drtlye ait değişik sayıda, değişik zamanlarda ve değişik yerlerde yaşamış iki ayrı efsaneye rastlanır. Her iki efsanenin ortak yanı adları geçen kahramanların hepsinin Martyr (=din şehidi) olarak anılmalarıdır. İslam görüş ve inanca dar anlamda uymasa da Hıristiyan inançlarına bağlı kalarak Allah yolunda canlarını feda etmiş olanlar Hıristiyanlar tarafından din şehidi olarak anılmaktadırlar.

Quatuor Coronati Efsanesi Roma tarihinin en zor ve en karmaşık hikyesidir. İnşaatlarda alış

şan taş ustaları ve heykeltıraşlar Quatuor Coronati'yi hamileri ve pirleri olarak kabul etmişler, yapıtlarında onların heykel ve resimlerini pergel, iletke, çekiç, taşçı kalemi, terazi, şakul ve tokmak tutarlarken anlatmış ya da göstermişlerdir. Efsanenin karışıklığı ve belirsizliği, birinci grupta Panonya' da yaşamış beş taşçı ustasından bahsedilirken, ikinci grupta dört Romalı askerin, toplam dokuz kişinin adının geçmesi ile daha da artmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar belli başlı dört kaynakta toplanırlar:

1. Roma İmparatorluğu'nun henüz Hıristiyanlığı kabul etmediği, ancak halkın bu dini seçmesine izin verildiği dönemlerde Roma Kiliselerinin Din Şehidi gününü andıkları ve diğer önemli günleri de gösteren takvim,
2. 354 yılına ait Furius Dionysius Philocalus'un Depositio martyrum adlı yapıtı,
3. Martyrogiium Hiermonium adlı ve Roma Kilisesinin 5. yy'ın başlarında önemli günleri içeren takvimi,
4. Yazarı bilinmeyen, ancak "Philosophus Prophyrius" tarafından kaleme alınan kopya Passio SS. Quattuor Coronati adlı ağıtta dört (beş) Panonya'lı şehit anlatılmış, olayın yeri de tarif edilmiş, an-

cak bu yapıtın sonuna Cornicularii denilen dört Romalı asker görevlinin acıklı hikâyesi eklenmiştir. Bu kopyanın çıkış tarihinin 5. yy ya da 6. yy.'ın başı olduğu kabul edilir.

Yukarıda adı geçen kaynaklara dayandırılarak, olayların tarih ilmine göre değerlendirilmesi bugüne kadar mümkün olamamıştır. Daha sonraki çok sayıda ki şehitlik efsanesinde eski anlatımlar süslendirilmiştir. Passio SS. Quatuor Coronati'de saf ve dini inanca dayalı anlatıma karşılık 13. yy.'dan kalma Jacobus de Voragine'nin Legenda aue- ra'sında Quatuor Coronati taş yontucuları loncasının meslekî hamileri olarak gösterilmişlerdir. Diğer taraftan Londra'daki Q. C. Locasının Volume 1 adlı yayınında Woodford K., British Museum'da bulunan 12-13. yy.'dan kalma Arundel MS adlı Latince bir metni İngilizce tercümesi ile vermektedir ki, Arundel yine yukarıda adı geçen Porphyrius'un Eski Yunanca ve Petrus MS adlı Latince metinlerden kaynaklanmaktadır.

Panonya'lı Taçlandırılmış Dört'lünün Efsanesi (*Porphyrius' a göre*)

Panonya tarihteki Roma İmparatorluğu hudutları içerisinde bugünkü Avusturya ve İtalya sınırının doğusunda, Hırvatıs-

tan'ın Güney bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgede yaşayan Claudius, Castorius, Simphorianus ve Nicostratus "mirificos in arte quadroratoia" –Türkçeleştirilirse– "taşı küpleştirme" ustalarıdır. MS 302 yılında İmparator Diocletian'a, tatilini geçirmek üzere gittiği Panonya'da daha önce gizlice Hıristiyan dinine girmiş olan bu dört taş yontucusu takdim edilir. İmparator onlardan çeşitli heykeller ve kaplar yapmalarını ister. Bu dörtlüye çalışmaları sırasında Simplicius adında bir çırak yardım etmektedir. Simplicius bir türlü ustaları gibi taş yontamamaktadır. Bu işin sırrını sorduğunda ona kendi yonttuklarına tapınmamasını, Tanrı'ya inanır ve teslim olursa kalemini ve çekicini maharetle kullanacağı söylenir ve bu gerçekleşir. Dörtlü artık beşli olmuştur. Diocletian zamanında sanatkâr sınıfı ile filozof sınıfı arasında çekişme vardır. Bu beşlinin Hıristiyan oldukları, krala iletilir ve o da onlardan bazı kaynaklara göre Sağlık ve İlaç Tanrısı, diğerlerine göre Güneş Tanrısı Æsculapius'un heykelini yapmalarını ister. Hıristiyan Taş Yontucuları bunu reddedince yargılama sonunda ölüm cezasına çarptırılırlar. Cezanın infazı için aç köpeklere atılırlar, fakat köpekler onlara dokunmazlar; bunun üzerine diri diri kurşun tabutlara konularak bataklığa atılmalarıyla infaz gerçekleş-

şir. Bazı kaynaklara göre mahkûmlar henüz canlı iken akreplere sokturulup, cesetleri kurşun tabuta konulup bataklığa atılır. Cesetleri 42 gün sonra Nicodemus adlı başka bir Hıristiyan tarafından bulunur, bataklıktan çıkarılır ve saklanır. 354 yılında Kilise tarafından çıkarılan takvimde bu olaya atfen 8 Kısım, Dinî Şehitler günü olarak gösterilir.

595 yılında ise Roma'da Mon Caelius'da bir kilise inşa edilir. 7. yy'da Roma Via Labicana'daki mezarların Dört Din Şehidine ait olduğuna işaret edilir. Panonya'da bu şekilde bir onurlandırma olmadığına göre cesetlerin Roma'ya taşındığı kabul edilir. Yine de beşinci cesedin ne olduğu hakkında bilgi yoktur. Yanıtlanamayan başka sorular, neden bu taş yontucularının yaşadıkları ve öldürüldükleri yerden çok uzağa gömüldükleri, mezarlar Roma Via Labicana'da iken kiliselerinin neden Mon Caelius'da olduğudur. Hatta Simplicius'un hiç var olmadığı, sonraları olayı daha fazla dramatize etmek için eklendiği de iddia edilir. Tüm bu çelişkilere rağmen Panonya eyaletinde ölümü tadan dört din şehidinin Roma vatandaşı oldukları ve ölümlerinden sonra Roma'ya getirildikleri ve orada onurlandırıldıkları konusunda bir fikir birliğinden söz edilebilir. Bir başka görüş de bu efsaneyi

toplayan kişinin Panonyalı olduğu, ülkesini onurlandırmak için bu olayı oraya kaydırıldığıdır. Porphyrius'a göre öldürülme olayı 302 yılının 8 Kasım günü gerçekleşmiştir ve bu tarih Eusebius'un kroniklerinde de doğrulanmıştır.

Dört Romalı Askerin (Cornicularii) Efsanesi (Petrus'a göre)

Hıristiyanlara yapılan zulümde tüm Roma İmparatorlarını geride bırakan Diocletian Sezar kendi inandığı Tanrılar adına yaptırdığı mabetleri süslemeye çok düşküdü. Panonya'daki katliamdan iki yıl sonra oradan özel olarak kestirip getirttiği değerli mermerler ile süslettiği tapınakta, askerlerinden inandığı Tanrısı Æsculapius'u onurlandırmalarını ister. Fakat Victorionus (Victorinus), Severus (Secundus), Carpophorus ve Severianus adındaki daha önce Hıristiyanlığı kabul etmiş olan askerler bu emri yerine getirmezler. Onlar da ölüm cezasına çarptırılırlar ve vücutları köpeklere parçalattırılarak öldürülürler. Beş gün yollarda kalan cesetleri Sebastianus ve Papaz Melchides toplarlar ve Lavica yolunda bir yere gömerler. Bu dörtlü ilk zamanlar 8 Ağustos gününde anılmışlarsa da bu tarih diğeri ile birleştirilerek 5. yy. başlarından itibaren 8 Kasım'a alınmıştır. 200 sene son-

ra Papa Honorius onların onuruna bir kilise yaptırır. 9. yy'da Papa Leo, Celio tepesindeki kiliseyi restore ettirir ve bu dokuz kişiyi onurlandırarak kilisenin adını "Santi Quatro Inconanati" koyar. O zamanki İtalyancadaki Inconanati sözcüğü Latincedeki Coronati ile eş anlamlıdır. 6. yy'dan itibaren Celio tepesinde yapılan anma törenlerine Roma İmparatorlarının da katılmaları, Quatuor Coronati'nin yapı ustaları arasında olduğu kadar Roma Lejyonerleri arasında da itibarlı olduklarını gösterir.

Kilise tarihçileri Quatuor Coronati adının menşeyini araştırmışlar, fakat çelişkilerden başka bir şey elde edememişlerdir. Bunlardan Wilhelm Begemann, Quatuor Coronati teriminin, Quatuor Cornicularii olması gerektiğini, bunun bir yazım hatasından kaynaklanabileceğinden ya da olayı süslemek amacıyla Quatuor Coronati olarak kayıtlara geçtiğini ileri sürmüştür. Eğer Quatuor Coronati adının Romalı askerî memur anlamına gelen Cornicularii'den kaynaklandığı kanıtlanabilseydi, taçlandırılan bu dörtlünün sadece askerî anlamı olurdu ve yapı ustaları ile bir ilgisi kurulamazdı, sonunda bugün Quatuor Coronati'nin Masonluktaki varlığı tartışılırdı.

Buna karşılık Karl Demeter araştırmaları sonunda Quatuor

Coronati deyiminin aslının "Quadraturii Kronidis" olduğunu kanısına varır. Ona göre Quadraturius (*Quadraturii'nin tekili*) Romalı Taşçı Ustalarının lâkabıdır (*mirificos in arte quadratoia = taşı küpleştirme ustası*), Koronides ise Askelepios Papazı demektir. Yazar çalışmasında bu taşçı ustalarının başlangıçta Mitra dinine hizmet eden din adamları olabileceklerinden bahseder.

Son zamanlardaki araştırmalarda kaynaklar Romalı askerlerin tarafına doğru eğilim kazanmış olmasına rağmen, her iki grup da şehitler olarak kabul görmüş, kutsanmış ve anılarına şiirler yazılmış, ağıtlar yakılmıştır.

Quatuor Coronati İkonografisi

İtalya

Caelius Tepesindeki Via SS. Quattro Coronati ve Via dei Qercenti'nin kesiştikleri köşede bulunan SS. Quatuor Coronati Kilisesi ilk defa MS 499 yılında Tituli Aemilianaes olarak anılmıştır. 1912 - 14 yıllarında bu bölgede yapılan kazılardan bir bulgu elde edilmemesine rağmen "Aemilianaes" adının 5. yy'da şehitleri onurlandırmak amacıyla kilise tarafından kullanıldığı, o devirden kalan yazılardan anlaşılmaktadır. Bugün var olan kilise-

nin yerinde 5. yy'da bir bazilika olduğu, 7. yy ve 9. yy'da restore edildiği bilinmektedir. 1084 de Norman istilasında zarar gören bazilika, 1111 yılında Papa Paschalis zamanında yeniden inşa edilmiştir. Eski bazilikaya ait yazılar, bugünkü yapının 2. avlusunun girişinde yer almaktadır. Yapı çeşitli mimari özelliklerinin yanında kızıl tuğladan duvarları ve çan biçimindeki kulesi ile etkileyici bir görünüm kazanmış, 1246 yılında yapılan Konstantin'i kutsama töreninde "Heykeltıraşların ve Taşçı Ustalarının Kardeşliğinin Manastırı" (Confaternita delgi Scultori e Scapellini) olarak adlandırılmıştır.

Daha sonra yapılan resim ve heykel eklemelerinde çeşitli dini figürlerin yanında avadanlıklarını taşıyan beş Panonyalı ve dört Romalı şehidin resim ve heykellerine rastlamak mümkündür. 14. yy'da Quatuor Coronati'nin yapı ustalarının ve taşçı ustalarının birliklerinde hami olarak kabul edildikleri görülür. Pavia'daki S. Pietro in Ciel d'Oro kilisesinde bu açıkça bellidir. Siena (Toskana) katedralinin genişletilme çalışmalarında, 1386da taşçı ustaları Quatuor Coronati adına 8 Kasım anmak amacıyla yaptıkları ek yarım kalmış ve hizmete hiç alınmamıştır.

Orta Çağ'da gotik tarzda yapılan birçok kilisede ve mevcut olanla-

ra yapılan ekler ve restorasyonlarda ressam ve heykeltıraşlar Quatuor Coronati'ye ait figürleri oldukça fazla kullanmışlar, bunlardan bazıları aradan geçen zaman içerisinde harpler sırasında zarar görmüşlerdir.

Almanya, Avusturya, İsviçre

İtalya'dan Alplerin Kuzeyine doğru yayılan Quatuor Coronati kültürüne ait ilk izlere 12. yy'ın başlarında Baden - Wüttemberg civarında Kasım ayında yapılan anma toplantısında bastırılan madalyonlarda rastlanır. Yapı sanatına ait loncaların kanun ve düzenlemelerinde, Quatuor Coronati'nin anlamı, önemi ve sanatın hamileri oldukları sıkça vurgulanmıştır. Çırak ve kalfalara bunlar özellikle öğretilirdi. Taşçı ustalarının loncasında yapılan duaya " Babanın, oğlun ve

Kutsal Ruhun adına, bakire Mer-yem adına ve taçlandırılmış dört din şehidinin adına" sözleri ile başlanırdı. Orta Çağın sonlarına doğru Quatuor Coronati'yi kilise süslemelerinde görmek mümkündür. Aachen'deki Hubertus - Karl Manastırında Taçlandırılmış Dörtlünün resimleri, İmparator Büyük Şarl'ın resmi yanında yer almaktadır.

Diğer şehirlerdeki kilise ve manastır yapılarında Dörtlü hep Yapı Ustası elinde tesviye, Heykeltıraş elinde taşçı kalemi, Taşçı Ustası elinde çekiç ve Parlaticı elinde açölçer avadanlıkları ile tasvir edilmişler ve birliklerinin hamileri olarak kabul edilmişlerdir. 16. yy da Wertheim/Main'da inşa edilen resmî bir binanın girişinde yer alan kabartmalar ve altındaki yazılar ilginçtir:

Elinde balta tutan Claudius'un kabartma ve adının altında

"Yerini ve zamanını bilen için baltanın sanatı yeter"

Kurşun Terazi tutan Symphorianus'un altında:

"Kaba olanı işaret eden terazi övülmeli"

Pergel tutan Nikostratus'un altında:

"Pergel sanat ve doğruluktur. Allah'tan büyük (yüksek) yoktur"

Cetveli tutan Castorius'un altında:

"Cetvel gençlikte ve yaşlılıkta sanatın gereğidir, elden bırakılmamalıdır"

Almanca orijinalleri birer beyit olan yazıların, yukarıdaki tercümelelerinde şiirsel ifadelerini kaybettikleri inkâr edilemez. Aşağı Avusturya'da Neunkirchen'de bulunan kilisede sütun başlarının Quatuor Coronati'nin başları bulunmaktadır. Yukarı Avusturya'da Steyr'de bulunan kilisede Quatuor Coronati avadanlıkları ile tasvir edilmiştir.

Viyana'da bulunan St. Stephan loncasına ait 1651 yılından kalan mühürde "Viyana Avusturya Taşçı Ustaları Kardeşliği" yazılıdır. Krallığın 1498, 1563, 1578, 1613 ve 1623 yıllarındaki emirleri ile zayıf düşen birliğin uzun mücadeleler sonunda tekrar güçlenmesi ile eski imtiyazlı duruma gelen sanatkarlar, yapıtlarında dörtlüyü avadanlıkları ile tasvir etmişlerdir.

İsviçre'de, özellikle Basel'de, bu devre ait yapılarda yine Quatuor Coronati tasvirleri yer almaktadır. 17. ve 18. yy'da zayıflayan lonca teşkilatı ile birlikte Quatuor Coronati süslemeleri azalmış ve yok olmuştur.

Fransa

Fransa'da Quatuor Coronati loncalarca hamî olarak gösterilmediklerinden onlara ait figürlere yapılarda rastlanmamaktadır. 1636 yılında Jaques Callot tarafından hazırlanan takvimde 8

Kasım Din Şehitleri Günü olarak gösterilir ve bu günün yaprağında arenada parçalanması için köpeklere atılan Castorius' un resmi bulunmaktadır.

Belçika ve Hollanda

Orta Çağın sonlarına doğru deniz ve kara ticaretinin önem kazanması Benelüks ülkelerin zenginleşmesine ve böylece ekonomide inşaat sektörünün de gelişmesine yol açmıştır. Bu da güçlenen yapı ustaları birliklerinde Quatuor Coronati'nin en yüksek seviyede onurlandırılmasını sağlamıştır. Önemli bütün şehirlerde birleşen yapı ustaları örgütleri birçok manastır ve kilisenin yapımında görev almışlardır. 1423 yılında Antwerp'de "De Vier Ghecroonte" adlı lonca binasının mevcudiyeti bilinmektedir ve Taçlandırılmış Dörtlü bu loncaların hamileridirler.

1471 de Brüksel'de duvarcılar, taşçı ustaları, heykeltıraşlar ve çatı ustaları Dört Taçlandırılmışlar adıyla birleşirler ve çırak, kalfa, usta derecelerini katı kurallarla tanzim ederler. Bu hiyerarşik düzen zamanla iç çekişmeler ve ustaların baskılarına baş kaldıran kalfaların direnişleri sonunda zayıf düşer. Gent'te Dört Taçlı olarak adlandırılmışların 16. yy'dan beri geçmişte yaşadıkları bilinmektedir. Brüg-

ge'de 1469'dan itibaren loncanın kendine ait bir manastırı ve binası vardır.

Quatuor Coronati hakkında bilinen en eski süsleme 1540 yılından kalan, Brüksel'de bulunan Kutsal Katarina Kilisesindeki resimlerdir. Bu resimlerin merkezinde taşçı ustalarının çalışmalarının yanında, bunların Aeskulap heykelini yapmayı reddetmeleri, yargılanmaları yer alır. Resmin kenarlarına doğru her yönde belli bir grup sanatkar topluluğu ve onların avadlıkları görüntüde ön plana çıkar. Bu resimde Sezar Diocletian oriyental giysilerle tasvir edilir. Bunun nedeni Batı'nın her türlü barbarlığı ve düşmanlığı Doğu kavimlerinden bekleme ön yargısı olabilir.

Yaklaşık 100 yıl sonra bu resme yapılan Barok stildeki eklemelerle efsanenin eksik kalan kısmı tamamlanır. Resimde öldürme sahnesi ile birlikte gökten bulutlar arasından gelen ve palmiye yapraklarından yapılmış taçları taşıyan melekler yer alırlar. Resmin ön planında ustaların avadlıkları yerde yatmaktadır. Bu resmin bir parçası Napolyon Savaşları sırasında Lille'e getirilmiş olup, oradaki Sanat Müzesinde sergilenmektedir. Appingedam'daki Reform Kilisesinin 1950 yılındaki restorasyon çalışmalarında mevcut boyanın altın-

da başka bir resmin olduğu görülür. Reform hareketinden sonra sürülen boya dikkatlice kazınır ve altından St. Andreas, St. Nikolas, diğer kutsal kişilerin resimleri ile birlikte ellerinde avadlıkları Taçlandırılmış Dörtlünün resimleri çıkar. Bunun gibi ülkenin birçok şehrinde, birçok dini ve resmi binada sanatkarlar, hamilerinin figürlerini resim, heykel, sütun başı, vazo ve diğer süslemelerde saymakla bitmeyecek kadar çok kullanmışlardır.

Büyük Britanya

İngiltere'de Quatuor Coronati'nin ne kültüne ne de onların pir olarak anılmalarına rastlamak mümkün olamamıştır. Londra'lı duvarcı ustaları Akino'lu St. Thomas'ı yüceltirlerken, Edinburg'lu ustalar Aziz Yahya'yı hamileri olarak seçmişlerdir. Yürütülen araştırmalarda bugün yerinde St. Alphege Kilisesi bulunan ve MS 619 yılında Roma akınları sırasında inşa edilen Canterbury'deki manastırda Quatuor Coronati ve onlara dokunmayan köpek ya da kurtlara ait resimlerin bulunduğu anlaşılmıştır. Eski kilisenin şehirde meydana gelen yangında kül olduğu sanılmaktadır. 1390 yılından kalma Regius el yazmalarında Dört Taçlandırılmış ve onların öldürülmeleri anlatılır. 15.

yy'ın ortalarından itibaren 8 Kasım'da Din Şehitleri anılırlar, ancak sanatkâr toplulukları arasında Quatuor Coronati' nin ayrıca bir onurlandırılmasına rastlanmamıştır.

Masonlukta Quatuor Coronati

1840 yılında yayımlanan "Poem on the Constitutions of Freemasonry" (*Hür Masonluğun Anayasaları Hakkında Şiir*) Britanya Adalarında Masonluğun tarihi hakkındaki ilk gerçek çalışmadır. Daha önceleri köklerini El Cabir (Algebra)'de ve Kaldeliler'de, Mısırlılar'da ve Eleusini-an'larda, Druid'lerde ve Dionysian'larda, Johannit ve Pisagoryen'lerde arayan İngiliz Masonları, arayışlarını kendi köklerine çevirmişlerdir. 45 sayfalık bir kitapçıkta yayımlanan şiir, British Museum'da Bibliotheca Regis el yazmalarında bulunularak J. O. Halliwell tarafından gün ışığına çıkarılmıştır. Bu şiirle birlikte 19. yy. İngiliz Masonları kendi atalarını Sancti (Kutsal) Quatuor Coronati nin koruyucu şemsiyesi altında bulurlar. Bu sır dolu Kutsal Kişiler 3. yy.'ın sonunda İmparator Diocletian tarafından şehit edilmişlerdir. Efsanenin yeri, oluşumu, kişilerin adedi, milliyeti, tarihler değişik versiyonlar arasında farklılık gösterse de hikâye olarak birbirlerine uyuyorlardı ve böylece bu Din Şe-

hitleri sanatkârların hamileri olarak kabul edildiler.

İngiltere'de 1884 yılında patentini alan, Ocak 1886'da Sir Charles Warren tarafından konsekrasyonu tamamlanan, Masonlukta dünyanın en eski araştırma lokası olan 2076 matrikül numaralı Quatuor Coronati Locası'nın ilk Üstadı Muhteremi yine Charles Warren'dir. History of Freemasonry adlı eseri hazırlayan Robert Freke Gould Kardeş, Warren Kardeşten sonra Üstadı Muhteremlik görevini yapmış bir kardeşdir. Locanın ilk Sekreteri G. W. Speth 1901 yılında Ebedî Maşrık'a göçünceye dek görevinin başında kalmıştır. 1887 yılında Yazışma Halkası (*Correspondence Circle*) tüm muntazam Üstat Masonlara, tüm muntazam Localara yazışmalar ve araştırmalar yapmak üzere törenle açılır. Locanın meşhur Ars Quatuor Coronatorum adlı yayını bugün dünyanın her yanında ilgi ile izlenmektedir. 1880 yılında Gould tarafından kaleme alınan ve yayımlanan "History", Quatuor Coronati Locasını dünyada bugün de kabul gören haklı yerine oturtur.

Halliwell'in bulduğu 1390 yılından kalma Regius Poem, diğer adıyla Masonic Poem'in 14. yy. İngilizcesi ile yazılmış orijinal metni ile Muh. Sahir Erman Kardeşin Regius'dan çevirisini 88. ve 89. sahifelerde de bulacaksınız.

Ars Quatour Coronatorum

*Pray we now to God almyght,
And to hys swete moder Mary bryght,
That we mowe kepe these artyculus here,
And these poynts wel al y-fre,
As dede these holy martyres fowre,
That yn thys craft were of gret honoure;
They were as gode masonus as on erthe shul go,
Gravers and ymage-makers they were also.
For they were werkemen of the beste,
The emperour hade to hem gret luste;
He wylnd of hem a ymage to make,
That mout be worscheped for his sake;
Suche mawmetys he hade yn hes dawe,
To turne the pepul from Cyrstus lawe;
But they were stedefast yn Crystes lay,
And to here craft, withouten nay;
They loved wel God and alle hyslore,
And weren yn hys serves ever more.
Trwe men they were yn that dawe,
And lyved wel y Goddus lawe;
They thozght no mawmetys for to make,
For no good that they myzth take,
To levyn on that mawmetys for here God,
They nolde do so, thawz he were wod;
For they nolde not forsake here trw fay,
An beyleve on hys falsse lay.
The emperour let take hem sone anone,
And putte hem ynto a dep presone;
The sarre he penest hem yn that plase,
The more yoye wes to hem of Cristus grace.
Thenne when he sye no nother won,
To dethe he lette hem thenne gon;
By the bok he may hyt schowe,
In the legent of scanctorum.
The names of Quatuor coronatorum
Here fest wol be withoute nay,
After Alle Halwen the eyght day*

Dört Taçlılar Sanatı

Şimdi Yüce Allah'a

Ve onun anası, ışık saçan Meryem'e

Bu maddeleri ve onlarla birlikte

Bu noktaları iyi öğrenebilmemiz için dua edelim

Bu sanata büyük şeref vermiş

Ve dünyada eşleri olmayacak derecede iyi mason olmuş

Olan şu dört aziz martirin öğrendikleri gibi

Onlar aynı zamanda hakkâk ve heykeltıraşlardır

Çünkü en iyilerinden sanatkârdılar

İmparator onları çok takdir ederdi;

Kendi aşkına tapınılması maksadı ile

Bir heykelini yapmalarını istedi.

Bu gibi putlar o devirde

Halkı Mesih'in kanunundan ayırabilirdi

Fakat onlar (dört taçlılar) Mesih'in kanununa

Ve şüphesiz ki bu sanata sadık kaldılar.

Allah'ı ve bütün emirlerini seviyorlardı

Ve gittikçe daha çok Ona hizmet etmeyi istiyorlardı

O devirde gerçek adamlar vardı

Ve bunlar Allahın kanunu gereğince mutlu yaşıyorlardı

Onlar alacakları bedel ne olursa olsun

Putlar yapmayı kabul edemezlerdi.

Ve Allah yerine putlara inanamazlardı.

O (imparator) öfkelense bile bunu yapmayacaklardı

Çünkü gerçek imanı terk etmeyecek

Yabancı kanuna inanmayacaklardı.

Bunun üzerine imparator onları yakalattı

Ve derin bir hapisaneye kapattı.

En kederli şey böyle bir yerde ceza görmek oldu

En sevinçli şey Mesih'in inayetine erişmek oldu.

Başka çıkış yolu göremeyince

(İmparator) onları ölüme mahkûm etti.

Kitaplardaki Azizlerin efsanesinden

Dört taçlının isimlerini öğrenmek mümkündür.

Onların bayramı şüphesiz ki

Bütün Azizlerden sonraki sekizinci gündür.

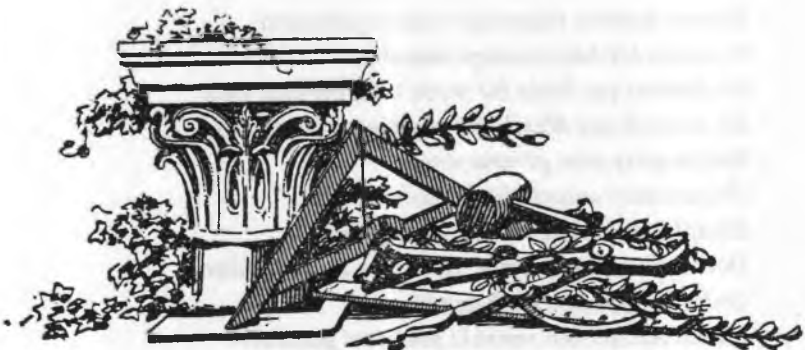
Kıta Avrupa'sında Sanatkâr Loncaları tarafından yüceltilen Quatuor Coronati, aynı ilgiyi Britanya Adalarında yaşayan sanatkârlar tarafından görememişlerse de İngiliz Kardeşlerimiz vefa örneği sergilemişler ve bu açığı onların adını en önemli Localarına vererek kapatmışlardır.

Tıpkı, Türk Masonların bu Muhterem Locanın eşitine MİMAR SİNAN adını verdiği gibi...

"Ars longa, vitam brevis"
"Sanat uzun, yaşam kısa "
(Latince Atasözü)

KAYNAKLAR

- Wolfgang Kelsch, Die Quatuor Coronati in der Legende und der bildenden Kunst, Quellenkundliche Arbeit Nr. 23 der Forschungsloge Quatuor Coronati No. 808, ss. 5 - 72, Bayreuth, 1987*
- Gould's History of Freemasonry Throughout the World, Volume 1, ss. 221 -240, Charles Scriber's Sons, New York*
- Bernard E. Jones, Freemason's Guide and Compedium, ss. 342 -343, George G. Harrap & Loup. Ltd., London, 1956*
- W. J. Chetwode Crawley, The Legend of The SS. Quatuor Coronati, Ars Quatuor Coronati, Quatuor Coronati Lodge No. 2076, Volume XXVII, ss. vi-vii, London, 1914*
- İbid, ss. 158 -174.*
- J. P. Kirsch, Four Crowned Martyrs, The Catholic Encyclopedia, Volume VI, 1909*
- Ars Quatuor Coronati, Quatuor Coronati Lodge No. 2076, London, Volume 88, Q.C. Correspondence Circle Ltd., Publication 1975*
- Sahir Erman, Regius, ss. 44 - 47, Mimar Sinan Yayınları, 4, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1977*



Localarda Yapılan Konuşmalar

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
<u>İSTANBUL</u>			
İDEAL	Tahsin Çağatay	Hasan Âli Yücel ile Dünden Bugüne Eğitim	25.04.2005
	Y. Burtay Koraltan, Cem Elgin	Kalplerimizi Kardeşlik Duygu ve Güvenine Açık Tutmalıyız	09.05.2005
KÜLTÜR	Yavuz Tezcan	Kişisel Hak ve Özgürlükler ve Avrupa Topluluğu	03.06.2005
ÜLKÜ	Süha Aksoy	Elli Yıl Öncesinden Bugüne Masonluğumuz	07.04.2005
	Nurhan Artel	Geçmişin Işıklarını Geleceği Aydınlatmakta Kullanmak	02.06.2005
KARDEŞLİK	Suat Ağagil	Geçmiş Zaman Olur ki	28.04.2005
HÜRRİYET	T. Erk, M. Büyükerk, B. Pekkan	Masonluğun Temel İlkeleri	12.04.2005
	M. A. Kılıç, E. Yüce, G. Ertürk	Üstat Derecesi Sembolizması ve Avadanlık	26.04.2005

LOCASI	KONUŐMAMCI	KONU	TARİH
	Mehmet Demirel	Sonsuzluk	24.05.2005
	Bölent Uygur	İlluminati	07.06.2005
SEVGİ	Erol Değerli	Mutluluğun Pınarı Umuttur	18.04.2005
	Bölent Nart	Kültürel Gelişmede Masonluğun Rolü	16.05.2005
ATLAS	Aron Kaston	Ortaçağ'da Operatif Masonlar	08.06.2005
MÜSAVAT	Metin Pamir	Sevgi	29.04.2005
	Yılmaz Yazıcıoğlu	Sivil İtaatsizlik	13.05.2005
LİBERTAS	Reiner Paeffgen	Masonluğun Temel Prensipleri	06.04.2005
	Güven Şahin	Masonluk Nedir?	18.05.2005
HAKİKAT	Yorgi Petridis	Ham Taş	20.04.2005
	Yani Kalamaris	Altını Ateşte Sınıyoruz, Arkadaşları ise Şanssızlıklarda Anlayabiliyoruz	04.05.2005
AHENK	Sedat Uygur	M.'ik Filateli	20.04.2005
FAZİLET	Cengiz Bekem	Teklif Talebi ve İdari İşlemler	03.05.2005
	Eşfak Elerman	Önlük	03.05.2005
DELTA	Ayhan Çorbacıoğlu	Masonluk ve Sevgi	30.05.2005
	Ahmet Türkoğlu	Masonluk ve Disiplin	13.06.2005
SADIK DOSTLAR	E. Tinay, S. Yanar, O. Okay, Y. Deniz, S. Ozan, Ü. Gürtuna	Masonluğun Yazılı Olan ve Olmayan Kuralları	28.04.2005
	Cem Şelhat	Pi Sayısı	26.05.2005
ÜLKE	Burçin Oraloğlu	Gerçek Savaşımız Bundan Sonra Başlıyor	26.04.2005
	Erol Değerli	Aklını Kullan, Kalbine Sor, Yolun Açık Olsun	07.06.2005
HUMANİTAS	J. Alguadiş, M. A. Akev, M. Doğantan	Masonluk Nereye Gidiyor?	03.05.2005
	Aleks Kapudağ	Şimdiki Zaman	31.05.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
HULUS	Kimon Mungiuri	Masonik Seçmeler	13.04.2005
	Lefter Karakaő	Masonik Seçmeler	27.04.2005
	Kimon Mungiuri	Masonik Seçmeler	11.05.2005
	Yorgo Yofoğlu	Masonik Seçmeler	08.06.2005
	Lefter Karakaő	Dünya Kardeşlik Günü	22.06.2005
FREEDOM	Ahmet Nur Erözenci	İletişim	21.04.2005
DEVİRİM	Salih Evcilerli	Tesviye'de Buluőmak	13.04.2005
	Ersin Alok	Toprağımın Köőeleri	08.05.2005
PINAR	Teoman İkin	Masonik İlkeler	12.04.2005
	Çağatay Altınlı	Masonluğu Oluőturmuő Kaynaklar	26.04.2005
SEVENLER	E. Tınay, S. Yanar, O. Okay, Y. Deniz, S. Ozan, Ü. Gürtuna	Masonluğun Yazılı Olan ve Olmayan Kuralları	03.06.2005
HİSAR	Kemal Görkey	Masonluk, Özgün Bir Ahlak Sistemi midir?	31.05.2005
ÜÇGEN	Naif Timur	Adalet Kavramı ve İnsan Hakları	15.04.2005
	Çetin Yıldırımakın	Dahi Atatürk	29.04.2005
	İlker İnal	Türk Marőı	27.05.2005
ÜÇİŐİK	Teoman Süküti	Görevliler ve Görevleri	30.05.2005
GÜN	Őakir Ayrıl	Landmarklar	07.04.2005
	Nurhan Artel	Geçmişin Işıklarını, Geleceği Aydınlatmakta Kullanmak	05.05.2005
	Salih Evcilerli	Temsil ve Temessül	02.06.2005
ÖZLEM	İlker İnal	Mason ve Nitelikleri	25.04.2005
	Mesut İlgım	Yazılı ve Yazılı Olmayan Kurallar	09.05.2005
BAŞAK	İlker İnal	Sevimli Yanlıőlar	21.04.2005
	Metin Delevi	Mormanların Yaşamı	02.06.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
EVREN	Somer Öneş	Hasenat	28.04.2005
PİRAMİT	Mehmet Fatih Sakaoğlu	Cumhuriyet ve Demokrasi	20.05.2005
	Ersin Alok	Kara Karadeniz	03.06.2005
BURÇ	İsmail Örengil	Sevgi, Kardeşlik, Masonluk	02.05.2005
	Yüksel Önür	Tefekkür Hücrelerinden... Yemin'e...	30.05.2005
	H. S. Sezer, T. Sarıdal, M. Bozacıoğlu, B. Çelen, M. Gülbaran, M. Birinci, T. Çamaş, F. Eralp	Dört Temel Erdem	13.06.2005
SEMBOL	Uğur Tuzlacı	Sorgulama	25.04.2005
MEŞALE	Zeki Alasya	Ahmet Vefik Paşa	01.06.2005
ANADOLU	Yüksel Önür	Tefekkür Hücrelerinden Yemine	26.04.2005
	Önder Kayhan	Sonsuzluk Düşüncesi Bağlamında İnsan ve Masonluk	24.05.2005
SEZGİ	Harun Kuzgun	Çok Muh. Salim Rıza Kırkpınar K.'imiz	19.04.2005
	Taylan Karatuna	Birikim	03.05.2005
	Burçin Oraloğlu	Atatürk ve Cumhuriyet	17.05.2005
BOĞAZIÇI	E. Tınay, A. Demirden B. Bilgili, O. Okay, A. Orhun, S. Ozan, Ü. Gürtuna	Kırık Aynanın Sırrı	20.04.2005
	Koray Darga	Jean Sibeliüs ve Op. 113	18.05.2005
YEDİTEPE	Gökhan Özkan	Tramvay ve Tangolar	21.04.2005
GÖNYE	Kal. Derecesi K.'ler	Dürüstlük ve Sorumluluk	18.04.2005
	İsmail Örengil	Sevgi, Kardeşlik, Masonluk	30.05.2005
GÜZEL İSTANBUL	Turgut Özçin	Lektür: Landmarklar	01.04.2005
	Cent Karacaoğlu	Spekülatif Masonluğun Babası: Jean Theophile Desagulier K.	29.04.2005
	İsmail Hakkı Demirci	Dostluk Üzerine	27.05.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Onur Yarar	Orta Çağda Hıristiyan Dinleri; Bogomil ve Katarlar	10.06.2005
TANYERİ	Yüksel Ömür	Tefekkür Hücrelerinden Yemine	22.04.2005
	Oktay Gürsel	Kronolojik Kùltürler Dizisi	20.05.2005
	Yalçın Ergezer	Mesleğımızde Düşünce ve Zekâ	03.06.2005
MARMARA	Ardaş Akdağ	İnançların İnsanlığın Gelişimindeki Etkisi	02.05.2005
DOSTLUK	Teoman Südor	Leonardo da Vinci'nin Son Akşam Yemeğinin Masonik Olarak İrdelenmesi	04.04.2005
	Kerem Doksat	Evrimsel Bir Bakışla Geçmişten Geleceğe Masonik Projeksiyon	18.04.2005
	Engin Eker	Üs. Muh. ve Doğu	16.05.2005
	Hasan Akdeniz	Ezoterizmin Tarihinde Kendimizi Aramak	30.05.2005
GELİŞİM	Kamil İlhan Gülerlan	Kardeşlik - Kardeş miyiz?	19.04.2005
	Mehmet Saim İzli	Duygusal Zekânın Yeri ve Önemi	03.05.2005
	Bingür Sönmez	1914. Sarıkamış Dramı	31.05.2005
	Cemil Açık	Nar	14.06.2005
ONUR	Hamdullah Ceylan	Tekâmül	05.04.2005
	Ata Anıl	Bilimsel Düşünce ve Masonluk	19.04.2005
UMUT	Ahmet Örs	İlluminati	25.04.2005
	Hilmi Or	Eski Mısır'da Ezoterizm Üzerine Çeşitlemeler	23.05.2005
	Alp Öyken	Bir Sanat ve Çalışmak	06.06.2005
YAKACIK	Hasan Akdeniz	Verdi ve Nabucco Operası	08.06.2005
KADIKÖY	Harun Kuzgun	Çok Muh. Salim Rıza Kırkpınar K.'imiz	19.04.2005
	E. Doğu, B. Tarım, A. Polatkan	Harici Alem Gözünde M.'luk	23.05.2005
	B. Altındış, A. K. Çiğlin, C. T. Özel, B. Palademir	Avrupa Tarihinin İzdüşümü	06.06.2005

LOCASI	KONUŐMAMI	KONU	TARİH
GEOMETRİ	Temel Gültepe	Masonlukta Hiyerarşı	27.04.2005
DOĞU	Zeki Alasya	İz Bırakan Üstadlarımız: Ziya Gökalp K.	26.04.2005
ÜLKÜM	Naif Timur	Masonluk Felsefesinin Kuvveden Fiile Çıkışı	07.06.2005
UFUK	Levent Kiransal	Landmarklar	28.04.2005
DORUK	Salih Evcilerli	Masonluğu Temsil ve Temessül	05.04.2005
	Kuthan Savaşçın, Erol Aydın, Enver Yalçın	Tekrisin Ezoterizmi ve Zaman Üstü Yorumu	17.05.2005
GRANİT	Erkan Aksu	Mason muyum?	18.04.2005
	Ömür Altunçizme	Beyniniz Kutsal Sarayınızdır	16.05.2005
TESVİYE	Zeki Alasya	Eski Büyük Üstadlarımızdan Dr. Rıza Tevfik K.	26.05.2005
GÜNEY	Nafi Pakel	Etik Üzerine	21.04.2005
	Tarık Turfan	Kumran Yazıtları ve Esseniler	02.06.2005
ATAYOLU	Metin Ertem	Niçin Buradayız?	11.04.2005
	Çetin Yıldırımakın	Atayolu Muh. Locasının Misyonu ve Vizyonu	23.05.2005
ALTAR	Enver Yalçın	Ham Taşın Düşündürdükleri	26.04.2005
NAR	Mükerrem Hiç	Demokrasi, Ekonomik Rejim ve Masonluk	18.04.2005
	Tarık Turfan	Kumran Yazıtları ve Esseniler	16.05.2005
YÜCEL	Fadıl Altop	Masonluk ve Disiplin	16.06.2005
GÜZELLİK	Mehmet Uçan	Evrende Değişim, Denge ve Masonluk	01.04.2005
	Atilla Celal Bayar	Gül Bahçesi	29.04.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
KÜRE	Mustafa Asım Türkay	Almanya'da Masonluk	11.04.2005
ÇEKİÇ	Turgay Çetin	İnsan	05.04.2005
TAŐOCAĐI	U. Sözer, V. Terzioğlu	Evren ve Hologram	27.04.2005
	Ali Candan Büyükçelen	Kimlikler	25.05.2005
MİMAR HİRAM	Hakan Eren	Fransız Devrimi ve Masonluk	20.04.2005
	Koray Darga	Sibelius	04.05.2005
	İlker İnal	Ortak ve Aydınlık Masonluğumuzdaki Gölgeler	01.06.2005
	Fadıl Altop	Disiplin ve Masonluk	15.06.2005
ANIT	E. Tınay, A. C. Demirden, B. Bilgili, S. Yanar, O. Okay, S. Ozan, Ü. Gürtuna	Kırık Aynanın Sırrı	18.04.2005
ZEYTİNDALI	Oğuz Bıyık	Düşüncenin Evriminde Galileo Gerçeği	29.04.2005
IRMAK	Salih Evcilerli	Masonluğun Yönetimi ve Localarımız	31.05.2005
SEBAT	Tuncel Gürsoy	İŞ Hayatında Jazz'dan Neler Öğrendim?	12.04.2005
	Süha Aksoy	65 Olaylarına Kısa Bir BakıŐ	26.04.2005
	İ. Nuri Aka	Localar Genel Tüzüğü	07.06.2005
	Taner Gültekin	İkizleşme	21.06.2005
RÖNESANS	Serdar Küçükoğlu	Sağlıklı Yaşam	26.04.2005
VEFA	Yavuz Güntekin	KurumsallaŐma ve Biz	06.05.2005
	Burhan İŐcan	Atatürk ve Milli Eğitim	06.05.2005
SUR	Korhan Acar	Doğru Gerçek midir?	21.04.2005
	Oktay Arıkan	York Riti	05.05.2005
	Tayfun Aydın	Antik Çağ Düşünce Tarihinde Gezinti	02.06.2005
AYDINLANMA	Ahmet Őenkut	Modern Ritüel	27.04.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
AKASYA	İlker İnal	Sevimli Yanlışlar - 2	09.06.2005
SÖZ	Murat Gülerşen	İnisiyasyon Hacı	31.05.2005
AKEV	Coşkun Kayabaşlı	Barış	08.04.2005
	Metin Ünal	Harici Alemde Masonik Yaşam	20.05.2005
	Harun Kuzgun	En Muh. Sahir Talât Akev K.	14.06.2005
CUMHURİYET YILDIZI	Kemal Gönenç	Mutluluk	13.04.2005
	İ. İnal, A. Kurtaran, F. Orbay	Konularımız ve Sorunlarımız	20.04.2005
	Ahmet Erman	Lâiklik	27.04.2005
	Gökhan Özkan	Açık Veysel	11.05.2005
	Osman Özçelik	Ocaktan Ham Taş Seçerken	08.06.2005
	Alp Öyken	Bir Sanat ve Çalışma	22.06.2005
İSTANBUL	Gökhan Özkan	Tangolar ve Tramvaylar	08.04.2005
	Murat Bilgili	İnsanlığın Kuruluşunda Bir Umut Masonluk	22.04.2005
	İlker İnal	Sevimli Yanlışlar	20.05.2005
	Kemal Gönenç	Mutluluk	03.06.2005
KALKEDON	Harun Kuzgun	Ön. BÜ. Üs. En Muh. Cavit Yenicioğlu	25.04.2005
VATAN	İdris Özeren Emin Zeytinoğlu	Anderson Anayasası Hakkında Bilgi	13.04.2005
	B. Akbağ, Y. Özkönü, A. Nakipoğlu, Y. A. Mutlu	Ahilik	27.04.2005
	Z. Memiş, C. İslıkçı, Y. Öngör, M. Okay	Masonluk Tarihi	11.05.2005
	Nazmi Naibant	Mısır	25.05.2005
	Unvan İnci	Uygarlık Tarihi Kadar Eski Bir Kurum Masonluk	08.06.2005
ERMAN	İ. İnal, A. Kurtaran, F. Orbay	Konularımız ve Sorunlarımız	20.04.2005
SİMGE	Aslan Uzun	Dünya Masonluk Tarihi	27.04.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
LOTUS	Turgay Koçak	Doğudan Sesleniő	01.06.2005
KOŐUYOLU	Bölent Turuç	Zambak - Nar	05.04.2005
	Kaya Örs	Akılın Baőladıđı Zaman; Mitos'tan - Logos'a	19.04.2005
	Haluk Sanver	Mason Kùltürü ve İnsanı İnsan Yapan Deđerler	17.05.2005

ANKARA

UYANIŞ	İ. Erkan, G. Moray, H. Karakayalı	Transplantasyon	15.04.2005
	A. Atasoy, R. Yavuzer, S. Tuncer	Masonik Estetik, Tibbi Estetik	29.04.2005
DOĞUŞ	Yaşar Aysev	Masonik Etiket	26.04.2005
YÜKSELİŞ	Seyhun Tunaşar	Ulu Yaradan ve İlk Neden: Heyula (Hylé)	21.04.2005
BİLGİ	Sahir Erüreten	M.'un Harici Alemdeki Davranışları	06.04.2005
	Nahit Renda	Sır Saklamak	20.04.2005
	Üner Çakıcı	En Muh. Enver Necdet Egeran K.	01.06.2005
BARIŞ	Faruk Günuğur	Namık Kemal Kardeşim	20.06.2005
YILDIZ	Turgan Vargı	Masonik Yemin	28.04.2005
	Okan İşin	Hür Masonlukta Nur ve İőık Sembolizması	26.05.2005
	Halit Yıldırım	Tanrı Algılayıőı ve Dinsel İnanç Sistemleri	09.06.2005
	Ertekin Arasıł	Landmarklar	23.06.2005

LOCASI	KONUŐMAMCI	KONU	TARİH
ÜÇGÜL	Ahmet Erkin, Murat Altunay	M.'lukta Uluslararasılık ve Ulusallığın Boyutları	11.05.2005
	Namdar Uluőahin	Masonluğu Tarifleyen Yayınların Yorumu	08.06.2005
AHİLER	İsmail Bayer	"Eski ve Uzak Düşünceler: XVII" "Yunus Emre ve Düşüncesi"	28.04.2005
	Okan Işın	Masonluk ve İnanç	09.06.2005
GÖNÜL MİMARLARI	Asım Akin	Masonluktaki Dereceler ve Kurallara Uymak	19.04.2005
EŐİTLİK	Hasan Özdemir	Türk Kültüründe Hz. Süleyman	26.04.2005
YUNUS EMRE	Gürhan Akkök	Felsefe, Dinler ve M.'luk	25.04.2005
	Adnan Uysalel	Localarda Yaşanan Güzellikler	09.05.2005
İLKE	Utku Sağdik	25. Yılında İlke Muh. L.'sı	22.04.2005
	Şevki Bayvas	Operatif ve Spekülatif M.'luk	13.05.2005
	Mehmet Nadir Erhan	Akıl ve Hikmet: Bilimci ve Bilinci Görüşler Çerçevesinde Bir Tarih Yorumu	10.06.2005
ATANUR	Alp Öyken	Bir Sanat ve Çalışmak	04.04.2005
	Selçuk Altın	Mimarlık ve Masonluk	30.05.2005
	Tufan Subaşı	Hayata Dair	06.06.2005
	Seyhun Tunaşar	Laisizmle Sekülarizm Arasındaki Fark	20.06.2005
DOĞAN GÜNEŞ	Bülent Şenerdem	Bireysel Özgürlükler	13.06.2005
TOLERANS	Bülent Yılmazer	Çanakkale Savaşının 90. Yılında Savaşın Bilinmeyen Cephesi: Hava Savaşları	11.05.2005
UÇNUR	Sinan Somer	Günlük Hayatımızdaki Masonik Semboller - 2 "Ayasofya"	13.06.2005
	Mehmet Araç	Akıl ve Bilgi	27.06.2005
BAŐKENT	Cahit Geveci	Sırlara Yolculuk	30.05.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
GÖKKUŞAĞI	Şahap Sayılğan	Prometeus	15.04.2005
HOŞGÖRÜ	Yavuz Önem	Bahai Dini, Tarihi ve Prensipleri	20.04.2005
	Zafer Yalçın	Masonlukta Nur ve Tekrisin Anlamı	04.05.2005
ANTALYA	Ümit Işın	Anadolu Tarihi	16.06.2005
PERGEL	Ahmet Aksan	Süleyman Mabedi İnşaatı	19.04.2005
	Ahmet Sönmez	AB Süreci ve Etkileri	03.05.2005
	Ethem Sena Çınar	Masonluktan Aldıklarımız ve Vereceklerimiz	07.06.2005
	Haluk Başaklar	Neden Tatil?	21.06.2005
UYUM	M. Karaca, M. Öktem, T. Bulut	Düşünen İnsan ve Masonluk	28.04.2005
	Ömer Ünver, Zekai Seçkin	İnsanlığın Baş Düşmanı; Cehalet	09.06.2005
GÜNEY YILDIZI	Sabri Yurdakul	3 Nokta	23.06.2005
AND	Alptekin Esin	Sevgi	12.05.2005
ESKİŞEHİR	İlker İnal	Tek Kişilik Ordu	11.04.2005
	Taner Ercan	Genesis	23.05.2005
	Halit Yıldırım	Sevgi Algılanışı ve Kardeşlik Sevgisi	13.06.2005
PUSULA	Süleyman Dinçer	M.'ik Yükümlülüklerimiz	20.04.2005
	Alptekin Küçükçelen	M.'luk Nedir?	04.05.2005
DEFNE	Mete Ünal	Masonluğun Yazılı Olmayan Kuralları	20.04.2005
	İrfan Girgin	Sevgi Üzerine	18.05.2005
	Sabit Ağaoğlu	Masonlukta Sevgi, Vefa, Fedakârlık	15.06.2005
ÖZGÜRLÜK	Sinan Yurttagül	Evren, İnsan ve Masonluk Bilinci	26.04.2005
	Nezih Doğu	Epiketos ve Düşündürdükleri	14.06.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
ÇAĞRI	O. Kaysı, C. Yücel	Hangi Hoşgörü?	26.04.2005
	A. Demir, H. Yavuz	Hangi Coğrafya'da?	24.05.2005
	M. Metin, E. Özkoç	Hangi Kùltür ve Sanat	14.06.2005
HİTİT GÜNEŐİ	Tanju Koray	Masonluk(lar)	25.04.2005
BİRLİK	Abdullah Körnes	Çırak Yemini 1,2,3	05.04.2005
	Durul Onaran	Çırak Yemini 4,5,6	17.05.2005
	Semih Ünlü	Mevki Hırsı	17.05.2005
	Yüksel Aslan	Çırak Yemini 7,8	21.06.2005
TAN YILDIZI	L. Mete Özgürbüz	Kozmos	25.04.2005
ŐAFAK	İsmail Yalçın	Bilgi Sevgisi ve Masonluk	29.04.2005
SEDİR AĞACI	Abdullah Kiraz	Masonik Disiplin	08.04.2005
AYDINLIK	İhsan Delilbaşı	Kùltür	27.04.2005
	Tankut Ünal	Nasıl Bir Tanrı?	25.05.2005
	Ayhan Erol	Masonluğun Bu Günkü Görünümü	22.06.2005
KAYNAK	Selim Erkut	David Hume (1711-1776) K. ve Masonik Öğretiye Katkıları	25.05.2005
	Ateő Kaygısız	İngiltere Kraliyet Bilim Akademisinin Kuruluşu ve Masonik Öğretiye Katkıları	08.06.2005
<u>İZMİR</u>			
İZMİR	Sabri Acar	Başarıda Yöneticilik mi, Liderlik mi Önemli?	21.04.2005
	Mehmet Çelik	Mutluluk Sanatı	16.06.2005
NUR	Tahir Sandıkçioğlu	Eski Yunan Ezoterizmi	26.04.2005
	Yüksel Kazmirci	Ezoterik Öğretinin Doğuşuna ait Bir Efsane	24.05.2005
	Hamdi Gedik	Anadolu Ezoterizmine Bir Bakıő	07.06.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
PROMETHEE	Christopher Dologh	Kendini Bil	20.04.2005
GÖNÜL	Koray Egeli	Güzellik: Ütopya mı?	09.06.2005
ÜMİT	Yüksel Kazmirci	Ezoterik Öğretinin Doğuşuna ait Bir Efsane	26.04.2005
	Berkhan Savaşçın	Tahkikat	24.05.2005
	Mahmut Tolon	Niçin Buraya Geliyoruz?	07.06.2005
	Memduh Kansuk	Vasiyetname	07.06.2005
EPHESUS	Halis Püskülcü	I. Hermes	25.04.2005
	David İ. Enriguez	Tarihsel Süreçte Hür Masonluğu Etkileyen Olaylar	06.06.2005
	Tamer Ayan	Masonik Etiket	20.06.2005
EYLEM	Kaya Tuncer	Sırrımızın Sırrı	06.06.2005
MANİSA	Feyzi M. Gültekin	Kendini Bil	20.04.2005
EGE	Levent Özbakkaloğlu	2003-2005 Çalışma Döneminin Değerlendirilmesi	28.04.2005
	Bünyamin Hazan	Hür Masonluk	26.05.2005
	Şeyda Çetin	Martı	09.06.2005
İŞİN	Fevzi Gökaliiler	Masonluğun 4 Temel Erdemi	06.06.2005
	Kenan Kolday	Mabedin Yıldızlı Tavanı	06.06.2005
BAŞARI	Mehmet Tosun	Meslekte İlk Adımlar	16.05.2005
	Mehmet Şiren	Kardeşlerim Beni Öyle Tanırlar	16.05.2005
ÜÇ SÜTUN	O. Orhan Koray	Tesviyede Buluşup Gönyede Ayrılmak	02.06.2005
	Cumhur Çakmazel	Masonluğun Evrenselliği	02.06.2005
KARŐIYAKA	Ahmet Saryal	Siyah-Beyaz Damalı Taş	06.06.2005
	Murat Engin Güler	Küp Taş	06.06.2005
KORDON	Mehmet Çelik	Pozitif Düşünce ve Mutluluk	21.04.2005
DOĞA	Aziz Taşkın	Kendini Bilmek	20.04.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Kerim Hatipoğlu	Ben Kefil Oluyorum	01.06.2005
	Sait Ertuğ	İnsan ıplak ve Gcsz Doğar	15.06.2005
TAN	Yavuz Bke	İnsanın Bireysel zgrlğ	26.04.2005
OCAK	zcan Canata	Türk Masonluğunun Tarihçesi	28.04.2005
	Davi Nacar	Mabed	09.06.2005
ŞAKUL	Gres arkoğlu	Ritellerimiz	02.05.2005
	zdemir Mersinoğlu	Kendini Bilmek	30.05.2005
	Dervif Fahri Gkırınak	Masonik 4 Erdem ve 4 Temel İlike	30.05.2005
NOKTA	Bora Soysal	Zenginlik, Mevki ve Kudret	16.05.2005
	Tamer Őanlıdađ	Dönemeçli Merdiveni Sebatla ıkmak	16.05.2005
İMBAT	Erdal KardaŐ	Vasiyetname	19.04.2005
NİRENGİ	Bekir Yaslan Yurci	Neden "Hr"	28.04.2005
	Demir Savaşın	Masonik Görev Anlayifı	26.05.2005
AGORA	Resan Bayraktaroğlu	Masonluğun Yazılı Olmayan Kuralları	21.04.2005
	Haldun Levent	Yaşam ve Sevgi	02.06.2005
İŐIK	Yavuz Salim Ağaoğlu	BaŐlangıçtan Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller	16.05.2005
	Tuncay Filiz	Kendini Bilmek Kendine Bakmakla Başlar "Masonlukta Sağlık"	13.06.2005
TERAZİ	Okan Buldanlıoğlu	Masonluğun Yazılı Olmayan Kuralları	12.05.2005
	Erol Balık	Temsil ve Temessül	09.06.2005
ÇEŐME	Demir Savaşın	Görev	24.04.2005
	Haluk AkbaŐı	Görüntülerin akifması	22.05.2005
SENTEZ	Erta Atasagun	Tekris ve Anlamı	19.04.2005

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Serhat Nüfusçu	Mason Yemininin Anlamı	19.04.2005
	Sadettin Kocabaş	Masonik Eğitimin Davranışlarımızdaki Yankısı	24.05.2005
	Erhan Parlat	Hakikati Arayış Yolundaki Çabalarımız	24.05.2005
	Caner Taner	Kalfa Masonun Avadanlıkları	31.05.2005
	O. Okan Sel	Hakikate Ulaşmada Sanatın Önemi	31.05.2005
	Üzeyir Kırca	Umuda Yolculuk ve Masonluk	14.06.2005
KUŐADASI	Erhan Biçer	Localarla ve Kardeşlerle İlişkiler	27.04.2005
ZUHAL	A. Kasım Sezgin	Masonluk Her Zaman Öğreten Bir Topluluk Olmuştur	21.04.2005
	Yüksel Kazmirci	Ezoterik Öğretinin Doğuşuna Ait Bir Efsane	02.06.2005
	Üner Birkan	Tarihte İz Bırakan Masonlar : Franz LIZST K.	16.06.2005
ÖZVERİ	Yavuz Böke	İnsanın Bireysel Özgürlükleri	20.04.2005
	Vedat Hanımoğlu	Üç Yolculuk	18.05.2005
HERMES	Halis Püskülcü	I. Hermes	25.04.2005
	Eray Özden	Sembollerle Düşünebilmek İnsanlığı Birlik ve Beraberliğe Taşımayı Amaçlayan Masonik Bir İlkedir	06.06.2005
	Bülent şenocak	Ülkü Mabedi Yapmak	20.06.2005
PAMUKKALE	Ünlü Yukarıç	Kuruluş Anıları	27.04.2005
	K. Yaralıoğlu, H. Ersöz, Y. Cebe, M. Akbil, E. Tahtakıran, T. Müezzinoğlu	Bir Ege Hikayesi	08.06.2005



ARAMIZDAN AYRILANLAR

ADI SOYADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	TEKRİR TARİHİ	LOCASI	İNTİKAL TARİHİ
Haydar Çağlar	Tokat 1930	18.05.1990	Üçgen	18.04.2005
E. Necdet Egeran	Kıbrıs 1906	25.04.1950	Güzel İstanbul	07.05.2005
Kutsi Bosut	Beypazarı 1927	25.04.1978	Fazilet	08.05.2005
Hilmi Bayraktaroğlu	İstanbul 1920	16.05.1974	Gönül	23.05.2005
Melih Yiğit Gencel	İstanbul 1971	19.11.2004	Sevenler	03.06.2005
Vasil Kaloyanidis	İstanbul 1943	30.01.1975	Hakikat	04.06.2005
A. Turgut Karakaya	İstanbul 1974	25.04.2002	Körfez	07.06.2005
Saffet Şipal	Manisa 1950	09.05.1994	Şefkat	09.06.2005
Kami Suveren	Mersin 1926	13.10.1983	Hürriyet	13.06.2005

HİÇ BİR ŞEY ÖLMEZ – HER ŞEY YAŞAR

**Eb. Maş.'a intikal eden kardeşlerimize Ev.'in Ul. Mi.'ndan sonsuz mağfired ,
kederli ailelerine ve bütün kardeşlerimize sabırlar dileriz.**

Mimar Sinan Dergisinin 131. - 134. Sayıları Fihristi

Derleyen: Yavuz AKSEL

KONULAR FİHRİSTİ

MAKALENİN İSMİ	MAKALENİN YAZARI	DERGİ NO:	SAHİFE NO:
<u>BÜYÜK ÜSTAT MESAJLARI</u>			
Büyük Üstat Mesajı	Kaya PAŞAKAY	131	4
Büyük Üstat Mesajı	Kaya PAŞAKAY	132	4
Büyük Üstat Mesajı	Kaya PAŞAKAY	133	4
Büyük Üstat Mesajı	Kaya PAŞAKAY	134	4
<u>IN MEMORIAM</u>			
Enver Necdet Egeran	Tamer AYAN	133	9
Falih Erksan	Mimar SİNAN	133	15

MAKALENİN İSMİ	MAKALENİN YAZARI	DERGİ NO:	SAHİFE NO:
----------------	------------------	-----------	------------

TARİH

Büyük Mahfil Umumi Hey'et Toplantısı No: 2; 17.6.1951	<i>Der.:</i> Suha UMUR	131	7
1909 ve 1910 Yıllarından İki Belge	<i>Trans.:</i> Aziz AZMET Ergin KOPARAN	131	17
18. Yüzyıl Fransız Düşüncesi ve Masonluk	Osman SENEMOĞLU	131	49
Büyük Mahfil Umumi Hey'et Toplantısı No: 3; 7.10.1951	<i>Der.:</i> Suha UMUR	132	9
Tampliye Şövalyeleri	Özgür POLVAN	132	45
Osmanlı İmparatorluğu son Dönem Masonları	Can KAPYALI	132	60
Büyük Mahfil Umumi Hey'et Toplantısı No: 4; 25.11.1951	<i>Der.:</i> Suha UMUR	133	17
1920'lerden Üç Belge	<i>Trans.:</i> Aziz AZMET Ergin KOPARAN	133	32
Büyük Mahfil Umumi Hey'et Toplantısı No: 5; 6.01.1952	<i>Der.:</i> Suha UMUR	134	9
Meclis-i Mebusan ve Âyan Reisi Ahmet Rıza Bey'in Kendisine Yapılan Masonluk Teklifine Karşı Mektubu (17 Kasım 1892)	Tamer AYAN	134	24

MASONİK KONULAR

Kutsal Yasa Kitabı Nasıl Açılabilir?	Tamer AYAN	131	28
Landmarklar	Halit KAKINÇ	131	57
Hasenat	Vitali SAPORTA	131	76
Dönemeçli Merdiven ve Orta Hücre	Tamer AYAN	132	26
Dostluk Üzerine	İ. Hakkı DEMİRCİ	132	99
Muntazam Masonluk ve İnanç	M. Remzi SANVER	133	41
Üstadı Muhterem ve Loca Görevlileri	Tamer AYAN	133	67
Masonlukta Tolerans	Pulad VERBAS	133	85

MAKALENİN İSMİ	MAKALENİN YAZARI	DERGİ NO:	SAHİFE NO:
İslam Ansiklopedisinin Hürmasonluk Başlıklı Maddesi Farmäsüniyya	Çev.: Can KAPYALI	134	43
Bir Masonun Biyografisi: Namık Kemal K.	Eralp POLAT	134	50
Quatuor Coronati (ya da Taçlandırılmış Dörtlü)	Hasan AKDENİZ	134	78

LOCALARDAN HABERLER

Localarda Yapılan Konuşmalar	Mimar SİNAN	131	87
Localarda Yapılan Konuşmalar	Mimar SİNAN	132	105
Localarda Yapılan Konuşmalar	Mimar SİNAN	133	101
Localarda Yapılan Konuşmalar	Mimar SİNAN	134	91

ARAMIZDAN AYRILANLAR

Aramızdan Ayrılanlar	Mimar SİNAN	131	108
Aramızdan Ayrılanlar	Mimar SİNAN	132	128
Aramızdan Ayrılanlar	Mimar SİNAN	133	128
Aramızdan Ayrılanlar	Mimar SİNAN	134	106

FİHRİST

Mimar Sinan Dergisinin 131. - 134. Sayıları Fihristi	Der.: Yavuz AKSEL	134	107
--	-------------------	-----	-----



YAZARLAR FİHRİSTİ

	<u>Dergi</u>	<u>Sahife</u>
	<u>No.</u>	<u>No.</u>
A		
AKDENİZ Hasan		
Quatuor Coronati (ya da Taçlandırılmış Dörtlü)	134	78
AKSEL Yavuz		
Mimar Sinan Dergisinin 131. - 134. Sayıları Fihristi	134	107
AYAN Tamer		
Kutsal Yasa Kitabı Nasıl Açılabilir?	131	28
Dönemeçli Merdiven ve Orta Hücre	132	26
In Memoriam / Enver Necdet EGERAN	133	9
Üstadı Muhterem ve Loca Görevlileri	133	67
Meclis-i Mebusan ve Âyan Reisi Ahmet Rıza Bey'in Kendisine Yapılan Masonluk Teklifine Karşı Mektubu (17 Kasım 1892)	134	24
AZMET Aziz		
1909 ve 1910 Yıllarından İki Belge	131	17
1920'lerden Üç Belge	133	32

D

DEMİRCİ İsmail Hakkı

Dostluk Üzerine	132	99
-----------------	-----	----

K

KAKINÇ Halit

Landmarklar	131	57
-------------	-----	----

KAPYALI Can

Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Masonları	132	60
---	-----	----

İslam Ansiklopedisinin Hürmasonluk Başlıklı Maddesi: Farmäsüniyya (<i>Çeviri</i>)	134	43
--	-----	----

KOPARAN Ergin

1909 ve 1910 Yıllarından İki Belge	131	17
------------------------------------	-----	----

1920'lerden Üç Belge	133	32
----------------------	-----	----

P

PAŞAKAY Kaya

Büyük Üstat Mesajı	131	4
--------------------	-----	---

Büyük Üstat Mesajı	132	4
--------------------	-----	---

Büyük Üstat Mesajı	133	4
--------------------	-----	---

Büyük Üstat Mesajı	134	4
--------------------	-----	---

POLAT Eralp

Bir Masonun Biyografisi: Namık Kemal K.	134	50
---	-----	----

	<u>Dergi</u> <u>No.</u>	<u>Sahife</u> <u>No.</u>
POLVAN Özgür		
Tampliye Şövalyeleri	132	45
S		
SANVER M. Remzi		
Muntazam Masonluk ve İnanç	133	41
SAPORTA Vitali		
Hasenat	131	76
SENEMOĞLU Osman		
18. Yüzyıl Fransız Düşüncesi ve Masonluk	131	49
U		
UMUR Suha		
Büyük Mahfil		
Umumi Hey'et Toplantısı No: 2; 17.6.1951	131	7
Büyük Mahfil		
Umumi Hey'et Toplantısı No: 3; 7.10.1951	132	9
Büyük Mahfil		
Umumi Hey'et Toplantısı No: 4; 25.11.1951	133	17
Büyük Mahfil		
Umumi Hey'et Toplantısı No: 5; 06.01.1952	134	9
V		
VERBAS Pulad		
Masonlukta Tolerans	133	85



MİMAR SİNAN

Bulletin of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

ISSN 1301-2762

CONTENTS

6. Message from the Grand Master Kaya PAŞAKAY
9. Grand Officers Meeting No: 5,
January 6, 1952 Suha UMUR
24. Ahmet Rıza Bey Replies the Invitation to
Masonry (November 17, 1892) Tamer AYAN
43. Freemasonry *Trans.:* Can KAPYALI
50. Bro. Namık Kemal (1840 - 1888) Eralp POLAT
78. Ars Quatuor Coronatorum Hasan AKDENİZ
91. News from Lodges Mimar SİNAN
106. Obituaries Mimar SİNAN

Address : 25, Nuruziya Sokağı — Beyoğlu / İSTANBUL

YEAR : 2004

NO : 134

